

GOVERNMENTALITY EN GEESTELIJKE VERZORGING, EEN KANS?

Een kwalitatief onderzoek naar de rol van geestelijk
verzorgers bij de opvang van vluchtelingen in
Nederland

Jaqueline van Gameren | 4381262
Scriptiebegeleider: Martijn de Koning
Aantal Woorden: 22297
Januari 2025

Scriptie ter verkrijging van de graad “Master of Arts” in de theologie en
religiewetenschappen aan de Radboud Universiteit Nijmegen

Radboud Universiteit Nijmegen

Inhoudsopgave

Hoofdstuk 1: Inleiding	5
1.1 Persoonlijke Motivatie.....	5
1.2 Projectkader en relevantie.....	6
1.3 Probleemstelling	8
1.3.1 Doelstelling.....	8
1.3.2 Vraagstelling.....	9
1.4 Leeswijzer.....	9
Hoofdstuk 2: Theoretisch kader	10
2.1 Inleiding.....	10
2.2 Een verdieping in governmentality.....	10
2.3 Een verdieping in gastvrijheid.....	15
2.3.1 De Grieken, religieuze tradities en gastvrijheid.....	15
2.3.2 Gastvrijheid en ‘fluid hospitality’.....	17
2.3.3 Gastvrijheid: de staat en haar grenzen.....	17
2.3.4 Gastvrijheid en een internationaal regime.....	18
2.3.5 Gastvrijheid en wederkerigheid.....	19
2.3.6 Gastvrijheid als instrument: Domopolitics.....	20
2.4 Preconclusie	22
2.5 Basisschema.....	22
Hoofdstuk 3: Methodologie	26
3.1 Inleiding.....	26
3.2 Codeboek.....	26
3.3 Dataverzameling.....	28
3.4 Data analyse.....	29
3.5 Ethische verantwoording.....	29
Hoofdstuk 4: Resultaten en de analyse van de Kamerdebatten	30
4.1 Inleiding met Deelvraag 1 : Hoe kijken Tweede Kamerleden naar vluchtelingen vanuit de dimensies zichtbaarheid, kennis, technieken en identiteit	30
4.2 Algemene resultaten.....	31
4.3 Overeenkomsten.....	33
4.4 Verschillen.....	36

Hoofdstuk 5: Resultaten en de analyse van het thema gastvrijheid.....	43
5.1 Inleiding met Deelvraag 2 : Hoe kijken Tweede Kamerleden naar gastvrijheid en vluchtelingen vanuit de dimensies zichtbaarheid, kennis, technieken en identiteit.....	43
5.2 Zichtbaarheid.....	43
5.3 Kennis.....	46
5.4 Technieken.....	47
5.5 Identiteit.....	48
Hoofdstuk 6: Governmentality en Geestelijke Verzorging	
6.1 Inleiding met Deelvraag 3 : Hoe kijken en/of kunnen geestelijk verzorgers kijken naar gastvrijheid en vluchtelingen vanuit de dimensies van zichtbaarheid, kennis, technieken en identiteit?	51
6.2 Zichtbaarheid.....	53
6.3 Kennis.....	55
6.4 Technieken.....	57
6.5 Identiteit.....	58
6.6 Pre Conclusie.....	61
Hoofdstuk 7: Conclusie en Discussie	
7.1 Conclusie.....	62
7.1.2 Gastvrijheid en geestelijke verzorging.....	62
7.1.3 Governmentality en geestelijke verzorging.....	64
7.2 Discussie.....	65
7.3 Beperkingen en aanbevelingen.....	65
Literatuurlijst.....	67
Bijlagen.....	73

Verklaring van eigen werk

Hierbij verklaar ik, Jaqueline van Gameren, dat deze scriptie zelfstandig door mij is opgesteld, dat geen andere bronnen en hulpmiddelen zijn gebruikt dan die door mij zijn vermeld en dat de passages in het werk waarvan de woordelijke inhoud of betekenis uit andere werken-ook elektronische media- is opgenomen door bronvermelding als ontlening kenbaar gemaakt worden.

Plaats: Nijmegen

Datum: januari 2025

Abstract

Wat gebeurt er op het snijvlak van de relatie tussen governmentality en geestelijke verzorging? Met twee casussen van vluchtelingen, de Syriërs in 2015 en de Oekraïners in 2022, is onderzocht hoe men in de TK in Nederland spreekt (en beleid doet) over vluchtelingenpolitiek. Want hoe gastvrij zijn we in Nederland? Vanuit de vier dimensies van Dean vinden we resultaten met behulp van Atlas.ti die erop wijzen dat men in de TK überhaupt negatiever is over vluchtelingen dan positief. Men over sommige thema's veel spreekt, andere betekenissen hanteert voor dezelfde thema's, en een hoop liever niet bespreekt. De Syrische vluchteling wordt negatief gelabeld als oorlogsmisdadiger, daarentegen de Oekraïner als Europese familie wordt gezien. De rechtse retoriek is overheersend bij beide groepen van vluchtelingen. 'Smoel' op links is vooral afwezig. En een geestelijk verzorger? Die is juist geschikt om met Taal als een Tool betekenissen te geven en te verbinden. Advies voor geestelijk verzorgers: stap uit de eigen schaduw en wees zichtbaar in de rol als vertaler.

Hoofdstuk 1. Inleiding

1.1. Persoonlijke motivatie

Op 22 november 2023 zit ik met verbazing te kijken naar de uitslag van de Tweede Kamer verkiezingen, de Partij Voor de Vrijheid (PVV) behaalt 37 Kamerzetels. Niet alleen ik, maar ook vele anderen in Nederland en buitenland, reageren met wisselende stemmingen, maar onverwachts is het voor de meesten wel.¹ De PVV is een politieke partij die zich positioneert als een anti-islam partij en het niet onder stoelen of banken steekt dat zij de moslim liever ziet gaan dan komen (Voerman en Vossen, 2019). Men wil de toestroom beperken van alle migranten, want Nederland is vol.²

Persoonlijk word ik hierdoor geraakt omdat ik kinderen heb met een Arabische achtergrond, en hun vader uit een 'moslim huis' komt. Terwijl ik nog lange tijd de uitslagen blijf volgen op televisie, die avond van de verkiezingen, komt er een onbestendig gevoel bij mij op. Hoe zullen mijn kinderen worden behandeld op hun werk, studies en op straat vanaf nu? En hoe sta ik daar dan in, in deze discussie als moeder maar ook als aankomend geestelijk verzorger? De uitspraken van Geert Wilders, maar ook andere rechtse politieke partijen, beloven weinig goeds. Hoe welkom zullen vluchtelingen zijn in ons land?

Hoe anders was het in 2022 toen vele Oekraïners hun land ontvluchten voor de Russische invasie. Geel en blauw gestreept wapperde menig vlag op stadshuizen en door heel het land bij scholen, treinstations en in de straten.³ Vanuit de Nederlandse politiek wordt al snel een duidelijke boodschap afgegeven: Rusland is de agressor en Oekraïners zijn welkom in ons land.⁴ De Nederlandse samenleving reageert massaal door allerlei acties op te zetten om Oekraïne bij te staan. Van mannen die zich melden bij het Oekraïense leger tot aan een frietkraam bij de grens van Polen met Oekraïne.⁵

¹ De lijst met krantenartikelen en media uitzendingen zijn legio, een tweetal specifiek genoemd: Soest, van H. (22 november 2023). In: *AD*. PVV slaat alle concurrenten knock-out. Gevonden 15 maart 2024, https://www.ad.nl/politiek/pvv-slaat-alle-concurrenten-knock-out-wilders-belooft-zich-redelijk-op-te-stellen~a7ef7029/?cb=f4906d64-a379-45f5-9ef8-8d46f8697071&auth_rd=1. en NRC (23 november 2023). De monsterzege van de PVV is slecht nieuws voor Nederland. Gevonden 5 maart 2024, <https://www.nrc.nl/nieuws/2023/11/23/de-monsterzege-van-de-pvv-is-slecht-nieuws-voor-nederland-a4182036>.

² Deze uitspraak is in het Nederlands verleden al vaker gedaan. Zo zei koningin Juliana in de jaren 50 in de Troonrede; "Nederland is vol, vol, vol." In de jaren 80 herhaalde Hans Janmaat dit en begin 2000 Pim Fortuyn (Kockelmans, 14 december 2023).

³ Zie hiervoor bijvoorbeeld artikel in het AD met de titel; Nederland toont massaal steun: Oekraïense vlag tijdelijk uitverkocht. Toet. Z. (25 februari 2022). Gevonden 13 maart 2024, <https://www.ad.nl/den-haag/nederland-toont-massaal-steun-oekraïense-vlag-tijdelijk-uitverkocht~aefac35d/>.

⁴ Zie hiervoor bijvoorbeeld de videoboodschap van premier Mark Rutte na kabinetsraad op 3 maart 2022, een week na de inval van Rusland in Oekraïne; "De agressie is totaal ongekennd, oorlogsmisdaden moeten gedocumenteerd worden". Waarbij de premier verwijst naar Rusland. (Klaassen & Keultjes, 3 maart 2022. In *AD* video. Gevonden 6 maart 2024, <https://www.ad.nl/politiek/rutte-russische-agressie-totaal-ongekend-oorlogsmisdaden-moeten-gedocumenteerd-woorden~ab44181f/>.)

⁵ Zie hiervoor bijvoorbeeld Brabants Dagblad op 7 maart 2022; Franky en Coen gaan met frietkar naar de grens van Oekraïne met Polen. Gevonden 2 maart 2024, <https://www.omroepbrabant.nl/nieuws/4051725/franky-en-coen-gaan-met-een-frietkar-naar-de-grens-van-oekraïne-met-polen>.

Nederland lijkt uit te willen blinken in gastvrijheid en velen melden zich aan om een vluchteling uit Oekraïne te huisvesten in een gastenverblijf, tuinhuis of anderszins. Ook ik zie mijn straat blauw en geel kleuren. Het raakt mij en verbaast mij, dat in 2015 de Syrische vluchtelingen zo geheel anders werden onthaald. We waren ze liever kwijt dan rijk. Waarom zijn er deze wisselende ideeën over wie er welkom zijn in Nederland? En waar wordt dit dan besloten? Het zorgt voor vele verhitte debatten overal: in kranten, op televisie, bij buurthuizen, op de werkvloer, in scholen en in de Tweede Kamer (TK). En ik vraag mij af, wat dit kan betekenen in het debat op de werkvloer voor mij als aankomend geestelijk verzorger. Hoe moet ik mij gaan verhouden tussen al deze meningen en politieke besluiten? Vanuit het beroep als geestelijk verzorger lijkt het mij waardevol dat ik in deze hedendaagse maatschappelijke discussies, met alle mogelijke effecten op organisaties en mensen als gevolg, een soort van *klankbord* zal zijn. Tot nu toe begreep ik vooral dat wij als geestelijk verzorgers daar zijn waar de wet ons brengt, namelijk waar onze cliënten afgesloten zijn van zijn of haar spirituele of religieuze organisatie, in de zorg, bij defensie of in gevangenissen. De rol die je kunt aannemen als geestelijk verzorger is afhankelijk van jouw werkplek, de cliënten en het doel van de opdracht die je hebt. Uitgaande van vier pastorale modellen, kun je als geestelijk verzorger de rol aannemen als getuige, helper, metgezel of als gids (Ganzevoort en Visser, 2007).⁶ Ik ben dan ook nieuwsgierig naar welke rol zou passen bij een geestelijk verzorger, buiten de standaardwerkplekken en meer midden in een gepolariseerde samenleving. En ik ben nieuwsgierig waar en hoe deze discussies dan zichtbaar worden gemaakt in de praktijk van een geestelijk verzorger, in dit specifieke debat over het wel of niet willen opvangen van vluchtelingen in Nederland.

1.2 Projectkader en relevantie

De professionalisering van het beroep van geestelijk verzorger heeft een langere geschiedenis achter de rug en heeft zich geëvolueerd van de pastor die zieken en gevangenen bezocht, naar de geestelijk verzorger die ook ongebonden kan zijn en op thuisbezoek gaat in de eerstelijnszorg. Zo beschrijft Hans Schilderman de wordingsgeschiedenis van de geestelijke verzorging in Nederland en over hoe de geestelijk verzorging is veranderd onder invloed van allerlei historische en sociale gebeurtenissen zoals secularisering, emancipatie en individualisering (Schilderman, 2015). Wat vooral interessant is aan het artikel van Schilderman is de vraag of de geestelijke verzorging een vrij beroep zou moeten zijn, in plaats van een ambt ingeklemd tussen kerk en staat. De rolgebonden activiteiten die de geestelijk verzorger uitvoert vanuit bijvoorbeeld kerygmatische of geloof – en sacramentele rituele

⁶ Dit zijn de rollen die voortkomen uit vier pastorale modellen van de genoemde twee auteurs Ganzevoort en Visser (2007). De getuige komt uit het kerygmatische model, de helper uit het therapeutische model, de metgezel uit het evenmenselijke model en de gids uit het hermeneutische model. Verderop in de scriptie, in o.a. hoofdstuk 6 zal meer worden uitgelegd over deze vier modellen.

praktijken, of vanuit een bestuurlijke verplichting in het gevangeniswezen, houden een bepaalde vaste handelingsdimensie in. Volgens Schilderman is in de opvatting van geestelijke verzorging als vrij beroep hiervan minder sprake, simpelweg omdat men onafhankelijk en zelfstandig het beroep uitvoert en vooral gericht is op kwalificatie, expertise, ervaring en talent. Het pleidooi van Schilderman voor geestelijke verzorging als vrij beroep, lijkt een mooie opstap te zijn naar nieuwe werkvelden daar waar gepolariseerde debatten zich vormen of worden 'uitgevochten'. Zo gedacht, zouden de rolgebonden activiteiten van een geestelijk verzorger te midden van bijvoorbeeld het huidige vluchtelingendebat, vrijer en anders kunnen zijn.

De beroepsorganisatie van geestelijk verzorgers, de Vereniging van Geestelijk VerZorgers (VGVZ), zorgt samen met de SKGV als het Kwaliteitsregister voor Geestelijk Verzorgers voor de formulering van het beroepsdomein van de geestelijke verzorging in Nederland. In een beroepsstandaard wordt omschreven wat geestelijke verzorging inhoudt, namelijk; "Geestelijke verzorging is professionele begeleiding, hulpverlening en advisering bij zingeving en levensbeschouwing" (VGVZ, 2015). Centraal in het takenpakket van een geestelijk verzorger staat de vrijplaats waarbij een geestelijk verzorger deze vrijplaats behartigt voor de cliënt. De vrijplaats garandeert de geestelijke bijstand voor de cliënt, onafhankelijk van een indicatie of toestemming door een derde, voortvloeiend uit het grondwettelijk vastgelegde recht op de vrijheid van godsdienst en levensovertuiging (art. 6 GW). De vrijplaats is niet een recht van een geestelijk verzorger zelf, maar lijkt wel te hebben geleid tot een afbakening van de werkvelden, namelijk daar waar de cliënt is afgesloten van zijn of haar religie of spirituele organisatie; in de zorg, bij justitie en de krijgsmacht. Er is dan ook met name onderzoek gedaan naar deze 'traditionele werkvelden. *Hier zit een kennisleemte*. De vraag is dan: is hier sprake van uitholling van het beroepsdomein van de geestelijk verzorger of juist een kans op aansluiting bij wat leeft in de samenleving en een 'vrijer' beroep van een geestelijk verzorger? Bij het beantwoorden van vragen over welke rol (len) een geestelijk verzorger zou kunnen spelen in een nieuw en veel groter werkveld, lijkt een exploratief onderzoek goed te passen.

Naast het willen onderzoeken vanuit welke rol een geestelijk verzorger een waardevolle bijdrage kan leveren aan maatschappelijke debatten in onze samenleving, is ook meer kennis nodig over hoe politiek werkt in de zin van wie zegt wat (en beleid maakt). Immers, als een geestelijk verzorger zich wil begeven op andere terreinen zoals in het vluchtelingendebat, dan zal hij/zij meer moeten weten over hoe dat werkt besturen en bestuurd worden en welke rol hij/zij hierin zelf speelt of zou kunnen spelen. Niet alleen de staat en diverse instellingen oefenen macht uit over populaties en individuen, ook diverse professionals oefenen macht en bestuur uit over anderen. En een geestelijk verzorger is een van die professionals.

In deze scriptie zal het begrip 'governmentality' worden gebruikt zoals de Franse filosoof Michel Foucault dit heeft gedeut (Lemke, 2011). Foucault stelt dat macht en bestuur (government) niet alleen wordt uitgevoerd door de staat, maar ook door allerlei instellingen en professionals, en uitgevoerd over populaties en individuen. Governmentality gaat over hoe mensen worden geleid of bestuurd, niet alleen door regels en wetten, maar ook door normen, waarden, en technieken die individuen zelf ook toepassen om hun leven te organiseren en richting te geven. En juist daar komen we een geestelijk verzorger tegen, namelijk daar waar zingeving en betekenis wordt gevraagd. In navolging van Foucault heeft de socioloog Mitchell Dean governmentality in een model gegoten en dit model zal dienen als instrument in deze scriptie, om duidelijker te krijgen wat men zegt (en welk beleid men doet). Dean gebruikt vier dimensies in zijn model van governmentality: zichtbaarheid, kennis, technieken en identiteit (Dean, 2010). *Deze scriptie gaat dan ook over het snijvlak van de relatie tussen governmentality en de geestelijke verzorging.* En met twee casussen van vluchtelingen stellen we in deze scriptie *gastvrijheid hierin centraal*. Belangrijk hierbij is om te beseffen dat gastvrijheid een construct is, en is niet zonder meer 'vast te pakken' is. Voor eenieder kan gastvrijheid een andere lading bevatten. In deze scriptie zal een ruim aantal van betekenissen van het begrip gastvrijheid worden uitgewerkt in het theoretische hoofdstuk 2.

De combinatie van verdere professionalisering van het beroep van geestelijk verzorger, vluchtelingenpolitiek, gastvrijheid, en governmentality, is een nieuw pad. Een goede manier om dit te onderzoeken is aan de hand van kwalitatief exploratief onderzoek waarin we vragen gaan stellen over hoe dat zit met gastvrijheid en vluchtelingen, wat het kan betekenen wanneer we debatten van de TK lezen in de Handelingen, het hart van onze democratie en ook een belangrijke bron van ons onderzoek.⁷ Dit zullen we doen door vanuit de vier dimensies van het model van Dean, een codeboek op te stellen op basis van twee casussen. Allereerst de casus van Syrische vluchtelingen die in 2015 een piek hadden in toelatingsaanvragen in Nederland. Vervolgens de casus van de Oekraïners die in 2022 massaal naar Nederland vluchten. Wij volgen beide groepen voor een periode van drie maanden. Op basis van verkregen inzichten zou de VGVZ kunnen besluiten om meer aandacht te gaan besteden aan de praktijken van geestelijke verzorgers. Een en ander zou een bijdrage kunnen zijn aan maatschappelijke bewogenheid en verbinding.

⁷ De bron van onderzoek van deze scriptie is 'de Handelingen'. De Handelingen zijn de officiële geredigeerd woordelijke verslagen van de plenaire vergaderingen van de Eerste en Tweede Kamer. In dit onderzoek lezen we alleen de Handelingen van de TK. Alles wat wordt gezegd tijdens plenaire debatten in de TK wordt opgeschreven, gecorrigeerd en openbaar gemaakt op: Overheid.nl. Gevonden 12 februari 2024, <https://zoek.officielebekendmakingen.nl/uitgebreidzoeken/parlementair>.

1.3 Probleemstelling:

1.3.1. Doelstelling

Het doel van dit onderzoek is het doen van aanbevelingen aan de VGVZ voor uitbreiding van professionalisering van het beroep van geestelijk verzorger, specifiek daar waar gepolariseerde debatten plaatsvinden. Dit wil ik bereiken door het geven van inzicht en kennis in governmentality en gastvrijheid. Hiermee probeert dit onderzoek inzicht te verschaffen over *het snijvlak van de relatie tussen governmentality en geestelijke verzorging, uitgewerkt aan de hand van het begrip gastvrijheid*. En hierdoor de rollen van geestelijk verzorgers minimaal te herzien en mogelijk uit te breiden, de kennis te vergroten over wat men echt zegt (en hoe je beleid doet) en hoe de praktijk van de geestelijk verzorger hier op kan aansluiten met extra 'tools' zodat het vakgebied in haar geheel een meerwaarde kan zijn in maatschappelijke discussies.

1.3.2. Vraagstelling

In deze scriptie staat de volgende hoofdvraag centraal:

Welke rol kan een geestelijk verzorger het beste op zich nemen om een bijdrage te leveren aan gepolariseerde debatten in de samenleving voortkomend uit wat men zegt (en hoe men beleid doet) in de Nederlandse Tweede Kamer over vluchtelingen uitgewerkt aan de hand van het begrip gastvrijheid?

Uit deze hoofdvraag vloeien drie deelvragen voort:

1. Hoe kijken Tweede Kamerleden naar vluchtelingen vanuit de dimensies zichtbaarheid, kennis, technieken en identiteit
2. Hoe kijken Tweede Kamerleden naar gastvrijheid en vluchtelingen vanuit de dimensies zichtbaarheid, kennis, technieken en identiteit
3. Hoe kijken en/of kunnen geestelijk verzorgers kijken naar gastvrijheid en vluchtelingen vanuit de dimensies van zichtbaarheid, kennis, technieken en identiteit?

1.4 Leeswijzer

De hoofdstukken zijn als volgt ingedeeld: In hoofdstuk 2 worden de begrippen governmentality en gastvrijheid uitgelegd. Vervolgens geeft hoofdstuk 3 inzage in de onderzoeksmethoden die zijn gebruikt in deze scriptie. Met hoofdstuk 4 worden de resultaten van onderzoek gedetailleerd weergegeven en geanalyseerd van wat er besproken is in de TK debatten vanuit de dimensies van Dean. In hoofdstuk 5 analyseren we wat er in de TK wordt gezegd over vluchtelingen en gastvrijheid. Vervolgens wordt in hoofdstuk 6 besproken hoe geestelijke verzorgers kijken of kunnen kijken naar gastvrijheid. In hoofdstuk 7 sluiten we deze scriptie af met conclusies, discussiepunten en aanbevelingen voor verder onderzoek. De literatuurlijst en bijlagen zijn aan het einde van de scriptie te raadplegen.

Hoofdstuk 2: Theoretisch kader

2.1 Inleiding

In dit hoofdstuk zullen de kernbegrippen uit de hoofdvraag worden toegelicht en geplaatst in wetenschappelijke discussies.⁸ Allereerst zal het kernbegrip *governmentality* worden toegelicht. Wat wordt hieronder verstaan en door wie op welke manier? Daarna zal het kernbegrip *gastvrijheid* worden bekeken, immers met dit begrip wordt de relatie tussen *governmentality* en de geestelijke verzorging uitgewerkt aan de hand van twee vluchtelingencasussen.

2.2 Een verdieping in *governmentality*

In deze scriptie gaat het in het algemeen gezegd, over bestuurders die besturen en over degenen die bestuurd worden. Om dit besturen en bestuurd worden te kunnen begrijpen, kan men uitgaan van de theorie van de staat: *government*. Dat wil zeggen dat je kijkt naar de vragen die er zijn over macht en autoriteit en dan vooral op een meer statische wijze. Het idee is dan, dat de macht berust bij de staat en de overheid een min of meer politiek neutrale administratie is.⁹ De overheid wordt vooral gezien als een uniforme actor die macht uitoefent zonder dat haar machtssubjecten daar enige inbreng in hebben. Het idee vanuit het traditionele 'government' is dan, dat de actoren die bestuurd worden zelf weinig te maken hebben met zelfrichting of eigenbestuur.

De theorie van de staat, 'government', is onvoldoende om het complexe proces van besturen te bevatten en in haar volle gewicht te kunnen weergeven. Met de term 'governmentality' wordt een veel completer beeld gegeven van hoe bestuurd wordt in de realiteit. Er zijn niet alleen bestuurders die besturen, maar ook bestuurden die bestuurd worden en ook zichzelf besturen.¹⁰ Het is een dynamisch geheel met een groot aantal praktijken die de hele samenleving omvatten. Het gaat dan niet over de vraag hoe de staat haar macht en autoriteit inzet als bestuurder, om enkel meer welvaart en welzijn te creëren voor anderen, maar over: "...how it is that we govern ourselves and others" (Dean, 2010, p. 48). Foucault stelt dat het in eerste instantie, bij traditionele vormen van macht, nog ging over het recht om te doden of te straffen, maar dat het gaandeweg de tijd, gaat over het reguleren en het controleren van het leven van bestuurden op een meer subtiel wijze. Foucault noemt dit 'biomacht' (en Dean in navolging), waarbij de staat, instituten maar ook professionals (zoals geestelijk verzorgers), gericht zijn op de beheersing van de populatie en/of individuen door

⁸ Dit worden ook wel de 'sentizing concepts' genoemd. Dit zijn begrippen die volgens de auteur Hennie Boeijs richtinggevend zijn en fungeren als een theoretische bril in onderzoek en analyse. De begrippen hebben eerst nog een algemene omschrijving, maar gaandeweg het onderzoek worden verhelderd specifiek voor het onderzoek. En dit gaan wij ook doen voor de begrippen *governmentality* en *gastvrijheid* (Boeijs, 2016, p. 43).

⁹ Zoals de Duitse socioloog Max Weber het goed uitdrukt: "...the state claims a monopoly over the use of violence within this territory (1972: 78) en gevonden in Dean, 2010, p. 34.

¹⁰ Dit is wat Foucault aangeeft met wat volgens hem 'government' inhoudt, namelijk "the conduct of the conducts" (Dean, 2010, p.17).

gebruik te maken van allerlei disciplines en technieken die gericht zijn op het lichaam en de geest, vanuit het streven naar meer welvaart en welzijn (Dean, 2010, p. 117-122).

In deze scriptie wordt gekozen voor deze manier van kijken naar bestuur, bestuurders en bestuurden, namelijk vanuit dynamiek. Deze postmodernistische systeemtheorie van Foucault, en door Mitchell Dean vakkundig uitgelegd, wordt in deze scriptie gebruikt vooral omdat hiermee de natuurlijke houding van 'taken-for-granted' ten opzichte van macht en autoriteit, opnieuw wordt bevraagd en niet als vanzelfsprekend wordt voorgeschreven. Governmentality vertelt ons niet hoe wij onze vrijheden moet invullen, maar laat ons elkaar bevragen. Dat is ook wat we nodig hebben om meer inzicht te verkrijgen in de vraag in hoeverre de rol van de geestelijk verzorger onderdeel is of kan zijn van een biomacht, wat wil zeggen hoe hij of zij wordt bestuurd maar ook zelf een vorm van macht uitoefent over de eigen cliënten door hen te reguleren en te normaliseren.¹¹ In deze scriptie wordt het idee van governmentality toegepast in het idee van gastvrijheid richting vluchtelingen in Nederland. Een frisse en open blik op machtsrelaties en zo ontstaat een meer experimentele houding ten opzichte van elkaar en machtsrelaties en kunnen we dingen ook misschien echt anders gaan doen.

Mitchell Dean presenteert governmentality als een "an analytics of government" (Dean, 2010, p. 31), waarmee hij wil aangeven dat *het een manier van kijken is, vanuit welke richting, het perspectief, naar hoe wij bestuurd worden en onszelf besturen*. Het gaat dan over; hoe werkt nu de praktijk van besturen en bestuurd worden onder bepaalde randvoorwaarden. En deze randvoorwaarden, door Dean genoemd rationaliteiten, technieken, kennis en identiteiten, steeds veranderen door bestuurders en bestuurden, die hierdoor zelf weer veranderen. Centraal staan de 'regimes of practices', de objecten van onderzoek, en verdienen daarmee een uitleg. Wat wordt hiermee bedoeld?

Volgens Dean gaat het bij regimes of practices over institutionele praktijken die bewust worden uitgevoerd, volgens routines en rituelen die bepaald zijn in tijd en plaats (Dean, 2010). Die praktijken beslaan al die normen, technieken en discoursen die te maken hebben met de overheid en de samenleving, en met degenen die besturen en degenen die bestuurd worden, waardoor gedrag wordt gereguleerd in specifieke domeinen. Zo zijn er regimes die zich bezighouden met beschermen,

¹¹ Biomacht is een term die Foucault hanteert waarmee hij wil laten zien hoe in moderne samenlevingen macht niet enkel wordt uitgevoerd via geweld en onderdrukking, maar door mensen te reguleren en te normaliseren om leven en productiviteit te bevorderen. Echter, dit hoeft niet alleen maar positief te zijn, Foucault ziet biomacht ook als een overal aanwezig systeem van controle. Foucault schrijft direct en indirect over biomacht, zie hiervoor bijvoorbeeld zijn vertaalde boek: Foucault, M. *Geschiedenis van de seksualiteit* (2018). Amsterdam: Boom. Vertaald door Jeanne Holierhoek.

genezen, verzorgen, beveiligen, behandelen, onderwijzen, coachen en dergelijke. Of met spiritualiteit, zoals het regime van praktijken van de geestelijk verzorger onder andere doet. De overheidsdepartementen vertegenwoordigen dan deze regimes (één of meerdere). In het geval van deze scriptie, is het wel of niet opvangen van vluchtelingen het domein van de vluchtelingenpolitiek en valt onder meerdere regimes van praktijken, namelijk beschermen, beveiligen, verzorgen en onderwijzen. Goed is het om te beseffen dat regimes niet op zichzelf staan, maar constant met elkaar overlappen door samenwerking, botsingen, innovaties en dergelijke. Wat Dean wil aangeven is, dat hij deze analytics of government gebruikt als *een model* van waaruit wij vanuit verschillende perspectieven kunnen kijken naar hoe we besturen en hoe we worden bestuurd. Belangrijk is het om te benadrukken, dat het bij governmentality en het model van Dean altijd gaat over de *hoe vraag*, namelijk hoe we besturen en hoe we bestuurd worden en niet over de wie- vraag, dus de vraag naar wie de heerser is, wie de bron van macht is of van legitimiteit. Het gaat over dat we voelen en dieper begrijpen wat in dit specifieke regime het *echt betekent* voor alle betrokkenen, *op alle niveaus* en in alle geledingen *om te besturen of bestuurd te worden*. Dit is ook de reden dat in deze scriptie op drie niveaus onderzoek wordt gedaan om een zo compleet mogelijk beeld te krijgen van governmentality, Nederlandse vluchtelingenpolitiek en de geestelijke verzorging. En om daar waar government een probleem wordt, onszelf en anderen te kunnen bevragen over besturen en bestuurd worden (idem, p. 38). Dat vraagt bijvoorbeeld van geestelijk verzorgers om na te denken over de macht die zij uitoefenen op hun cliënten.

En het oplossen van problemen in een regime van praktijken, doen we met ratio en logica. Zoals Dean het mooi verwoordt; nadat de problematisering is gestart, en de hoe- vragen zijn gesteld, leidt dit ons naar; “...problems of *the techniques and practices, rationalities and forms of knowledge, and identities and agencies by which governing operates*” (idem, p. 40). En deze zin bevat *de vier dimensies* waarmee we kijken naar de TK waar debatten over vluchtelingen plaatsvinden, gastvrijheid en de rol van een geestelijk verzorger. Het model van Dean is een hulpmiddel om te begrijpen hoe macht wordt geoperationaliseerd in een bepaalde context en in deze scriptie gaat het dan over de context van de twee casussen van vluchtelingen, de Syriërs en de Oekraïners.

De vier dimensies van het model van Dean, zijn allemaal anders, maar volgens Dean ook wederkerig en autonoom (idem, p. 41). De vier dimensies zijn; *zichtbaarheid, kennis, technieken en identiteit*. Wat houden deze dimensies in? Als eerste de dimensie waarmee wij naar ons regime van vluchtelingenpolitiek gaan kijken, is *zichtbaarheid* (idem, p. 41-42). Volgens Dean, kunnen we bij de dimensie van zichtbaarheid denken aan hoe het probleem (datgene wat we willen onderzoeken)

wordt gepresenteerd.¹² Het gaat over “... to think with eyes and hands..” (idem, p.41). Dus je kunt vanuit deze dimensie beter zien wie er bestuurt en wordt bestuurd en dat in één oogopslag; de visuele en ruimtelijke dimensie. Deze dimensie van zichtbaarheid werkt door in de verschillende domeinen van de samenleving en in de regimes van praktijken zoals we die eerder hebben besproken. Het legt machtsstructuren en sociale normen letterlijk bloot. Door het zichtbaar maken van een probleem kunnen we deze problemen daadwerkelijk herkennen en eventueel erkennen.¹³ Dit ‘zichtbaar maken van’ kan gebeuren door middel van onder andere overheidsbeleid, media, sociale bewegingen, ondernemingen, en door educatie. In deze scriptie kijken we specifiek naar vluchtelingenpolitiek vanuit de overheden, overheidsbeleid dus. Laten we een voorbeeld nemen zodat het inzichtelijker is wat hiermee wordt bedoeld. In deze scriptie is het idee dat alles start met een vorm van politiek. Dus om het concreter te maken, in Nederland presenteert men de vluchtelingenpolitiek momenteel als een probleem van te veel vluchtelingen in ons land en te weinig opvangbedden.¹⁴ Dat is een keuze om dit op deze manier te presenteren en daarmee om het zichtbaar te maken. De media heeft deze voorstelling van het probleem overgenomen en wij horen, zien en lezen over dit probleem via de verschillende mediakanalen zoals tv, krant en andere bladen. Verschillende grafieken, kolommen en taartdiagrammen beelden uit wat de stand van het land is, oftewel een te hoge instroom en te weinig bedden voor handen.¹⁵ In de verschillende sociale domeinen wordt ons op deze manier een beeld gepresenteerd over vluchtelingen in Nederland en gaan wij ons afvragen hoe de bestuurders in dit geval besturen en hoe wij zelf willen dat er bestuurd wordt, oftewel hoe zien wij dat vluchtelingenpolitiek vorm heeft.

Vervolgens is de tweede dimensie van Dean, *kennis* (2010, p. 42-43). Hier gaat het over de wijze van rationalisering van het gestelde probleem. Het betreft dan de wetenschappelijke inzichten die men inzet om politiek overtuigend standpunten over te brengen. In deze scriptie gaat het dan over het overtuigen van het publiek wie de betreffende vluchteling is, en welke status aan deze vreemdeling mag worden gehangen. Vooral het gebruik van *experts* wordt ingezet om, met hun op wetenschap gebaseerde uitspraken, ondersteuning te verkrijgen voor een gesteld vluchtelingenprobleem. Experts worden opgeleid in wetenschappelijke instituten en onderwijzen anderen over machtsrelaties. En

¹² Martijn de Koning vraagt zich af of Dean met zichtbaarheid bedoelt of we iets zichtbaar maken wat wij daarvoor niet zagen, of dat het presenteren inhoudt, dat wil zeggen dat men iets presenteert op de wijze zoals diegene het voor zich ziet. In deze scriptie kan het beiden (Koning, de M. (2024), scriptiebegeleider, Radboud Universiteit, Nijmegen).

¹³ Zie voor het zichtbaar maken van een probleem, p. 38 van Dean over ‘problematization (2010).

¹⁴ Zie hiervoor bijvoorbeeld het artikel van NOS van 12 april 2023 over het grote aantal van vluchtelingen die worden verwacht in Nederland en de mogelijk honderdduizend bedden die nodig zouden zijn. Gevonden 23 december 2024, <https://nos.nl/artikel/2471187-komende-jaren-grote-toename-aantal-asielzoekers-verwacht>.

¹⁵ Zie hiervoor bijvoorbeeld het CBS de grafieken van aantallen vluchtelingen naar Nederland van februari 2024. Gevonden 13 maart 2024, <https://www.cbs.nl/nl-nl/dossier/dossier-asiel-migratie-en-integratie/hoeveel-asielzoekers-komen-naar-nederland>.

niet alleen vanuit de politiek worden experts gebruikt om te overtuigen, ook in de media gebeurt dit vaker. Editoriaal worden er keuzen gemaakt over wat men publiceert en dit vormt mede machtsrelaties en indrukken over waarheden. Belangrijk is te bedenken dat kennis en expertise vaak contextafhankelijk is. Als voorbeeld, waar nu een expert vooral moet beschikken over de juiste aansprektitels ter bevestiging van de mogelijke waarheid, werd in vroegere tijden vooral de (meestal) aristocratische familienaam in de strijd gegooid om het publiek te overtuigen van de publieke zaak.¹⁶

Dean plaatst vervolgens de derde dimensie in zijn model: *de technieken en praktijken* "(idem, p. 42). Wat moeten we ons daarbij voorstellen? Volgens Dean gaat het dan over die mechanismes en technieken die kunnen worden ingezet waarmee macht en sociale controle kan worden uitgevoerd. Als voorbeelden kun je denken aan veiligheidstechnologieën zoals camera's plaatsen, gezichtsherkenningssystemen, of digitale volgsystemen waarmee anderen kunnen worden gecontroleerd en beïnvloed. Vooral bij vluchtelingen en hun eventuele toelating, gaat het over grenzen die worden bewaakt met veiligheidstechnologieën. Een ander voorbeeld is de inzet van biometrische identificatiemethoden zoals iris scanners en vingerafdrukcontroles. Deze methoden kunnen worden ingezet bij het controleren van landsgrenzen, en bij toelatingsprocedures zoals paspoortcontroles. Met deze technieken is de overheid in staat om invloed uit te oefenen op de mobiliteit van vluchtelingen en de controle over wie toegang heeft tot welke bron. Als laatste kunnen we denken aan institutionele procedures en regels. Zo kunnen allerlei voorschriften en regulaties zorgen voor bepaalde sociale normen, structuren en machtsverhoudingen. Het mag duidelijk zijn dat vooral het laatste nauw aansluit bij vluchtelingenpolitiek en de beheersbaarheid hiervan.

Identiteit is de vierde dimensie uit het model van Dean (idem, p. 43-44). Hierbij kan men denken aan etniciteit, nationaliteit en burgerschap, gender en seksualiteit, sociale klasse en economische status, en religie en levensbeschouwingen. Deze dimensie gaat over hoe de overheid probeert goede burgers te maken. In het kader van ons onderwerp in deze scriptie, gaat het dan over het streven om 'echte' vluchtelingen sober maar humaan op te willen vangen. Wanneer je deze dimensie plaatst in het denken over machtsrelaties en beïnvloeding, dan kan een religieuze minderheid zich gediscrimineerd voelen door bijvoorbeeld minder subsidies te ontvangen dan andere groeperingen. Maar de overheid kan ook juist positieve invloed uitoefenen door discussies over een diverse samenleving op gang te brengen. Dit kan gaan over wie is die vluchteling, hoe ziet hij of zij eruit, wat is zijn voorkomen, status, tradities en gebruiken en wat gelooft hij? En vaker, wat kan deze vluchteling ons brengen, maar ook wat komt hij of zij halen. Dit laatste wordt dan geformuleerd als

¹⁶ Onder andere in Daan Bronkhorst, *Een tijd van komen, de geschiedenis van vluchtelingen in Nederland* (1990).

een bedreiging voor onze westerse samenleving en waarden.¹⁷ Het labelen van anderen, in deze scriptie vluchtelingen, wordt gebruikt als een techniek. Verderop in deze scriptie zullen we zien dat in de TK debatten veelvuldig vanuit deze bestuur dimensie gebruik wordt gemaakt van de techniek van labelen. Identiteit als dimensie is waarschijnlijk een van de meest lastig in te vullen dimensies uit het model van Dean, want identiteit behelst een complex geheel van concepten zoals cultuur, socialisatie en context. In deze scriptie is geprobeerd om via een ruim aantal thema's toch grip te krijgen op deze dimensie.

Door rationalisering via het model zorgt Dean voor een vorm van presentisme waarbij de auteur vooral in gaat op de vraag *hoe de praktijk van besturen werkt, onder bepaalde voorwaarden, vandaag de dag*. De focus bij Dean ligt op westerse neoliberale samenlevingen. Wat we in deze scriptie toevoegen is het regime van praktijken van een professional, de geestelijk verzorger, en wat hij/zij kan betekenen in het migratiedebat over gastvrijheid richting vluchtelingen..

2.3 Een verdieping in gastvrijheid

Even ter herinnering, het is de vraag over hoe gastvrij wij willen zijn in Nederland richting vluchtelingen, wat bij mij als aankomend geestelijk verzorger verschillende vragen oproept over hoe ik mij in mijn rol zou moeten verhouden. Juist met het begrip 'gastvrijheid' zal worden geprobeerd om dat snijvlak van governmentality en de rol van de geestelijk verzorger, verder uit te werken en toe te spitsen. En om het concept gastvrijheid te kunnen gebruiken, moeten we eerst dit begrip in kaart brengen. Gastvrijheid wordt opgebouwd, geconstrueerd uit de betekenissen die wij er aan geven. Wat wordt verstaan onder gastvrijheid?

2.3.1 De Grieken, religieuze tradities en gastvrijheid

De Grieken leken bewust te zijn van de zelfgerichtheid van de mens en wilden gastvrijheid bevorderen, door de mensen te laten geloven dat iedere vreemdeling een god zou kunnen zijn, en daarom altijd welkom moest worden onthaald uit angst voor mogelijke straffen van de goden door ziekten, honger en dood (Doodkorte, 2015). De keuze voor het goede te doen werd gepresenteerd door het middel van '*the carrot and the stick*'.

Dat goden in mensengedaanten op bezoek gaan bij gewone mensen, is een thema dat ook in de Bijbelse traditie vaker voorkomt. Voor hun gastvrijheid ontvangen de gastgevers geschenken, vaker in

¹⁷ Denk hierbij aan de vele rechtstreekse uitingen van Wilders over de islam en de moslim in het algemeen. "...islam een verwerpelijke, haatdragende en tot geweld oproepende religie is." Lammers, E. (14 februari 2024). Wilders blijkt helemaal niet milder over islam. In: *Trouw*. Gevonden 17 maart 2024, <https://www.trouw.nl/politiek/wilders-blijkt-helemaal-niet-milder-over-islam~b819ed18/>.

de vorm van voorspoed of vruchtbaarheid. Een van de kenmerkende verhalen uit de bijbel gaat over de figuur Abraham, en hoe hij als oervader van de drie semitische godsdiensten, Islam, Christendom en Jodendom, drie mannen ontvangt in de woestijn.¹⁸ En Abraham laat water, vlees en brood klaarmaken. Dit alles zonder maar te vragen wie de drie mannen zijn (Doodkorte, 2015). Abraham is dan ook in de Bijbelse traditie het prototype geworden van de gastvrijheid zelf. In de Joodse traditie wordt verteld dat zijn tent eigenlijk vier ingangen had, zodat hij gasten uit elke windrichting kon uitnodigen. Zo wordt in de Thora het idee van gastvrijheid met name uitgelegd via de gedachte dat de Joden vreemdelingen waren in het land Egypte (Robinson, 2016, p. 237-238; Bijbel +, 2020, Exodus 21-22). Ook in de Koran wordt verwezen naar Abraham als de grondlegger van de gastvrijheid (Thomas, godsdienstonderwijs, KU Leuven).¹⁹ Gastvrijheid wordt in de drie semitische godsdiensten vooral omschreven hoe men zou moeten omgaan met ongenode gasten: namelijk door *onbeperkt gastvrij te zijn*.²⁰

De vraag bij de wijze waarop de Abrahamistische religies invulling geven aan het begrip gastvrijheid, is of men onbaatzuchtig gastvrij wil zijn, of dat men hoopt op een beloning in de vorm van een goed hiernamaals. Net als bij de Grieken, kan een bepaalde vorm van eigenbelang niet geheel worden uitgesloten. Er zijn echter wel voorbeelden in de literatuur die niet gaan over het onbaatzuchtig zijn als mens, als wel om in relatie te willen staan met de ander. Een van die voorbeelden is van de auteur Korstanje, die aangeeft dat het in het oude Europa in het kader van gastvrijheid niet alleen ging over goden en het heilige, maar ook over *het versterken van de sociale cohesie*, dat wil zeggen de relatie tussen de goden en de mensen. Korstanje interpreteert deze wijze van gastvrijheid ook als een religieus instituut, echter wel met een ander doel (2018, p. 69).

De katholieke priester Henry Nouwen sluit hierbij aan met de gedachtegang, over wat gastvrijheid kan inhouden in de joods-christelijke traditie (2017). Zo beschrijft deze priester gastvrijheid als “de lege ruimte” (idem, p. 73) en voegt zich hiermee bij Korstanje, in de zin dat gastvrijheid ook vooral gaat over een relatie, over sociale cohesie. Voor Nouwen is gastvrijheid een relatie waarin de pastor “..anderen in zijn leven toelaat, hen toestaat hem nabij te komen en te vragen hoe hun leven verbonden is met het zijne.” (2017, p.77). Wanneer we deze zin vrijelijk interpreteren, dan zegt Nouwen dat men met de ander een relatie aangaat, luistert, zichzelf toont, en dat men samen met

¹⁸ Deze kijk op gastvrijheid valt onder de traditionele religieuze benadering van gastvrijheid zoals eerder is benoemd hierboven.

¹⁹ Een goed artikel over gastvrijheid en islam is van het blog van de stichting Al Nisa, dit is een platform die de Nederlandse moslimvrouw vertegenwoordigt, zie alnisa.nl.

²⁰ En ook al wordt in de Islamitische theologie de opvatting aangehouden dat het vooral een intra-Islamitische aangelegenheid is, toch zijn veel thema's die worden besproken in de Thora en de Bijbel, ook terug te vinden in de Koran (Brown, 2017, p. 209-210).

de ander een gemeenschap vormt. Nouwen schetst een beeld van een religieuze traditie waarin men streeft naar een soort van *immateriële gastvrijheid* als streven in de ontmoeting met de vreemdeling. Dit lijkt veel meer te zijn dan de vluchteling slechts materiële toegang te verschaffen tot de eettafel met een soort van bed, bad en brood.²¹

2.3.2 Gastvrijheid en ‘fluid hospitality’

Een andere toevoeging aan het traditionele denken over gastvrijheid, als een vervolg van Nouwen (2017), is van de auteur Ronsdal met het idee van een *immateriële en transcendente gastvrijheid* (Bendixen en Wyller, 2019). Zij plaatst gastvrijheid in het immigratiedebat op een ander level, door te spreken van immateriële behoeften van de vluchteling zoals steun en support in het vinden van een nieuwe identiteit. Ronsdal schrijft over Kirkenes, een stadje aan de grens van Noorwegen waar vluchtelingen worden opgevangen en een wederzijdse relatie ontstaat tussen de oorspronkelijke bewoners en de vluchtelingen. Ronsdal geeft aan dat zij gastvrijheid voorstelt als een fluïde vorm van gastvrijheid en lijkt hiermee aan te sluiten bij wat de priester Nouwen weergeeft, namelijk gastvrijheid als een flexibele, open en wederzijdse relatie. Het lijkt op het eerste gezicht dat Ronsdal een stap verder gaat dan Nouwen, met haar idee dat er geen verschil is tussen gastgever of gast, echter bij beide auteurs wordt gesproken over een ruimte. Bij Nouwen betreft het een “lege ruimte” (2017, p. 73), bij Ronsdal is het een “embodied spatial callings” (Bendixen en Wyller, 2019, p. 187) die nodig is om elkaar te kunnen ontmoeten. En is het niet zo dat Ronsdal verwoordt wat Nouwen lijkt te bedoelen? Namelijk dat degenen die elkaar ontmoeten zich aan elkaar overgeven en volledig *erkennen*? In ieder geval nemen we mee dat gastvrijheid meer kan zijn dan wat men ziet. Dat het gaat over een soort van gastvrijheid die dynamisch en veranderlijk is, waarbij de grenzen verschuiven tussen de gastgever en de gast. Dat de posities van beiden minder vast liggen en zelfs kunnen wisselen, al naar gelang de context wisselt. Er is dan een wisselwerking van rollen, *wederkerigheid*, en flexibiliteit.

2.3.3 Gastvrijheid: de staat en haar grenzen

Belangrijk is het om de context te bespreken waarin gastvrijheid als zodanig betekenis krijgt. Zo ook benadrukken de historici Leo en Jan Lucassen, dat het begrijpen van de context waarin migratie plaatsvindt, van essentieel belang is (2018). Zonder deze context zijn er geen patronen of

²¹ Bed, bad en brood is wat de staat minimaal aan vluchtelingen moet aanbieden in de opvang sinds 1979. Het ontvangen van gasten zoals beschreven tot nu toe bij de Grieken en in de joods-christelijke traditie, lijkt overeen te komen met dit principe, met de uitzondering dat men in de religieuze tradities vaker verhalen vertelt over grote maaltijden waarin men ‘het brood uit de eigen mond spaart voor de ander’. Toch is er geen sprake van het verzorgen van immateriële zorgen.

mechanismen te ontdekken (idem). De auteurs stellen dat de lange historie van vluchtelingenpolitiek in Nederland plaatsvond in wisselende contexten. Namelijk, van een land zonder vaste grenzen, lokale steden die de opvang van vluchtelingen bepaalden, en verschillende oorlogen, naar een moderne staat die Nederland nu is met *vaste landsgrenzen*, een gecentraliseerde vluchtelingenpolitiek die wordt bedreven, uitgevoerd en gecontroleerd binnen instituten.²² Gastvrijheid voor vluchtelingen kreeg een andere betekenis met het ontstaan van de landsgrenzen, immers vanaf toen ontstond er een verschil tussen degenen die binnen de grenzen leefden en die daar buiten. Wat in ieder geval belangrijk is om te onthouden uit dit verhaal, is dat vluchtelingenpolitiek in Nederland altijd onderdeel is geweest, en is, van allerlei culturele, economische en politieke processen. Welke betekenis men wil geven aan gastvrijheid voor vluchtelingen, is logischerwijs van deze contexten afhankelijk. De staat heeft in de loop van de eeuwen zich steeds *meer controle toegeëigend* en is bepalend bij vluchtelingenpolitiek waar wordt besloten wie wordt *ingesloten* en wie wordt *buitengesloten*.²³

2.3.4 Gastvrijheid en een internationaal regime

Dat de betekenis die men aan gastvrijheid geeft niet alleen afhankelijk is van de staat, maar dat de staat is ingebed in een veel bredere context in de wereld, is in een hedendaagse geglobaliseerde wereld niet meer dan logisch. Verandering in de context van de Nederlandse vluchtelingenpolitiek, en daarmee voor de betekenis die gastvrijheid kan aannemen, komt ook voort uit de toename van globalisering en internationalisering van de wereld uitgedrukt onder andere in internationale verdragen zoals het Vluchtelingen Verdrag van de Verenigde Naties uit 1951 waaraan ook Nederland zich verbonden heeft (UNHCR). Vormen van gastvrijheid richting vluchtelingen worden nu vastgelegd in gezamenlijke afspraken tussen staten, zoals ook is gebeurd in het Europese Verdrag van de rechten van de mens (EVRM, 1950). Auteurs als Meyer en Bol gaan nog verder hierin, en stellen dat een internationale geïnstitutionaliseerde wereldcultuur is ontstaan die invloed uitoefent op wat legitiem vluchtelingenbeleid zou moeten zijn. Natiestaten worden in deze wereldcultuur gezien als de meest legitieme staatsvorm en worden gevormd door een soort van ‘imitatieproces’ van reacties van politieke elite op elkaar (1997). Het gaat dan over het idee dat normen worden overgenomen en

²² Dit is breed geïnterpreteerd naar het boek van Lucassen, L. en J. (2018). *Vijf eeuwen migratie. Een verhaal van winnaars en verliezers*. Amsterdam/Antwerpen: Atlas contact.

²³ De heren Lucas & Penninx hebben uitgebreid beschreven hoe Nederland zich heeft ontwikkeld. Nederland was nog een open gebied voor de 17 e eeuw waar rondtrekkende reizigers voor kortere of voor langere tijd in Nederland verbleven, en ook als zodanig werden gezien; als reizigers (1994). Door allerlei factoren, namelijk cultureel, economisch en politiek, vormde zich een Nederlandse staat binnen vaste landsgrenzen. Zo ontstond het gezamenlijke beeld onder de inwoners dat men een gemeenschap was met eenzelfde taal en geschiedenis. Ook kwamen er overheidsinstituten die het staatsinkomen gingen beheren en uitgeven. In de zich vormende staat, waren processen gaande die centralisering en bureaucrativering versterkten en de overheid zich steeds meer terreinen van veiligheid, controle en efficiency toe-eigende.

opgenomen in een gemeenschap, doordat ideeën van individuen aansluiten bij onze eigen ideeën, we gaan elkaar dan imiteren (1997, p. 29). Een interessante gedachte, die wordt gedeeld door andere auteurs.²⁴

Zo beargumenteert de auteur Alexander Wendt dat staten, organisaties, maar ook individuen, elkaar imiteren en dat kan gebeuren onder dwang, interne drijfveren en imitatieprocessen (1992;1999). Wat hebben we hier aan in deze scriptie? Het lijkt dat dit interessant kan zijn omdat het begrip gastvrijheid ook op deze manier betekenis kan krijgen. Namelijk, doordat wij *elkaar imiteren* en op een gegeven moment niet meer weten waarom wij groepen van vluchtelingen ontvangen of juist afwijzen. We gaan ons dan conformeren aan de gestelde norm. Denk hierbij bijvoorbeeld aan gastvrijheid en de recente ontwikkelingen in ideeën, namelijk dat wij in Europa worden ‘overspoeld’ door een ‘tsunami’ van vluchtelingen, geuit in allerlei bewoordingen door bijvoorbeeld de Hongaarse premier Orban, de Nederlandse Geert Wilders en de Italiaanse premier Maloni.²⁵ De gedeelde norm van deze politieke leiders lijkt te zijn; buitenlanders zijn het gevaar dus moeten zij worden geweigerd aan de grenzen.

2.3.5 Gastvrijheid en wederkerigheid

Veel van wat er tot nu toe voorbij is gekomen over het concept gastvrijheid heeft zijn oorsprong in het idee dat gastvrijheid vooral een relatie inhoudt; er is een gastgever en een gast. Afhankelijk van hoe men deze relatie vorm geeft, komt hiermee het begrip *wederkerigheid* naar voren. De auteurs Mavelli en Wilson stellen dat wederkerigheid juist wel een onderdeel is van het wereldbeeld van de drie monotheïstische religies, en daarmee anders is dan het meer kosmopolitische wereldbeeld wat vooral wordt toegepast bij het vluchtelingenbeleid in de seculiere westerse samenlevingen (2016).

²⁴ Zo beschrijft ook de Amerikaans filosoof Claudena Skran hoe een soort van homogenisering van geaccepteerde normen en gedrag is ontstaan na WOII over wat gastvrijheid is richting vreemdelingen en ons vluchtelingenbeleid vormt. Volgens Skran is het dan ook het zichtbare effect van het vluchtelingenbeleid *dat de verschillende staten steeds meer op elkaar gaan lijken* (1995). Ook de Britse historici Frank en Reinisch wijzen op een internationale verbondenheid tussen staten over de opvang van vooral joodse vluchtelingen voor WOII, namelijk door elkaar te imiteren in restrictief beleid (2014). Dit zou kunnen inhouden dat, wat wij als gastvrij-zijn bestempelen, voort kan komen uit iets wat wij hebben waargenomen bij een ander wat past bij onze wensen, eisen, belangen of overtuigingen. Fatima Abelaaty heeft uitgebreid empirisch onderzoek gedaan naar de gastvrije of ongastvrije houding van staten in het vluchtelingendebat. Zij komt tot de conclusie dat de internationale context er toe doet in hoe wij als staten omgaan met het vluchtelingenvraagstuk (2021). Het is niet langer het idee van een eenrichtingsverkeer vanuit de staten als handelende actoren, maar dat onderlinge afhankelijkheden en afwegen van belangen, bepalend zijn voor de houding van staten richting de ander, de vreemdeling (idem).

²⁵ Dit zijn woorden vaker geuit in de pers op verschillende momenten door deze politieke leiders. Zo sprak Meloni over een zeeblokkade tegen Afrikaanse bootvluchtelingen, zie Heleen D’ Haens (11 februari 2024). Gevonden 16 maart 2024, <https://nos.nl/nieuwsuur/artikel/2508468-meloni-sprak-harde-woorden-over-migratie-maar-haar-beleid-is-pragmatisch>, Orban zegt dat hij bussen met migranten naar Brussel wil sturen, zie Boeck, de A. (9 september 2024). Gevonden 16 maart 2024, <https://www.demorgen.be/nieuws/orban-dreigt-om-bussen-met-migranten-naar-brussel-te-sturen-blufpoker-of-niet~ba684ef5/?referrer=https://www.google.com/>, en ook de PVV spreekt over omvolking, zie Lucassen, L. (2 december 2023). Gevonden 16 maart 2024, <https://www.historischnieuwsblad.nl/angst-voor-omvolking/>.

Volgens deze auteurs is wederkerigheid inherent aan de mens zelf en is Abraham hiervan het exemplarische voorbeeld. Wanneer we deze opvatting aannemen voor waar, dan zouden wij allemaal bij het begrip gastvrijheid op de een of andere manier uitgaan van wederkerigheid. Wat houdt dit dan in?

Wederkerigheid als zodanig kan een lastig begrip zijn en we laten een aantal auteurs die hierover hebben nagedacht de revue passeren. Bijvoorbeeld Stuart White die uitgaat van een soort van basiswederkerigheid die er is in westerse samenlevingen. De auteur gaat uit van gelijke rechten en plichten die mensen hebben en van daaruit elkaar helpen en pas dan recht hebben op een deel van iets, wanneer zij daaraan voldoen (1997, p. 319). De Nederlandse bijzonder hoogleraar Polarisation en Veerkracht op basis van gastvrijheid, Hans Boutellier, stelt dat wederkerigheid een belangrijke waarde is in het rijtje van collectieve waarden en gedeelde belangen en *dat het onmisbaar is als we het hebben over gastvrijheid*. Boutellier geeft aan dat men met wederkerigheid de plicht ervaart om iets terug te doen en ook al is dit ver weggezaakt in onze moderne westerse samenlevingen, het een zichtbaar spoor is wat bijdraagt aan sociale cohesie en waardevolle relaties (2016;2019). De Nederlandse bijzonder hoogleraar en sociologe Aafke Komter ziet wederkerigheid als een onderdeel van de sociale verhoudingen in een samenleving en dat als je het ergens prettig vindt, dan ook graag iets terug wilt geven (27 maart 2003). Maar de vraag in deze scriptie is dan wat wederkerigheid ons kan brengen in de zoektocht naar de betekenis van gastvrijheid? Voor nu is dit nog onduidelijk, maar er zou *een zichtbaar spoor zijn*. Wel zijn we geattendeerd dat dit begrip zijn plek heeft in relaties, sociale cohesievorming, vertrouwen en samenwerking en samenhangt met het concept gastvrijheid.

2.3.6 Gastvrijheid als instrument: Domopolitics

Spraken we in de vorige paragraaf over gastvrijheid in de zin van een relatie die meestal gaat over een gastgever en gast, en kan leiden tot vormen van samenwerking en vertrouwen, het 'voor wat, hoort wat' principe kan ook meer instrumenteel en pragmatisch worden opgevat. Het gaat wat ver om in deze scriptie de centralisering, individualisering en secularisering van de Nederlandse samenleving uitgebreid te beschrijven. Maar het is belangrijk in de zoektocht naar de betekenissen die aan het begrip gastvrijheid kunnen worden gegeven, om tegen de achtergrond van de voornoemde ontwikkelingen sinds grofweg de jaren 60, de context van deze tijd mee te nemen. Met de rationalisering op vele gebieden van het maatschappelijke leven en de individualisering die onder invloed van emancipatorische bewegingen verder toenam, zou ook het denken over gastvrijheid en de vluchteling zijn veranderd. Een meer pragmatische en instrumentelere insteek, over wat men als gastvrij-zijn interpreteert als gevolg.

Van grote invloed op ons denken vanaf de jaren 50 zijn Foucault en Derrida. Als aanjagers van de structuralistische beweging nemen beide filosofen afstand van de traditionele wijze van denken over gastvrijheid (zoals de Abrahamistische insteek) en zien een meer *geseculariseerde vorm van gastvrijheid* als mogelijkheid, namelijk gastvrijheid onder van tevoren gestelde criteria en voorwaarden. Foucault beargumenteert dat gastvrijheid eigenlijk gaat over tolerantie en dit nooit een neutraal begrip kan zijn maar dat het altijd gaat over onszelf. Als tolerante samenleving stellen we niet onszelf ter discussie, maar stellen we voorwaarden aan de ander (1982).²⁶ Zo bekeken, wordt gastvrijheid door Foucault dan vooral paternalistisch voorgesteld en als een instrument gebruikt om onze eigen voorwaarden te verwezenlijken. Ondanks de veelbelovende woorden als tolerantie en soevereiniteit lijkt gastvrijheid op deze manier vooral *een instrument* om er zelf beter van te worden, of minimaal niet slechter.

Derrida spreekt over twee vormen van gastvrijheid; absolute gastvrijheid en beperkte gastvrijheid (1998; 2016). Derrida geeft aan dat gastvrijheid gebaseerd is op de tweestrijd die er is tussen een open en een gesloten samenleving. Derrida stelt dat absolute vrijheid de wijze is van gastvrij-zijn zoals Abraham dat deed, door alles aan te bieden zonder voorwaarden te stellen (Derrida, 1998, p.44). Volgens Derrida is deze vorm van gastvrijheid onmogelijk en slechts een ideaal en niet haalbaar voor ons als mensen. De werkelijkheid is volgens Derrida anders, namelijk dat gastvrijheid altijd voorwaardelijk is.²⁷

Als een vervolg op bovenstaande filosofen kijken we naar gastvrijheid in de betekenis van ‘domopolitics’. Dit is een instrumentele benadering van gastvrijheid waarin *het veiligstellen van de eigen grenzen*, letterlijk en figuurlijk, centraal staat. Men ziet de staat als een ‘huis, zoals de auteur Abigail Taylor het beschrijft “...the idiom of hospitality is the home...” (18 april 2020). Taylor stelt dat nog te weinig studies zijn gedaan naar deze kijk op het concept gastvrijheid, namelijk dat gastvrijheid een instrument is in de politiek, waar zowel de staat als de burgers maar wat graag gebruik van maken.²⁸ Belangrijk hier is, om te beseffen dat we nu niet alleen spreken over de staat en haar

²⁶ Foucault stelt dat bij tolerantie het altijd alleen over jouzelf gaat en om het verschil met die ander zo klein mogelijk te maken en zodoende onszelf te beschermen in een poging om de eigen identiteit te behouden. Ons ‘tolerante zijn’ wil dat die ander onze taal leert zodat we niet worden geconfronteerd met het eigen verschil (Derrida, 2016, p. 177). Als tolerante samenleving willen we niet geraakt worden tot op de wortel, en onszelf ter discussie stellen, maar de ander toelaten enkel en alleen op onze eigen voorwaarden (1982).

²⁷ Derrida stelt dat wij niet gastvrij kunnen zijn zonder daarbij wetten te stellen om in ons eigenbehoud te kunnen voorzien. We zullen de vreemdeling ontvangen, en tegelijkertijd wijzen wij hem op de gebruiken en tradities van onszelf om daarmee bekend te worden en te behouden. En volgens Derrida is dit een vorm van gastvrijheid die in werkelijkheid ook kan standhouden mits wij steeds afwegen of de bescherming van het eigene niet zo ver gaat dat de vreemdeling slechts een bijdrage mag leveren aan onze samenleving en verwordt tot een soort van wederzijdse ruil. Hier waarschuwt Derrida ons dat wij moeten oppassen dat wij niet enkel zelf gaan bepalen wie de vreemdeling is en hoe deze ontvangen dient te worden (Voorsmit, 17 maart 2024).

²⁸ Vertaald uit: “... no studies to date sufficiently capture how hospitality is being (re)conceptualised, indeed problematised, as a concern for security in today’s era of global flows and mobility” (Taylor, 18 april 2020, p. 497).

politiek, maar ook over degenen die bestuurd worden, de burgers, en hoe zij zelf denken over gastvrijheid en dit willen inzetten op hun eigen manier. Voor nu is het voldoende om te weten dat wat Taylor vooral beschrijft is, dat het vandaag de dag veel minder lijkt te gaan over de traditionele religieuze denkwijze van gastvrijheid als het summum van dienstbaar zijn. Taylor plaatst gastvrijheid in het midden van de hedendaagse discussie over hoe de staat omgaat met migranten, en hoe men dit invult naar gelang de staat de veiligheid van haar bestaan, *'het huis'*, wil waarborgen ten opzichte van de vreemdeling.²⁹ Met deze instrumentele invulling, van wat gastvrijheid ook kan betekenen wordt benadrukt dat zowel de staat als de burger zelf willen bepalen hoe men eigenrichting wil geven aan wat we verstaan onder de opvang van vluchtelingen.

2.4 Preconclusie

Wat we hebben geleerd uit deze paragraaf over de betekenissen van gastvrijheid, is vooral dat het niet gaat over slechts één betekenis. Het kan onder andere gaan over: the carrot and the stick; onbeperkt gastvrij zijn; sociale cohesie; immateriële gastvrijheid; fluïde gastvrijheid; landsgrenzen en controle; imitatieprocessen; wederkerigheid; zichtbare sporen; geseculariseerde vorm van beperkte gastvrijheid; en als instrument voor veiligheid.³⁰ We kunnen deze betekenissen terugbrengen tot drie begrippen namelijk: *wederkerigheid, controle en erkenning*. Om meer inzicht te verkrijgen in het snijvlak van de relatie tussen governmentality en de rol die de geestelijke verzorging vanuit haar beroepsprofiel zou kunnen spelen, lijkt het goed om een en ander schematisch te gaan weergeven in *een Basisschema*.

2.5 Basisschema

Tot nu toe hebben we ons verdiept in governmentality en in gastvrijheid. Een en ander wordt nu in een basisschema weergegeven met de daarbij horende vragen. De vier dimensies van Dean, zoals eerder uitgelegd in hoofdstuk 2.1, worden in het schema specifiek omschreven door middel van het stellen van vragen. We zijn ons bewust van de mogelijkheid dat met de keuze van vragen gestuurd kan worden en daarmee vooroordelen in het onderzoek kunnen binnensluipen. Door expliciet van bestaande literatuur uit te gaan, te weten de expliciete vragen die Dean zichzelf stelt in zijn boek (2010) en van Koning & Vliek (2021), wordt de eigen bias zoveel als mogelijk vermeden. Vervolgens

²⁹ Een uitspraak van premier Rutte in het licht van domopolitics; "Premier Rutte benadrukt in zijn persconferentie dat de asielzoekers er niet van uit moeten gaan dat Nederland een open huis is. "Als u dacht aan Nederland vanwege de snelle asielprocedure, zeg ik: zo werkt het niet. Nederland is geen open huis. We zullen het lek boven krijgen", zei hij." (Rutte, 16 mei 2014).

³⁰ Dit zijn de betekenissen die zijn gevonden in de zoektocht in de literatuur over gastvrijheid en zijn zeker niet uitputtend maar kunnen worden gezien als een vogelvlucht.

worden de vier dimensies van Dean toegepast op het begrip gastvrijheid. Dit levert ook verschillende vragen op. En als laatste zijn ook vragen opgesteld voor geestelijke verzorging, eveneens vanuit de vier dimensies van Dean en zijn vragen.

Basisschema: Dean's model, gastvrijheid & de rollen van de geestelijke verzorging

Dean's model	De vragen die Dean hierbij geeft	Toegepast op 'gastvrijheid'	De rollen van de GV
Zichtbaarheid Wat is het oogmerk?	<p>what the field of visibility is that characterizes this regime of government</p> <p>what illuminates and what shadows</p> <p>how relations of authority and obedience are constituted in space</p> <p>how different locales and agents are to be connected with one another, what problems are to be solved and what objectives are to be sought³¹</p>	<p>Als gastvrijheid een oplossing is, wat is dan het probleem?</p> <p>Welke aspecten van gastvrijheid worden benadrukt en welke weggelaten?</p> <p>Wat betekent het dat de vluchteling een gast is?</p> <p>Hoe spelen controle, erkenning en wederkerigheid hier een rol?</p>	<p>Wat kan de GV-er hier belichten?</p> <p>Welke aspecten van gastvrijheid gebruikt de GV-er</p> <p>Welke betekenis geeft de GV-er aan gastvrijheid</p>

³¹ Dimensie van zichtbaarheid: dit gaat over *Taal* in alle mogelijke vormen, zoals letters in de bron zelf, die in de Handelingen van de TK staan, maar dit kunnen ook andere weergaven zijn zoals verwijzingen naar statistieken als cijfers, diagrammen, foto's en dergelijke. De vragen vanuit Dean (2010, p. 41) die hierin leidend zijn gaan over, 'wat laat je zien en wat stop je weg: wat belicht je en wat niet?' (Koning & Vliek, 2021).

1."...what the field of visibility is that characterizes this regime of government..." (Dean, 2010, p. 41). Vertaald als, wat is het oogmerk van de huidige vluchtelingenpolitiek? (Koning, 2024; zoals Martijn de Koning dit heeft geformuleerd tijdens de begeleiding van deze scriptie).

2. "... what illuminates and what shadows.." (idem). Vertaald als, waar is het beleid op gericht en waar antwoordt het op? Met andere woorden, hoe maakt de overheid van bepaalde fenomenen een object van recent beleid. "Beleid komt niet uit de lucht vallen. Er is altijd sprake van een of meerdere concrete aanleidingen, waarbij bepaalde zaken worden uitvergroot en andere on- of onderbelicht blijven." (Koning & Vliek, 2021).

3.".. how relations of authority and obedience are constituted in space.." (idem, p. 42). Vertaald in, waartegen en tegen wie richten de verschillende (mogelijke) beleidsmaatregelen zich en hoe vertaalt het oogmerk van de vluchtelingenpolitiek zich in "sticks, carrots en sermons" (Koning & Vliek, 2021).

<p>Kennis</p> <p><i>Welke kenniskanalen?</i></p>	<p>what forms of thought, knowledge, expertise, strategies, means of calculations or rationality are employed in practices of government</p> <p>what they seek to achieve</p> <p>How do these practices of governing give rise to specific forms of truth ³²</p>	<p>Waarom gastvrijheid?</p> <ul style="list-style-type: none"> • Vanuit Religieuze betekenissen • Vanuit het idee van domopolitics • Vanuit het idee van beperkte gastvrijheid <p>Wat is de onderbouwing?</p> <p>Hoe wordt gastvrijheid gepositioneerd als feitelijke waarheid</p>	<p>Op welke kennis kan de GV-er zich baseren?</p> <ul style="list-style-type: none"> • Vanuit spirituele tradities • Vanuit de VGVZ <p>Wat wil de GV-er bereiken</p> <p>Welke vormen van waarheid streeft de GV-er na</p>
<p>Techniek</p> <p><i>Welk actierepertoire?</i></p>	<p>by what means, mechanisms, procedures, instruments, tactics, techniques and vocabulaires is authority constituted and rule accomplished</p> <p>Those technical means are a condition of</p>	<p>Wat is concreet de uitvoering van gastvrijheid</p>	<p>In hoeverre is de Institutionele verantwoordelijkheid voor de GV-er een techniek om in te zetten in zijn/haar rol</p> <p>En de Vrijplaats?</p> <p>De techniek van navigeren van staat/samenleving/spiritualiteit?</p>

4."... how different locales and agents are to be connected with one another, what problems are to be solved and what objectives are to be sought.. "(Dean, 2010) Vertaald in, en als de overheid specifieke opvattingen, handelingen of manifestaties van de betrokken groepen problematiseert, welke alternatieve idealen en vergezichten staan daar dan tegenover? (Koning & Vliek, 2021).

³² Dimensie van kennis: dit gaat over het gebruik van de *kenniskanalen*. Waaruit put men de benodigde en getoonde kennis? De vragen die leidend zijn komen met name uit Dean (2010, p. 42-43).

1. "... what forms of thought, knowledge, expertise, strategies, means of calculations or rationality are employed in practices of government.." (idem) Vertaald in, welke kennisregimes worden toegepast door de overheid en betrokken groepen? Hoe onderbouwt men de getoonde claims? Wat zijn hun kenniskanalen? (Koning & Vliek, 2021, p. 33-34).

2."... what they seek to achieve... (Dean, 2010, p. 42). Vertaald in, hoe legitimeert men de getoonde kennis in relatie tot de vluchtelingenpolitiek gericht op de betrokken groep.

3. "... How do these practices of governing give rise to specific forms of truth.. "(Dean, 2010). Vertaald in, wie brengt welk type van kennis in vanuit welke waarheid?

	governing and often impose limits over what is possible to do ³³	Hoe wordt gastvrijheid beperkt: met welke middelen wil men dit doen	En hoe laat de GV-er zich beperken of gebruikt hij de technieken om te sturen
Identiteit Welke identiteit streeft men na?	what forms of person, self and identity are presupposed by different practices of government What statuses, capacities, attributes and orientations are assumed What duties and rights do they have and how are these duties enforced and rights ensured ³⁴	Hoe wordt een gastvrije burger gemaakt? Hoe wordt de vluchteling tot gast gemaakt? Hoe wordt dat benoemd? Wat is de verwachting van de relatie tussen de gastvrije burger en de vluchteling die gast is Welke rechten en plichten hebben gastgevers en gasten ten opzichte van elkaar en hoe wordt dit gecontroleerd	Wat voor verhouding met de wereld (en wie is dat?) streeft de GV-er na in zijn/haar praktijken? Welke kwaliteiten en competenties spreekt de GV-er aan in zijn/haar rol Hoe gebruikt de GV-er zijn rechten en bewaakt hij/zij deze en hoe zit dit dan bij zijn/haar plichten

In het volgende hoofdstuk 3 Methodologie zullen de onderzoeksmethoden worden toegelicht zoals gebruikt in deze scriptie.

³³ Dimensie van technieken: dit gaat over het *actierepertoire* (Koning & Vlieg, 2021, p. 33-34). De vragen die hierin leidend zijn komen met name uit Dean (2010, p. 42):

1. "by what means, mechanisms, procedures, instruments, tactics, techniques and vocabulaires is authority constituted and rule accomplished?" (idem). In deze scriptie focussen we ons op het gebruikte vocabulaire. Vertaald in, welke vorm van vocabulaire wordt er gebruikt en hoe wordt daarmee autoriteit bepaald en regels opgesteld?

2. "Those technical means are a condition of governing and often impose limits over what is possible to do.." (idem). Vertaald in, welke technieken worden ingezet door de overheid? Welke concrete beleidsmaatregelen worden er genomen? Welke reacties roept deze technieken op en van wie

³⁴ Dimensie van identiteit: dit gaat over *identiteiten*. Zoals eerder is aangegeven, is dit een complex concept. De vragen die leidend zijn komen uit Dean (2010, p. 43-44) en Koning & Vlieg (2021, p. 33-34)

1. "... what forms of person, self and identity are presupposed by different practices of government..." (Dean, 2010, p. 43). Vertaald in, hoe categoriseert en labelt men in de TK de betreffende groep van vluchtelingen in de zin van hun religieuze oriëntatie? (Koning & Vlieg, 2020, p.33-34).

2. "... What statuses, capacities, attributes and orientations are assumed.... What duties and rights do they have... how are these duties enforced and rights ensured... (Dean, 2010, p. 43). Dit is vertaald in, welke ideeën over identiteit gaan schuil achter de verschillende aspecten van beleid die besproken zijn en hoe brengen deze vormen van beleid nieuwe identiteiten en subjectiviteit tot stand bij de betrokken groepen in de zin van religieuze oriëntaties? (Koning & Vlieg, 2021, p. 33-34).

Hoofdstuk 3: Methodologie

3.1. Inleiding

Het beantwoorden van de onderzoeksvraag gebeurt aan de hand van een kwalitatieve werkwijze. De vraagstelling van deze scriptie sluit het beste aan bij kwalitatief onderzoek. Immers we zoeken naar betekenissen, en we zoeken systematisch binnen tekstueel materiaal en we proberen concepten verder te ontwikkelen, namelijk governmentality en gastvrijheid (Boeije, 2016, p. 27). We vertrekken vanuit het model van Dean en zijn daarmee deductief theorie toetsend. Daarnaast is het onderzoek exploratief, door de ongewone combinatie van de begrippen governmentality, gastvrijheid en geestelijke verzorging, waarmee in deze scriptie wordt gezocht naar mogelijke andere rollen voor geestelijk verzorgers. Met de analyse van documenten (content analyse) zal worden geprobeerd meer boven water te krijgen over onze onderzoeksvraag. En de documenten halen wij uit de bron van onderzoek, namelijk *de Handelingen* in de TK, het hart van de democratie waar politiek gelegitimeerd plaatsvindt. Alles wat gezegd wordt in de Tweede Kamer door betrokkenen over de betreffende vluchtelingen, de Syriërs en de Oekraïners, is onderwerp van analyse. Tijdens de plenaire vergaderingen wordt het verslag aangevuld en uiteindelijk definitief gecorrigeerd. Deze gecorrigeerde versie van de Handelingen is de start van het onderzoek. Hoe werkt dit dan?

3.2. Codeboek

Content analyse is een manier waarop men op systematische wijze tekstuele informatie analyseert om zodoende meer inzicht te verkrijgen in de onderzoeksvraag (Guthrie, 2010, p.101-102).³⁵ Het belangrijkste voordeel, vergeleken met andere data informatie instrumenten zoals interviews en surveys, is dat met content analyse de *bias*, het mogelijke gekleurde vooroordeel, beperkt wordt. Zo zullen we met het lezen van de Handelingen van de TK geen last hebben van uitspraken die actoren doen omdat zij sociaal wenselijke antwoorden geven of uit schaamte, of het zich beter voor willen doen of 'weet ik niet' antwoorden te geven, doordat men zich bewust is van de aanwezigheid van de interviewer. Al deze zaken kunnen het onderzoek beïnvloeden in de zin van betrouwbaarheid en validiteit. In ons onderzoek hebben we hier geen last van, omdat we letterlijk opgeslagen teksten gebruiken voor onze data informatie methode. Een mogelijk nadeel van deze wijze van data verzamelen is, dat het lastig te bepalen is wanneer de onderzoeker bezig is met data te analyseren volgens de letterlijke beschrijving en wanneer men begint met te interpreteren van wat men leest. Ook als onderzoeker kan men eigen vooroordelen hebben, in ons geval over bepaalde

³⁵ Hierbij hoeft het niet enkel te gaan over echt geschreven/getypte teksten, maar hieronder vallen ook films, video's en foto's (Halperin & Heath, 2017, p. 345-361).

vluchtelingengroepen, en deze meenemen in de analyse. Om dit nadeel zoveel als mogelijk te beperken is een codeboek opgesteld.

Een codeboek is niets anders dan dat men bezig is met het categoriseren van de data en dit vastlegt in codes. Belangrijk is dat categorisering altijd plaats heeft op het nominale meetniveau. Iedere observering past slechts in één categorie. Zo kan in ons voorbeeld, een actor niet zowel Kamervoorzitter zijn en tegelijkertijd deelnemen aan de plenaire debatten als Kamerlid. Langs welke stappen komen we dan tot een codeboek?

We starten met de vier dimensies van Dean als de perspectieven van waaruit we de data bekijken. Vervolgens zijn er vier hoofd-codes, variabelen, dat wil zeggen dragers van kenmerken, die we uiteindelijk omzetten in sub-codes of thema's (indicatoren) die we kunnen herkennen in de empirie. In de Bijlagen achter in deze scriptie staat het codeboek met alle hoofd-codes en sub-codes en ook hoe de betreffende vertaalslagen zijn gemaakt in deze stappen tussen de verschillende onderzoeksniveaus om zo transparant mogelijk te zijn over hoe deze vertaalslag gemaakt is en op welke bronnen dit berust (Bijlage 2).

In deze scriptie is gebruik gemaakt van het programma *Atlas.ti* om de grotere hoeveelheden van data systematisch te kunnen analyseren en daarmee de content analyse voor ons uit te voeren. Voordat we ons daarop richten lijkt het nodig om te verwijzen naar het wettelijk framework met betrekking tot vluchtelingen specifiek relevant voor de Nederlandse situatie, op internationaal, nationaal en lokaal niveau in de noten.³⁶ Met deze kennis kunnen verwijzingen naar of interpretaties van deze verdragen in de Handelingen begrijpelijker zijn.

³⁶ Internationaal is als basis voor de Nederlandse situatie van belang, het VN-Vluchtelingenverdrag van de Verenigde Naties (VN) uit 1951, maar ook het Protocol 1967, het Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens, het Europees Handvest van de Grondrechten en het asielrecht van de Europese Unie. Deze verdragen zijn van hogere wetgeving en dit houdt in dat zij hoger staan in de rangorde van wetten en altijd voorgaan op lagere wetgeving. De Nederlandse vluchtelingenpolitiek wordt getoetst op hogere wetgeving zoals het Vluchtelingenverdrag van de VN.

Op nationaal niveau is de vreemdelingenwet bepalend. Deze wet is in 1848 opgesteld en verschillende malen gewijzigd. In de huidige situatie anno 2024 is deze wet nog volledig toepasbaar, in de vorm van Vreemdelingenwet 2000. Met deze wet wordt de basis gelegd voor de vluchtelingenstatus. De Vreemdelingenwet regelt de toegang, toezicht en uitzetting van vreemdelingen. De vreemdelingenwet is een onderdeel van het bestuursrecht. Hoe werkt de toelating van vluchteling globaal?

Er wordt individueel getoetst of men voldoet, zowel aan de criteria van het VN Verdrag van 1951, als het in 1967 opgestelde Protocol. De vluchtelingen die worden erkend in de zin van dit verdrag verkrijgen de A-status. We noemen deze vluchtelingen in Nederland ook wel statushouders of vergunninghouders. Daarnaast is er een B-status die voorziet in een toelating op humanitaire gronden. Ook de B-status geeft recht op verblijf in Nederland en recht op arbeid en een vreemdelingenpaspoort, maar men is geen vluchteling in de zin van het VN Verdrag. In de praktijk wordt de B-status vaker verleend dan de status van vluchteling (de A-status) (Bronkhorst, 1990, p. 53). Naast deze A en B-status kunnen vluchtelingen ook worden uitgenodigd om naar Nederland te komen en verkrijgen dan automatisch de A-status van vluchteling.

Belangrijk om te vermelden is, dat in deze scriptie alleen wordt gesproken van vluchtelingen, (of vreemdelingen of 'de ander') dat wil zeggen dat zijn zij die internationale bescherming nodig hebben op basis van het VN -Vluchtelingenverdrag. Het is de Immigratie- en Naturalisatiedienst (IND) in Nederland die bepaalt of een asielzoeker wordt erkend als vluchteling.

Op lokaal niveau wordt uitgevoerd wat vanuit Brussel of Den Haag wordt opgedragen. Gemeenten ontvangen een financiële vergoeding per opgevangen vluchteling. Ook wordt de gemeenten gevraagd om opvanglocaties toe te staan van het Centraal Orgaan Opvang Asielzoekers

3.3. Dataverzameling

Zoals we al hebben aangegeven, begint de start van het empirisch onderzoek bij de Handelingen in de TK. De gecorrigeerde versie van de Handelingen is de start van het onderzoek.³⁷ Eerste zoekleutel is de groep van de vluchtelingen, de twee casussen, *Syriërs* en *Oekraïners*. De jaartallen van onderzoek, 2015 bij de Syriërs en 2022 bij de Oekraïners, is bepaald op basis van de pieken van aankomst in Nederland voor beide vluchtelingengroepen, en beiden een overeenkomstig aantal personen, namelijk 29,7 duizend Syriërs en 27 duizend Oekraïners.³⁸ Daarnaast de periode van het onderzoek, een periode van drie maanden, namelijk van 1 maart tot en met 31 mei 2015 en eveneens van 1 maart tot en met 31 mei van 2022. Bewust van het stempel dat hiermee wordt gedrukt op de selectie van documenten, kan dit gerechtvaardigd worden doordat het uitgangspunt voor onderzoek is twee vluchtelingengroepen die op de vlucht zijn voor oorlog en geweld volgens het VN verdrag, en dezelfde tijdsperiode geldt voor beide casussen van drie maanden.

De selectie levert voor de casus van de Syriërs 17 documenten op. Omdat dit een kleiner aantal documenten oplevert dan voor de Oekraïners van 129 documenten, is er nog gekeken of er een ruimer aanbod van documenten kan worden geselecteerd wanneer we niet enkel kiezen voor de Handelingen, maar voor alle documenten zoals ook Kamervragen en jaarcijfers, maar dan nog blijft de verhouding scheef tussen het aantal documenten aangaande Syriërs en Oekraïners. Daarnaast is er gecontroleerd bij het CBS of een mogelijk ander jaar een hogere piek geeft in het aantal aanmeldingen door Syrische vluchtelingen dan in 2015. Het CBS bevestigt dat in 2015 wel degelijk een piek was in het aantal aanmeldingen van Syrische vluchtelingen. Er is daarom besloten om vast te houden aan de bron van Handelingen voor selectie van de brondocumenten, met de aantekening dat het minimaal verwonderlijk is dat er in de TK in 2015 aanzienlijk minder is gesproken over de Syrische vluchtelingen, dan in 2022 over de Oekraïense vluchtelingen. Het lagere aantal van documenten bij de casus van Syrische vluchtelingen maakt dat men minimaal voorzichtig moet zijn met conclusies.

(COA) en via de vermaarde Spreidingswet kan de nationale overheid gemeenten dwingen om daadwerkelijk opvanglocaties te voorzien. Wanneer de vluchteling de status heeft ontvangen, moeten gemeenten zorgen voor huisvesting, inburgering en integratie.

Centrale politieke actoren betrokken bij de vluchtelingenpolitiek zijn: Minister van Justitie en Veiligheid (MvJ&V), Staatssecretaris van het MvJ&V, en de Immigratie- Naturalisatiedienst (IND) die valt onder de staatssecretaris van MvJ&V.

³⁷Overheid .nl. Gevonden 12 februari 2024, <https://zoek.officielebekendmakingen.nl/uitgebreidzoeken/parlementair>.

³⁸ Het CBS meldt in 2022 dat in 2022 ruim 27 duizend Oekraïners in de maanden maart en april in Nederland zijn (CBS, 15 april 2022; 2023).Gevonden 13 maart 2024, <https://www.cbs.nl/nl-nl/nieuws/2022/15/meeste-eritrese-en-syrische-asielzoekers-uit-2015-wonen-nu-in-nederland>.

3.4. Data analyse

Het theoretische model van Dean is de bron voor coderingen, dit is een zogenoemde “constructed code” (Boeije, 2016, p. 118).³⁹ De presentatie van resultaten en analyse verloopt van algemeen, naar specifiek. Zo zien we eerst een weergave van het algemene sentiment over vluchtelingen in de TK in een wordcloud en in grafieken. Vervolgens, zijn de specifieke resultaten puntsgewijs weergegeven. De stappen van coderen zijn gevolgd, dat wil zeggen via het open coderen (lijst met hoofdcodes), axiaal coderen (lijst met sub-codes), naar selectief coderen (de bevindingen).

Het gebruik van een onderzoek softwareprogramma is toegepast omdat de bron van dit onderzoek, de Handelingen, een groot aantal documenten bevat. Atlas.ti is een softwaretool die goed gebruikt kan worden bij kwalitatief onderzoek. Bij dit onderzoek past dit programma omdat hiermee een snelle codering kan worden uitgevoerd bij zelfgemaakte codes zoals in dit onderzoek is uitgevoerd. Daarnaast zijn overlap van codes en hiermee mogelijke patronen, relaties en conclusies te trekken. In dit onderzoek is echter niet alles overgelaten aan Atlas.ti en is iedere paragraaf die het programma selecteert op basis van een ingevoerde code, gelezen en wel of niet onder deze code vastgelegd. Zoals al aangegeven, zijn dit soort van overwegingen steeds gerelateerd aan de gebruikte literatuurbronnen. Hiervoor is [bijlage 2](#) opgenomen in Bijlagen met de vertaalslagen die zijn gemaakt.

3.5. Ethische verantwoording

Omdat er geen directe deelnemers zijn betrokken bij dit onderzoek, is er geen toestemming nodig voor deelname. De bron van onderzoek, de plenaire verslagen van de Tweede Kamer zijn voor iedereen openbaar en te gebruiken. In de Handelingen worden niet gewenste privacygegevens al verwijderd en geven geen aanleiding voor dit onderzoek om rekening mee te houden. In zoverre kan worden gesproken van belangenverstremgeling, aangezien ik kinderen heb met Arabische roots, heb ik rekening gehouden met mijn mogelijke vooroordelen over Syrische vluchtelingen door mijzelf hierover te bevragen en mijn scriptie te laten lezen door personen met verschillende achtergronden. Natuurlijk is mijn scriptie gebaseerd op nauwkeurig en eerlijk onderzoek (Boeije, 2016, p. 51-56).

In het volgende hoofdstuk 4 zullen de resultaten, verkregen uit Atlas.ti, en het model van Dean worden gepresenteerd en geanalyseerd.

³⁹ Dit zijn begrippen met een hoog abstractieniveau en met dimensies die globaal zijn van inhoud en sterk sturend (Boeije, 2016, p. 118-119).

Hoofdstuk 4: Resultaten en de analyse van de Kamerdebatten

4.1 Inleiding

In dit hoofdstuk kijken we naar wat **deelvraag 1: Hoe kijken Tweede Kamerleden naar vluchtelingen vanuit de dimensies zichtbaarheid, kennis, technieken en identiteit?**, oplevert aan resultaten. Wat zijn opvallende overeenkomsten en verschillen? En wat gaan we hier zien?

Allereerst, komt in de debatten naar voren dat in de TK het onderwerp vluchtelingen vaak op de politieke agenda staat, of het nu 2015 of 2022 is. Wel wordt er significant vaker gesproken over Oekraïense vluchtelingen dan over Syrische vluchtelingen.⁴⁰ We kunnen de resultaten globaal indelen in drie groepen. Namelijk, *thema's die veel voorkomen*, *thema's die niet of nauwelijks voorkomen* en *thema's die verschillende betekenissen* hebben afhankelijk van de context. Wat opvallend is dat meerdere thema's gecodeerd kunnen worden bij dezelfde quote. Blijkbaar is er sprake van een 'druk verkeer' tussen de vier dimensies.⁴¹

Het vluchtelingendebat wordt veel vanuit *een technocratisch perspectief* gevoerd. Thema's als veiligheid en controle zijn significant vaker dan andere thema's aanwezig in debatten, bij beide groepen van vluchtelingen. En zijn thema's uit *de dimensie van Identiteit juist minder aanwezig* in debatten in vergelijking met de andere drie dimensies van Dean. Zo komt acceptatie en exclusief geheel niet voor in de teksten en scores religie, culturen, inclusief, en capaciteiten zeer laag. Een verschil binnen de technische dimensie is wel dat men geheel niet actiebereid is voor Syrische vluchtelingen en juist wel voor Oekraïners. In hoe men beide groepen van vluchtelingen presenteert in de TK, de dimensie van Zichtbaarheid, levert veel verschillen op. En dit betreft dan vooral over hóe men spreekt over beide groepen van vluchtelingen, dus over de manier wáárop de thema's op inhoud van elkaar verschillen. Zo geeft men heel andere betekenissen aan de thema's mensenrechten, respect en rechtvaardigheid. Wat opvallend is aangezien in Mensenrechtenverdragen dit juist bepalende thema's zijn.

Ook vanuit de dimensie van Techniek zien we deze verschillen terug in hoe aan de diverse thema's betekenis wordt gegeven, zoals aan veiligheid, controle, en effectiviteit. Dit ziet men ook bij de dimensie Kennis terug. Vanuit de dimensie Identiteit en het thema Label is opvallend dat Syrische vluchtelingen direct worden gekoppeld aan een "1 F-er" label, dat wil zeggen dat men oorlogsmisdadiger is. Dit staat dan weer in scherp contrast met het label voor Oekraïners van een 'Europese familie" zijn.⁴² De thema's insluiten en uitsluiten, maar ook inclusief en exclusief, komen

⁴⁰ Zie hiervoor het aantal gevonden documenten, namelijk 17 voor Syriërs en 129 voor Oekraïners.

⁴¹ Het is aan te raden om bij dit hoofdstuk Bijlage 2 'Codeboek Model Dean' erbij te nemen, zodat het duidelijker is welke thema's horen bij welke van de vier dimensies.

⁴² Bron is; p. 16 in kst-36045-67 van de Handelingen via Atlas.ti.

Vervolgens is gekeken naar *het algemene sentiment* in de documenten, positief of negatief, voor beide groepen van vluchtelingen. De grafieken 1 en 2 geven globaal aan dat er in de TK vaker met een negatief sentiment werd gesproken over vluchtelingen, zowel in 2015 als in 2022. Dat wat men laat zien in de TK, zichtbaar maakt, *is een negatief sentiment over vluchtelingen in het algemeen.*

In *grafiek 1. sentiment Syriërs* ziet men dat in de TK vaker met een negatief sentiment gesproken wordt over Syrische vluchtelingen dan positief in de betreffende tijdsperiode.

Grafiek 1. Sentiment Syriërs. Bron is Atlas.ti

In *grafiek 2*, over het sentiment Oekraïners, is te zien dat er in de TK vaker sprake is van een negatief sentiment dan van een positief sentiment, echter in vergelijking met de Syriërs is *het verschil tussen positief en negatief sentiment aanzienlijk kleiner* (zie Bijlage 5)

Grafiek 2. Sentiment Oekraïners. Bron is Atlas.ti

Wat duidelijk wordt naarmate we in de volgende paragrafen meer gaan *inzoomen* op wat in de TK wordt gezegd over de twee groepen van vluchtelingen, dus per dimensie, is dat in de TK negatiever wordt gesproken over Syrische vluchtelingen dan over Oekraïense vluchtelingen, *dan hierboven in het algemene sentiment naar voren komt.* We zouden hieruit de voorzichtige conclusie kunnen trekken, dat door gebruik te maken van de verschillende dimensies uit het model van Dean, andere informatie naar boven komt.

Wat in het algemeen opvallend is, en eerder is benoemd, is dat in de Handelingen van de TK veel minder documenten zijn gevonden die betrekking hebben op Syrische vluchtelingen, dan op Oekraïense vluchtelingen voor dezelfde tijdsperiode. Wat wel of niet op de politieke agenda komt, en daarmee wel of niet wordt behandeld in de TK, hangt af van vele actoren en factoren. Wat in overweging moet worden genomen is het idee dat wat men niet op de politieke agenda plaatst, *onzichtbaar is* en daarmee kan men óók een oogmerk hebben. Dit besef lijkt een belangrijke aanvulling te zijn op het model van Dean, want het is niet alleen de vraag *‘what illuminates and what shadows’*, maar wat wél of helemaal níét zichtbaar gemaakt wordt; dus gewoon niet bestaat. Door minder vaak in de TK te spreken over bepaalde groepen van vluchtelingen in vergaderingen, kan deze groep worden benadeeld omdat men op dat moment elke vorm van zichtbaarheid aan deze groep ontnemt en daarmee eventueel ook recht op steun en/of hulp. Zo wordt in de TK inderdaad niet gesproken over *acties* richting en voor Syrische vluchtelingen maar wel veel over acties gericht op Oekraïense vluchtelingen. En in de praktijk was er daadwerkelijk nauwelijks hulp aan Syrische vluchtelingen, maar wel veel hulp aan Oekraïense vluchtelingen.

We gaan nu van algemene resultaten naar meer specifiek, en presenteren welke opvallende overeenkomsten tussen beide groepen van vluchtelingen uit Atlas.ti naar voren zijn gekomen.

4.3 Overeenkomsten

Als eerste worden de uitkomsten van het onderzoek via Atlas.ti gepresenteerd van *alle* dimensies van het model van Dean en dan voor zowel de Oekraïners als de Syriërs. Hiermee wordt duidelijker vanuit welke dimensie het meeste wordt gesproken in de TK tijdens de debatten. Zoals hierboven al aangegeven, is nu via grafiek 1 zichtbaar dat *significant meer vanuit het perspectief van Techniek* is gesproken (139) dan vanuit de andere drie dimensies. Binnen de dimensie Identiteit is het minste gesproken.

Grafiek 1: uit Atlas.ti met de vier dimensies van Dean gecodeerd voor beide groepen van vluchtelingen in totalen ⁴³

Hoofdcode	Oekraïners Gs=129	Syriërs Gs=17	Totalen Gr
Zichtbaarheid	18	30	48
Kennis	15	21	36
Techniek	111	28	139
Identiteit	14	19	33
	158	98	256

⁴³ Deze grafiek is opgenomen als bijlage 3 in Bijlagen. Gs = het totaal aantal documenten en Gr= de coderingen die zijn aangebracht.

Vervolgens nu de specifieke *overeenkomsten*:

1. In de TK is, in verhouding tot de andere dimensies van Dean, het *meeste gesproken vanuit de dimensie Techniek* (S/28x) en (O/111x).⁴⁴ Binnen deze dimensie heeft het *thema Veiligheid* bij beiden een hoge score (S/14) en (O/24x), gevolgd door *Controle* (S/7x) en (O/7x) ten opzichte van de andere thema's binnen de andere dimensies. Het *thema Actie* krijgt bij de Oekraïners de hoogste score van alle scores in Atlas.ti, namelijk 69 (en bij Syriërs 0).
2. Opvolgend na de dimensie Techniek, is bij beide groepen van vluchtelingen *relatief veel gesproken vanuit de dimensie Kennis* (S/14x) en (O/12x). Bij beide groepen wordt veel verwezen naar de bronnen waarop men de kennis baseert. Dit loopt van burgers, vrijwilligers en juristen, tot aan de rechtspraak zelf. Het doel waarom men verwijst naar bepaalde bronnen lijkt wel anders te zijn.
3. Binnen de dimensie van Zichtbaarheid, is het *thema Mensenrechten*, bij beide groepen relatief tot andere thema's binnen de vier dimensies, vaker gegrond gebruikt in de TK (S/7x) en (O/7x). Echter, zoals we zullen zien bij de verschillen, krijgt het thema mensenrechten verschillende betekenissen toegekend.
4. Opvallende overeenkomst binnen de dimensie Techniek is het relatieve gebruik van het *thema Financiën zeer laag* te noemen, bij beide groepen (S/2x) en (O/0x). Dit is saillant, aangezien in het debat in de samenleving, zoals in de media, het vooral bij vluchtelingen lijkt te gaan over geld. De verwachting zou dan zijn dat dit thema ook vaker in de TK voorbij zou komen.
5. Binnen de dimensie Zichtbaarheid is het *thema Dominantie niet gekoppeld* aan een van beide groepen van vluchtelingen (S/0x) en (O/0x). Dit kan natuurlijk meerder redenen hebben, zoals dat het thema dominantie niet goed gekozen is binnen de dimensie van Zichtbaarheid. Het thema dominantie is afgeleid uit het model van Dean en uit de Koning & Vlieg en gaat over wie is de autoriteit en wie gebruikt de wortel en de stok.⁴⁵ Daarnaast, kan het ook te maken hebben met de dimensie van Zichtbaarheid, namelijk wat belicht je wel of niet. Waarbij men dan zou kiezen om nauwelijks of geheel niet dit thema te willen blootleggen. Wat nog wel benoemd kan worden hier is, dat de thema's Straffen en Belonen, die lijken te horen bij het thema van Dominantie, wel bij beide groepen van vluchtelingen voorkomen. Bij de paragraaf over Verschillen zal dit verder worden uitgewerkt.

⁴⁴ Wijze van noteren is: S voor Syriër/cijfer voor aantal keren gecodeerd in Atlas.ti en O voor Oekraïners/aantal keren gecodeerd.

⁴⁵ Zie voor de specifieke vragen van Dean (2010) en Koning & Vlieg (2020) het basisschema met noten aan het einde van hoofdstuk 2.

6. Opvallend is dat het *Thema Insluiten*, horende bij de dimensie Techniek, bij beide groepen van vluchtelingen, *zeer weinig* is gebruikt, zoals wij dit in Atlas.ti hebben onderzocht (S/0x) en (O/2x). Dit is niet naar verwachting, aangezien dit begrip veel voorkomt in het VN Mensenrechten Verdrag, literatuur maar ook in de media en in discussies in de samenleving. Ook in de gesprekken met mijn scriptiebegeleider hebben wij het vaker gehad over het wel of niet insluiten van bepaalde groepen in de Nederlandse samenleving. Hier lijkt geen sprake te zijn van het niet passen van dit thema bij dit onderzoek, maar meer dat het woord Insluiten meerdere betekenissen kan hebben.
7. Om op punt 6 aan te sluiten, is in de TK voor beide groepen van vluchtelingen, in de opgegeven perioden *ook zeer weinig tot bijna niet*, gesproken *vanuit de thema's Inclusief* (S/1x) en (O/1x) *en Exclusief* (S/0x) en (O/0x) binnen de Dimensie van Identiteit. Ook hier lijkt er geen overlap te zijn in hoe de TK kijkt naar de beide groepen van vluchtelingen en hoe er in de samenleving en in de literatuur over wordt gesproken. Ook hier lijkt *een vertaalslag* nodig zodat iedereen op de hoogte is van de betekenissen die men geeft aan deze begrippen.
8. Een overeenkomst die moet worden genoemd is het *thema Religie* binnen de *dimensie van Identiteit*. Bij beide groepen van vluchtelingen komt dit woord in de zin van *direct* taalgebruik, *weinig voor* tijdens de vergaderingen in de TK (S/1x) en (O/3x). Dit mag saillant worden genoemd omdat minimaal bij de groep van Syrische vluchtelingen, de Islam als godsdienst wordt gekoppeld aan deze groep, zowel in de samenleving als in de TK. Met name binnen de rechtse retoriek, werd en wordt, veel verwezen naar de Islam en vluchtelingen die de islamitische religieuze identiteit uitdragen (haatislam, jihadisten).⁴⁶ *Indirect wordt wel vaker een verwijzing* gemaakt naar religie en christendom⁴⁷
9. Voortbordurend op het vorige punt van overeenkomst, religie, is opvallend *veel rechtste retoriek* terug te vinden, van met name de PVV en de VVD, in de Handelingen van de TK en dan *zowel* bij de behandeling van *beide groepen*, in 2015 én in 2022.⁴⁸ We zullen nu gaan kijken naar *de verschillen* tussen beide groepen van vluchtelingen.

⁴⁶ Zie voor deze benamingen voor Syrische vluchtelingen bij Verschillen punt 9.

⁴⁷ Dit blijkt uit het volgende voorbeeld door de christelijke politieke partij CU: "*Bent u bereid het lokaal gezag in steden met een Russisch-Orthodoxe gemeenschap op te roepen in contact te treden met de Russisch-Orthodoxe gemeenschap ter plaatse om hen zo ook een plek te bieden waar zij terecht kunnen met zorgen over hun veiligheid of concrete bedreigingen?*" (Bikker, CU, p. 1 in kv-tk-2022Z04624).

⁴⁸ De links-rechts politieke schaal is geen codering in Atlas.ti maar is bijgehouden in eigen notities bij alle 'quotations' die zijn gebruikt vanuit Atlas.ti.

4.4 Verschillen

De volgende resultaten, in de zin van saillante verschillen: ⁴⁹

1. Binnen de *dimensie van Zichtbaarheid* wordt op verschillende manieren invulling gegeven in de TK aan de *betekenis* van het *thema Respect*. Zo wordt in de casus van de Oekraïense vluchtelingen direct gesproken over respect, zoals hoe zij vechten voor hun land, vrijheid en hun toekomst ⁵⁰, respect voor hoe zij dezelfde Europese waarden uitdragen ⁵¹ en dat in de TK respect is voor hoe de Oekraïners vechten voor onze normen tegen de illegale inval van Rusland.⁵² Overigens wordt hier tegelijkertijd een koppeling gemaakt met het thema Veiligheid.⁵³ *Deze verwevenheid van thema's en daarmee van de vier dimensies van Dean lijkt groter te zijn dan Dean zelf aangeeft*. Vanuit Atlas.ti vinden we voor de casus van de Syrische vluchtelingen niet één van deze bevlogen uitspraken over Respect en Syriërs. Er zijn in de periode van 2015 twee gegronde quotes te vinden die in het algemeen benoemen dat men respect zou moeten hebben voor mensen en vluchtelingen.
2. Een ander thema binnen de *dimensie van Zichtbaarheid*, is *Rechtvaardigheid*. In de TK is er een verschil tussen beide groepen van vluchtelingen over de invulling van het thema zelf. Zo wordt direct gesproken over rechtvaardigheid in de *casus van Oekraïners*. De heer Kuzu van DENK spreekt over Oekraïne en hoe zij internationale *rechtvaardigheid verdienen*. ⁵⁴ Opvallende is de quote hierbij van de heer Azarkan (DENK), die dit wél door wil trekken naar alle vluchtelingen. ⁵⁵ We vinden daarentegen in Atlas.ti quotes, in het kader van het thema Rechtvaardigheid en de Syrische vluchtelingen, dat het juist rechtvaardig is dat de buitengrenzen worden gesloten.⁵⁶
3. Eveneens binnen de *dimensie van Zichtbaarheid*, met het *thema Mensenrechten*, lijkt de manier waarop men bij beide casussen betekenis geeft aan dit thema, *te verschillen*. Zo wordt bij de Oekraïense vluchtelingen meermaals gesproken over het schenden van de

⁴⁹ Zie in Bijlagen voor het totaal overzicht van alle coderingen voor hoofd- en sub-codes: Bijlage 3

⁵⁰ Bron is een quote van Kamminga, VVD, p.1 in h-tk-20212022-67-4.

⁵¹ Bron is een quote van Dassen, Volt, p.4 in h-tk-20212022-67-4.

⁵² Er wordt vaker in de TK gesproken over de illegale inval van Rusland in Oekraïne, een voorbeeld staat in: p.5 in kst-35925-V-84.

⁵³ Deze verwevenheid van de verschillende dimensies en thema's is zichtbaar in het rapport van Atlas.ti, doordat er bij één quote bijvoorbeeld drie thema's zijn gecodeerd.

⁵⁴ Quote: p.5 in kst-35925-V-84.

⁵⁵ Quote: "Tot slot, voorzitter. DENK staat aan de kant van de humaniteit, de medemenselijkheid en de internationale rechtvaardigheid. Het is goed en menselijk dat we een warm welkom hebben voor de Oekraïense vluchtelingen. En er moet nog veel gebeuren. Maar laten we ook stoppen met het oneerlijk, onmenselijk en ongelijk behandelen van andere vluchtelingen. Het enige wat ontbreekt, is de politieke wil." (p.5 in h-tk-20212022-76-4).

⁵⁶ Quote: "dat het rechtvaardig is dat wij ons asielbeleid herzien en onze buitengrenzen zouden moeten sluiten, mede omdat we niet weten wie vluchteling, gelukszoeker of terrorist is" (Azmani, VVD, p.15 h-tk-20142015-68-26).

mensenrechten van de Oekraïense bevolking door Rusland.⁵⁷ In het kader van de Syrische vluchtelingen in 2015, wordt er in de TK juist gesproken over mensenrechten en dan in de betekenis *hoe Syriërs de mensenrechten schenden*. En geen recht hebben op een vluchtelingenstatus, omdat zij schuld hebben aan oorlogsmisdrijven en moeten worden uitgezet. Zo spreekt onder andere de heer Azmani van de VVD over het '1 F-beleid', wat inhoudt dat oorlogsmisdadigers worden uitgesloten van vluchtelingenverdragen.⁵⁸ Zoals al aangehaald in de koptekst van deze paragraaf, benoemt ook de heer Fritsma van de PVV rechtstreeks *het label van '1 F'er'*.

4. Ook binnen de *dimensie van Zichtbaarheid* zijn de thema's van *Straffen en Belonen* opvallend. Bij beide casussen komt het thema straffen weinig voor (S/3x) en (O/0x). Zeker in het kader van de thema's Veiligheid en Controle, die veelvuldig aanwezig zijn in de TK en ook het vaker aanwezige negatieve sentiment in de TK over vluchtelingen in het algemeen, was de verwachting dat het thema straffen vaker zou voorkomen. Wel lijkt het dat *via het thema Belonen*, het thema Straffen, in de casus van de Syrische vluchtelingen, terug te komen. Zo spreekt de heer Fritsma van de PVV over belonen, maar dan in de zin van gestraft moeten worden door niet toegelaten te worden tot Nederland of te moeten terugkeren.^{59 60} Overigens is dit een belichting van een probleem rondom vluchtelingen uit 2015, *de terugkeer*, waar het kabinet Rutte IV in 2023 over zou struikelen.
5. Binnen de *dimensie van Techniek* is een opvallend verschil *de mate van Actiebereidheid*. Bij de casus van de Syriërs is zelfs *niet één keer gecodeerd, tegen 69 keer bij de Oekraïners*. Ten opzichte van alle thema's binnen de vier dimensies van Dean, is Actie de hoogste score in Atlas.ti. Wat ook opvalt is dat alle acties zijn gericht tegen Rusland en geheel gericht op het helpen van Oekraïners. Zo wordt er opgeroepen tot actie in het onderwijs, tegen mensenhandel, voor militaire hulp, met economische sancties, diplomatiek, tegen Russische

⁵⁷ Quote: "Ik ben ook ontzet door de grove schendingen van humanitair oorlogsrecht, door de ellende, de vele slachtoffers, de vernieling die daar nu plaatsvindt en de bereidheid van de Russische Federatie om zulke grote risico's te nemen met mensenrechten en mensenlevens. Ik denk dat het goed is dat we hier vanavond met elkaar over spreken. Het is ook goed om te horen dat we hier allemaal hetzelfde over denken." (Minister Schreinemacher, VVD, p.16 in kst-36045-67).

⁵⁸ Quote: "We moeten in ieder geval voorkomen dat oorlogsmisdadigers een verblijfsrecht in Nederland zouden kunnen verkrijgen" (Azmani, VVD, p. 8-9, in 19 -637 -1955).

⁵⁹ Quote: "Mijn vraag is simpel. Realiseert de PvdA-fractie zich wel dat ze het terugkeerbeleid helemaal kapotmaakt, als ze mensen blijft belonen voor het traineren van terugkeer? Dat is de vraag. (20142015-19- 637- 1955 -13). En: "Het gaat hier niet om kinderen, het gaat hier om ouders die de vertrekplicht negeren. Het gaat hier om ouders die zich niets aantrekken van hun plichten, van onze regels, en die gaat u nu belonen met een verblijfsrecht. We zagen het ook al bij het kinderpardon. Het kinderpardon heeft er ook toe geleid dat het negeren, door de ouders, van die vertrekplicht beloond wordt. Als u daarmee doorgaat, kan ik u vertellen dat geen enkel gezin meer uit Nederland zal vertrekken. Als de PvdA ouders blijft belonen voor het tegenwerken van terugkeer, voor het negeren van de vertrekplicht, dan is er uiteindelijk niemand meer die uit dit land vertrekt. Als de PvdA daarop uit is..." (Fritsma, PVV, 20142015 -27- 925 -534).

⁶⁰ Moet wel worden opgemerkt dat in de periode van 2015 in de TK ook wordt gesproken over vluchtelingen uit Afghanistan en Irak en over ISIS. Het idee van belonen voor het traineren van terugkeer kan ook betrekking hebben op andere vluchtelingen uit dezelfde regio als de Syrische vluchtelingen.

oligarchen, vanuit gemeenten, van het kabinet, van Nederland, vanuit Europa, via lokale partners, van vrijwilligers en via volkshuisvesting.

6. Ook binnen *de dimensie van Techniek* komt het *thema Veiligheid* relatief vaak terug bij beide groepen van vluchtelingen, zoals we al zagen bij de overeenkomsten. Echter, er zijn ook *verschillen te vinden binnen dit thema*. Zo komt naar voren dat bij de casus van de Syriërs in 2015, men in de TK Veiligheid als thema vooral linkt aan algemene bewoordingen zoals het belang van veiligheid voor vluchtelingen, voor de Staat Nederland, bij het COA en de Nederlandse bevolking.⁶¹ Hiertegenover staat de casus van de Oekraïners, waar het lijkt dat Veiligheid als thema vooral wordt gebruikt als een instrument voor meer veiligheid voor de Oekraïners, maar ook voor onszelf.⁶² Zo spreekt de GroenLinks fractie over de veiligheid die nodig is voor de waardengemeenschap die Nederland vormt met de Oekraïners, Europa, continent en wereldorde.⁶³ Ook de heer Sjoerdsma van D66 benoemt specifiek veiligheid als verbindend element tussen Oekraïne en Nederland.⁶⁴
7. Binnen *de dimensie van Techniek* zijn er verschillen in hoe men in de TK betekenis toekent aan het *thema Effectiviteit*. Zo wordt in de casus van de Oekraïners vooral ingezet op effectiviteit van sancties tegen Rusland en de militaire samenwerking in EU verband tegen Rusland. Hiermee wordt indirect, binnen de dimensie van Identiteit, het thema *Uitsluiten*, gelinkt aan de effectieve acties om vooral Rusland te willen uitsluiten.⁶⁵ Wanneer we naar de casus kijken van de Syriërs en Effectiviteit, dan zien we dat hier vooral wordt ingezoomd op de effectiviteit van het terugkeerbeleid, van het inreisverbod en van gebruik van biometrie in de vreemdelingenketen zoals staat in het Jaarverslag van het Min van J&V.⁶⁶
8. Het *thema Controle*, horend bij de *dimensie Techniek*, geeft ook verschillen weer tussen beide casussen. Waar bij de Oekraïners controle vooral wordt gelinkt aan derdelanders, economische sancties tegen de Russen en de buitengrenzen van Europa, wordt bij de Syriërs controle vooral genoemd in het verband met wie dat gaat uitvoeren in het kader van de vreemdelingen. Zoals door de IND, COA, DT&V, Korps Nationale politie, Zeehavenpolitie, DJI,

⁶¹ De bron van deze quotes is voornamelijk een Jaarverslag van het ministerie van Veiligheid en Justitie.

⁶² Quote: "Om deze mensen de veilige haven te bieden die zij nodig hebben." (Staatsecretaris van V en J op vragen van D66, p.16-17 in kst-32317-749).

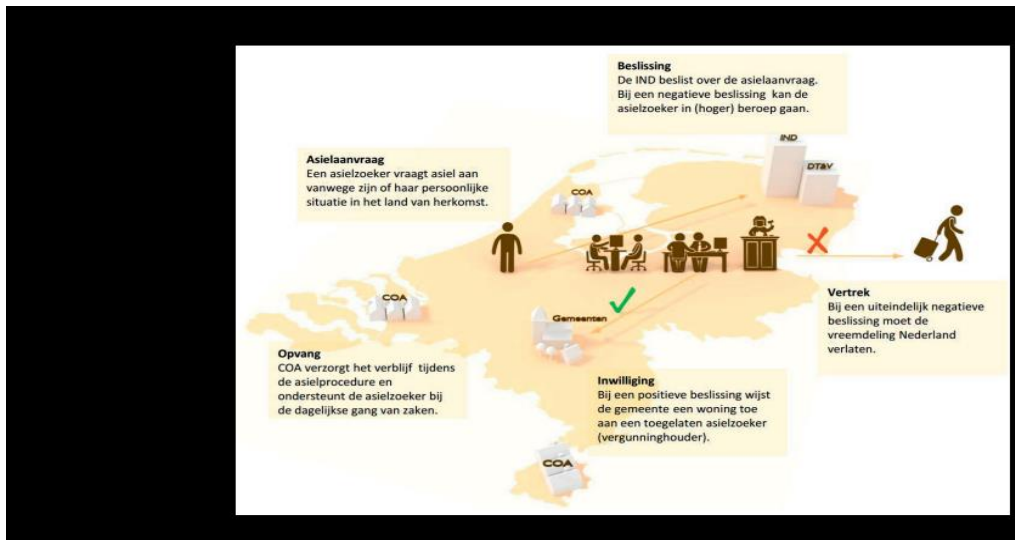
⁶³ Quote: "Nu moet naar het oordeel van de leden van de fractie van GroenLinks blijken dat de Europese Unie vooral ook een waardengemeenschap is, die in tijden van internationale dreiging veiligheid en asielbescherming biedt aan hen die dat behoeven, in dit geval de te verwachten vluchtelingen uit Oekraïne." (GL-fractie, p.22, in kst-32317-749).

⁶⁴ Quote: "Want laten we duidelijk zijn: Rotterdam is Marioepol en Marioepol is Rotterdam. De vrijheid van de Oekraïners is onze vrijheid en de vrede en veiligheid van Oekraïne is de vrede en veiligheid van dit continent. (p.3 in h-tk-20212022-63-8).

⁶⁵ Quote: Het is dan ook volledig terecht dat we de Russische politici die hun dit aandoen, uitsluiten van die raad. Dat is een historisch, maar onvermijdelijk en wat mij betreft terecht besluit." (Kamminga VVD, p. 4 in h-tk- 20212022-63-8).

⁶⁶ Quote: "Wat heeft de investering in de kwaliteit en effectiviteit van (het gebruik van) biometrie in de vreemdelingenketen tot nu toe concreet opgeleverd in termen van kwaliteit en effectiviteit" (Jaarverslag Min van J & V, p. 10 in nds-tk-2015D20048).

en de Raad voor de Rechtspraak. Opvallend hierbij is de 'Jip en Janneke' stijl in een rapportage over de Vreemdelingenketen van 2015.⁶⁷ Dit lijkt te kunnen aansluiten bij het idee van Dean over Zichtbaarheid, dat taal ook zeer krachtig kan zijn in afbeeldingen, hier van simpele poppetjes om een vluchteling te presenteren en daarmee een soort van te 'ontmensen'.

Bron: D1: blg-493916. Jip & Janneke stijl vreemdelingenketen

9. Binnen de *dimensie Kennis* zagen we al dat bij beide groepen van vluchtelingen relatief veel paragrafen in Atlas.ti het thema Kennis bevatten. Wat wel degelijk verschillend lijkt te zijn, is dat bij de Oekraïners de kennis wordt gelinkt aan *wat* men gaat doen, namelijk meewerken aan de wederopbouw van Oekraïne.⁶⁸ Een onderbuikgevoel dat het beschikbaar stellen van zoveel kennisexperts uit Nederland niet alleen pure hulp is, maar ook een economisch voordeel zou kunnen inhouden voor Nederland, kan niet worden ontkend. Bij de Syrische vluchtelingen wordt het *thema Kennis* vooral gebruikt in de zin van *wie* de kennis heeft over deze groep, en niet zozeer wat we er mee gaan doen.⁶⁹ Het lijkt dat bij de Syrische casus de TK vooral wil aangeven dat men over veel kenniskanalen beschikt om één en ander te kunnen legitimeren.
10. Binnen de *dimensie Kennis* is ook opvallend te noemen dat de andere thema's weinig worden aangehaald in de TK. Zo is de verwachting dat het *thema Legitiem* of legitimatie meer gebruikt zou worden, aangezien dit een basis ingrediënt is in de politiek en bij beleidsvorming. Het toetsen aan de legitimiteit van de democratische rechtsstaat is een

⁶⁷ Zie hiervoor: D1 p. 39 in blg-493916.

⁶⁸ Zo spreekt men van architecten, planologen, stedenbouwkundigen, landbouwkundigen, onderwijskundigen, die beschikbaar zullen zijn voor de wederopbouw van Oekraïne.

⁶⁹ Zo wordt er verwezen naar bronnen van kennis; bij burgers, NGO's, in de lokale context, van experts, onderzoekers, advocaten en juristen, in beleidsdocumenten, en door de rechtspraak

grondbeginsel. Ook hier kan het zo zijn dat het thema als woord niet goed is gekozen in dit onderzoek. Ook kan het zo zijn dat dit thema redelijk onzichtbaar wordt verwoord in de TK en wel indirect aanwezig is. Ook het *thema Claimen* is nauwelijks gevonden in Atlas.ti (S/ 1x) en (O/0x). Claimen is gelinkt aan het idee dat wat je claimt, een vorm van waarheid inhoudt.

⁷⁰ Het zou kunnen dat in de TK men uitspraken doet die men niet rechtstreeks wil benadrukken 'als de waarheid'. Uit dit onderzoek komt naar voren dat claimen vooral verpakt lijkt te zijn in *het labelen van vluchtelingen*. Ook hier zijn *indirecte overlappingsen* tussen de vier dimensies.

11. Binnen de *dimensie van Identiteit* zijn er saillante verschillen waarneembaar in hoe in de TK wordt gesproken over beide groepen van vluchtelingen. Het meest opvallend is wel het gebruik van het *thema Label*. Zowel direct, als indirect worden er labels gehangen aan vluchtelingen. Zo hebben we al in de start van deze paragraaf aangegeven dat er een direct label wordt gegeven door rechts politieke partijen aan Syrische vluchtelingen, namelijk als een "1 F'er" (Fritsma, PVV). Dit heeft betrekking op meerdere verwijzingen naar het F1 beleid van de Nederlandse overheid over oorlogsmisdadigers. Naast dit label staan er meerdere benamingen, die betrekking hebben op Syrische vluchtelingen, door alle documenten heen in 2015 en in 2022. Deze indirecte labels komen vooral voor in paragrafen die vallen onder het *thema Samenleving* (ook de dimensie Identiteit). Zo worden zij genoemd: *nepvluchtelingen (PVV, D66, GL)*, *terroristen (PVV, VVD)*, *haatimams (PVV)*, *ihadisten (allen)*, *gelukszoekers (allen)*⁷¹, *terugkeerders (allen)*, *vreemdelingen (allen)*, *vluchtelingen (allen)*, *illegalen (PVV, VVD)*, *oorlogsmisdadigers (allen)*, *kansloze asielprofiteurs (PVV)* en *laffe mannen (PVV)*. In tegenstelling met al deze labels, worden de Oekraïners direct gelabeld als 'ontheemden' door alle sprekers in de TK. Indirect zijn er meer labels voor de Oekraïense vluchtelingen, die hierboven al voorbij zijn gekomen, met een opvallend label namelijk als *Familie*.⁷² Over wie welk label meegeeft aan de Syrische vluchteling, lijkt de start van het label te ontstaan op rechts (voornamelijk PVV en VVD) en over te worden genomen op links. Alleen de politieke partij *DENK* geeft expliciet weer dat zij wenst dat alle vluchtelingen gelijk moeten worden behandeld.⁷³ Maar ook Volt hint op

⁷⁰ Uit de vragen van Dean zie basisschema en noten hoofdstuk 2.2.7.1: "how do these practices of governing give rise to specific forms of truth".

⁷¹ Opvallend hierbij is dat mw. Voortman van GL het woord gelukszoekers letterlijk overneemt; "...ontwrichting van de samenleving...en over gelukszoekers..." (p.8 in h-tk-20142015-68-26).

⁷² Quote: "onderdeel van de Europese familie", zie minister Schreinemacher, VVD, p. 16 in kst-36045-67.

⁷³ Quote: "De Kamer, gehoord de beraadslaging, constaterende dat vluchtelingen uit Oekraïne kunnen rekenen op onderdak, levensonderhoud en onderwijs, terwijl vluchtelingen uit andere landen die hier eerder kwamen, soms jarenlang wachten op een verblijfsvergunning en verdwaald raken in restrictief asielbeleid; overwegende dat de komst van de Oekraïense vluchteling heeft blootgelegd dat er een onderscheid gemaakt wordt tussen vluchtelingen op basis van land van herkomst; spreekt uit dat gelijkwaardigheid, humaniteit en medemenselijkheid de kern behoren te zijn van het Nederlandse asielbeleid

gelijke behandeling en sluit zich aan bij het voorstel van GL.⁷⁴ Voor nu kunnen we zeggen dat globaal genomen de 'rechtse retoriek' aanwezig is bij zowel de casus van de Syriërs als bij de Oekraïners. Links laat zich enkel expliciet afwijkend gelden bij de Syrische casus door de politieke partij DENK, en links lift voornamelijk mee met de rechtse retoriek bij *beide* casussen.

12. Binnen de *dimensie Identiteit*, zijn er bij het *thema Samenleving* niet alleen meerdere labels voor de Syrische vluchtelingen te vinden, maar zien we ook dat dit thema minder gegronde paragrafen oplevert (S/12), (O/4), dan men zou verwachten. Immers, over vluchtelingen die naar Nederland komen gaat het in de politieke en ook maatschappelijke discussies vaak over een vorm vinden van samenleven met elkaar. Opvallend is dan dat met de code 'samenleven' 0 scores zijn voor beide groepen. Het is minstens opvallend te noemen dat er weinig direct wordt gesproken in de TK over *hoe* we willen samenleven. Toch spreekt minister van Gennip van het CDA openlijk uit hoe zij met de Oekraïners wil samenleven, namelijk als burens.⁷⁵ De heer van Baarle van DENK geeft indirect een opvallend verschil aan in wat samenleven zou moeten inhouden met zijn uitspraak dat het niet gaat over integratie maar over wederkerigheid.⁷⁶ Interessant is hier dat de heer van Baarle als enige in alle documenten van de TK de Nederlandse samenleving direct in verband brengt met wederkerigheid. Dit is één van de betekenissen die kan worden toegekend aan het concept gastvrijheid, zoals we in het theoretische hoofdstuk hebben gezien. We komen hierop terug in het volgende hoofdstuk 5 van Gastvrijheid.⁷⁷
13. Bij de *dimensie van Identiteit*, binnen het *thema Culturen*, zijn er relatief weinig gegronde paragrafen gevonden in Atlas.ti. Ook hier is de verwachting dat er veel meer gesproken zou worden over verschillende culturen tussen beide groepen en de Nederlandse cultuur. Het kan zijn dat, net als bij meerdere andere thema's binnen de dimensies van Dean, in de TK wel *indirect* wordt gesproken over culturen. Dit zou dan meer een koppeling zijn met de dimensie Zichtbaarheid. Immers, wat laat je zien en wat niet. Een opvallend directe

en dat alle vluchtelingen die zich in Nederland bevinden, gelijkwaardig behandeld moeten worden, en gaat over tot de orde van de dag." (Kuzu DENK, p.1 h-tk-20212022-68-31).

⁷⁴ Quote: "Voorzitter, voordat ik afrond, wil ik nog een belangrijk punt meegeven. Het is van belang dat we Oekraïense vluchtelingen niet anders behandelen dan andere vluchtelingen. Daarom sluit ik me aan bij het initiatief van GroenLinks over het uitbreiden van de speciale noodwet naar alle vluchtelingen. Voorzitter, ik rond heel snel af. We hebben nu behoefte aan actie. Ik hoor heel graag hoe het kabinet in deze crisis snel gaat handelen." (Koekoek, Volt p. 16 in h-tk-20212022-76-4).

⁷⁵ Quote: "Waarom er natuurlijk een feitelijk juridisch verschil is, is omdat de Oekraïners een anders status hebben onder de richtlijn tijdelijke bescherming in de EU. Waarom is die ingesteld? Dat is omdat Europa het, terecht, ziet als opvang in de regio, want Oekraïne is ten slotte een buurland." (Minister van Gennip, CDA, p.25 in kst-32824-361).

⁷⁶ Quote: "Hoe gaat de Minister meer nadruk leggen op het begrip samenleving in plaats van integratie en op echte wederkerigheid in plaats van eenzijdigheid" (Van Baarle, DENK, p. 18, in kst-32824-361).

⁷⁷ In Atlas.ti zijn voor het thema samenleven 0 coderingen gevonden. Het AI programma codeert automatisch ook andere vervoegingen die samenhangen met het thema samenleven, zoals samenleving die wel scores bevat namelijk S/ 12 en O/4.

verwijzing naar de 'eigen cultuur', is van FVD, en de eigen cultuur van de Oekraïners en de aanbeveling van opvang in de eigen regio.⁷⁸ Hiermee verwoordt FVD een meer algemene retoriek van; 'zo min mogelijk vluchtelingen naar Nederland'.

We hebben deelvraag 1 voorzien van resultaten en analyse, en zullen in het volgende hoofdstuk 5 *deelvraag 2* behandelen.

⁷⁸ Quote: "Om af te sluiten met een positieve noot, zeg ik: natuurlijk moeten deze mensen worden geholpen. Daarom pleit Forum voor Democratie, zoals altijd, voor opvang in de regio. Er zijn heel veel landen in de buurt van Oekraïne, waar bijvoorbeeld Oekraïens als minderheidstaal erkend is, waar de cultuur heel erg op die van Oekraïne lijkt. Laat die mensen daar een tijdelijk huis vinden. Laat die mensen daar tijdelijk blijven, zodat ze ook weer veilig terug kunnen keren naar hun eigen land." (Jansen, FVD, p. 19 in h-tk-20212022-76-4).

Hoofdstuk 5: Resultaten en de analyse van het thema gastvrijheid

“Het probleem is niet dat er te veel vluchtelingen zijn. Het probleem is dat wij niet meer weten wat gastvrijheid is” (Herman Finkers) ⁷⁹

5.1 Inleiding

In dit hoofdstuk zullen we de vier dimensies van Dean, vertaald naar het *begrip Gastvrijheid*, voorzien van resultaten en analyse. ⁸⁰ In dit hoofdstuk proberen we deelvraag 2 te beantwoorden, namelijk:

Hoe kijken Tweede Kamerleden naar gastvrijheid en vluchtelingen vanuit de dimensies zichtbaarheid, kennis, technieken en identiteit. En wat gaan we hier dan zien?

Wat opvallend is, is dat het in de TK niet lijkt te gaan over erkenning of wederkerigheid als betekenis van gastvrijheid, maar vooral over *controle*.⁸¹ Gastvrijheid lijkt vooral instrumenteel te worden besproken vanuit eigen veiligheid, controle, en effectiviteit. Een technocratisch debat dus over vluchtelingen. Het gaat met name over *domopolitics*, dat wil zeggen over de veiligheid van het ‘eigen huis’. En wat betekent dit voor hoe men in de TK spreekt over vluchtelingen en gastvrijheid wanneer we inzoomen op wat binnen de vier dimensies van Dean gebeurt? Om daar meer gedetailleerde informatie over te verkrijgen, gaan we de vragen, die gesteld zijn per dimensie over gastvrijheid (basisschema), proberen te beantwoorden. Dit doen we met behulp van de resultaten gevonden in hoofdstuk 4 en de literatuur uit het theoretische hoofdstuk 2 over gastvrijheid en haar verschillende betekenissen. Dit is een iteratief proces van heen en weer redeneren tussen theorie en praktijk. We starten met de dimensie Zichtbaarheid.

5.2 Zichtbaarheid

Vraag: Als gastvrijheid een oplossing is, wat is dan het probleem?

Binnen de *dimensie Zichtbaarheid* en wat het oogmerk is van vluchtelingenpolitiek bij beide groepen, is duidelijker geworden dat hoe men in de TK spreekt over de vluchtelingengroepen, verschillend is. In 2015 komt naar voren dat het idee over hoe men de Syrische vluchtelingen moet opvangen in Nederland, dus gastvrij zijn, vooral bestaat uit; we willen gastvrij zijn maar dan wel voor andere soorten van vluchtelingen dan Syriërs, zoals in 2022 gastvrij zijn voor Oekraïense vluchtelingen. Oftewel, gastvrijheid kan worden gezien als een oplossing voor vluchtelingen, maar het probleem lijkt

⁷⁹ Finkers is cabarettier en sprak over vluchtelingen en gastvrijheid in zijn oudejaarsconferentie van 2015 over vluchtelingen en gastvrijheid.

⁸⁰ Zie voor deze ‘vertaalslag’ vanuit de vier dimensies van Dean naar gastvrijheid, het basisschema dat is weergegeven aan het einde van het theoretische hoofdstuk 2, of zoals opgenomen in de bijlagen als [Bijlage 1](#)

⁸¹ Zo verwezen wij in hoofdstuk 4 naar de uitspraak van DENK waarin wordt verwezen naar wederkerigheid als enige quote in de geselecteerde documenten uit de Handelingen van de TK.

te zijn dat het Syriërs zijn. Zij worden gelabeld als; 1 F-ers, oorlogsmisdadigers, terugkeerders die het beleid traineren, schenders van mensenrechten en vooral geen onderdeel zijn van de 'Europese familie'.⁸² Het probleem wordt vooral *indirect zichtbaar* gemaakt via labels, namelijk dat Syriërs niet passen in de voorstelling van de TK van wie een vluchteling is. En daarom lijkt er ook geen oplossing te komen voor de gepercipieerde problemen met vluchtelingen. Oekraïners lijken wel beter te passen in een gecreëerd beeld en vertoont men wél actiebereidheid in de TK in 2022 voor ontheemde Oekraïners.

Vraag: Welke aspecten van gastvrijheid worden benadrukt en welke weggelaten?

Wanneer we naar de verschillende betekenissen kijken die gastvrijheid kan aannemen, zoals beschreven in het theoretische hoofdstuk 2, dan valt op dat bij beide casussen veel wordt gesproken in de TK vanuit de *dimensie van Techniek*. Zo scoren de *thema's Veiligheid en Controle* bij beide groepen relatief hoger. Dit perspectief lijkt vooral aan te sluiten bij een meer *geseculariseerde vorm van gastvrijheid*, onder van tevoren gestelde criteria en voorwaarden, zoals Foucault en Derrida dit opvatten. Namelijk als: "Gastvrijheid is in deze betekenis vooral paternalistisch voorgesteld en als een instrument gebruikt om de eigen voorwaarden te verwezenlijken. Op deze manier wordt gastvrijheid vooral een instrument om er zelf beter van te worden, of minimaal niet slechter. "(eigen woorden zie hoofdstuk 2). Zo zien we via Atlas.ti dat het algemene sentiment in de TK bij beide groepen van vluchtelingen relatief negatief is. En komt in de meest extreme vorm van denken over gastvrijheid naar voren, dat Syrische vluchtelingen worden gelabeld als 'oorlogsmisdadigers', en zelfs bij de mildere verbeelding van gastvrijheid en Oekraïners, de laatsten wel behoren tot de Europese familie en buren zijn, echter opvang in de regio beter zou zijn voor Nederland. Bij het thema Veiligheid, presenteert men Nederland, Europa, het continent en de wereld, als een vorm van gastvrijheid waarbij vooral als inzet is: *eigen veiligheid eerst*.

De betekenissen van gastvrijheid als absoluut, fluïde of wederkerig, zijn niet of nauwelijks te vinden in de manier waarop in de TK vluchtelingen worden gepresenteerd en daarmee zichtbaar gemaakt. Zelfs bij de Oekraïense vluchtelingen worden, naast superlatieven hoe zij vechten voor onze vrijheden en democratie, grenzen gesteld aan de opvang. Van absolute gastvrijheid zoals binnen de Abrahamistische religies leeft, is geen sprake. En van fluïde gastvrijheid waarbij men de ander erkent en daadwerkelijk wil leren kennen, is niets gevonden via Atlas.ti in de manier waarop de TK, zowel in 2015 als in 2022, het vluchtelingenprobleem presenteert.

⁸² Zie hiervoor de resultaten uit Atlas.ti zoals beschreven in de resultaten en analyse van hoofdstuk 4.

Vraag: Wat betekent het dat de vluchteling een gast is?

Wanneer we kijken hoe in de TK Syrische vluchtelingen als gasten worden gepresenteerd, dan is duidelijk dat men, grotendeels, de relatie tussen Nederland en de Syrische vluchtelingen niet als één van gastgever en gast ziet. Wel komt in de resultaten naar voren dat de politieke partij DENK opkomt voor de Syrische vluchteling en aan de TK vraagt om alle vluchtelingen gelijk te behandelen. Hierin moet worden meegenomen dat DENK vooral wordt gesteund door mensen die zichzelf identificeren met een islamitische identiteit.

Uit Atlas.ti blijkt dat de thema's, binnen de dimensie Zichtbaarheid, overwegend positief zijn richting de Oekraïense vluchtelingen. Men wil vrouwen en kinderen beschermen, zij verdienen internationale rechtvaardigheid, ons respect als familie, en komt *Straffen als thema* niet voor. Echter, in hoeverre Oekraïense vluchtelingen ook daadwerkelijk gasten zijn, is de vraag. Met name blijkt uit de rechtse retoriek, dat in de TK de gedachte overheerst dat Oekraïners ontheemden zijn die vooral moeten terugkeren naar hun eigen land of minimaal hun eigen regio. Wanneer we naar een recentere datum kijken dan 2022, kan men zich niet echt aan de indruk onttrekken dat de TK de Oekraïners toch liever ziet gaan dan komen. Zo worden in juni jl. Oekraïense vluchtelingen bij aankomst per vliegtuig in Nederland, in detentie geplaatst (NOS Nieuws, 19 juni 2024). Een verre van gastvrij gebaar en lijkt overeen te komen met een Nederlands gezegde: 'een gast en een vis blijven drie dagen fris'.

Hoe spelen controle, erkenning en wederkerigheid hier?

Zoals hierboven al is ingespeeld op deze vraag, komt naar voren dat men in de TK vaker kijkt vanuit het perspectief van gastvrijheid als controle dan vanuit het idee van erkenning van de ander en wederkerigheid. Eenmaal wordt in de TK letterlijk gesproken over het *begrip van wederkerigheid* door DENK.⁸³ Opvallend is dat DENK wederkerigheid koppelt aan het *idee van samenleven*. Dit is een van de thema's van de dimensie Identiteit, en blijkt minder over te worden gesproken als men zou verwachten. Dit staat in contrast wat we vonden in hoofdstuk 2 over gastvrijheid waarin de auteur Hans Boutellier ons voorhoudt dat wederkerigheid een "zichtbaar spoor" is. Van enige zichtbaarheid van wederkerigheid in de debatten in de TK is weinig terug te vinden.

In hoofdstuk 2 van deze scriptie wordt 'Domopolitics' beschreven als een manier van een staat om invulling te geven aan het begrip gastvrijheid, namelijk als het veiligstellen van het eigen huis, de staat. Deze instrumentele benadering lijkt het beste weer te geven hoe men in de TK het vluchtelingenprobleem wil presenteren; inderdaad als een probleem waar men van af moet (in het

⁸³ Quote:: "Hoe gaat de Minister meer nadruk leggen op het begrip samenleven in plaats van integratie en op echte wederkerigheid in plaats van eenzijdigheid? Is deze Minister bereid om de Minister van samenleven te worden en hier ook beleid op te gaan voeren?" (Van Baarle, Denk, p. 18, in kst-32824-361).

geval van de Syriërs), of hoe men het gaat 'handelen' (in het geval van de Oekraïners). Een benadering die weinig ruimte lijkt te laten voor andere betekenissen van gastvrijheid. Wat opvallend is, is dat *zowel rechts als links* bij beide groepen van vluchtelingen redelijk eensgezind lijkt te zijn in de instrumentele benadering van het begrip gastvrijheid. Deze eensgezindheid lijkt op wat de auteur Meyers beschrijft over hoe ideeën van individuen worden overgenomen en we *elkaar gaan imiteren* (1997, p.29). Zo herinneren we de lezer er aan dat in hoofdstuk 2.3.4 van deze scriptie is geschreven dat men elkaar imiteert en op een gegeven moment niet meer weten waarom we ons conformeren aan een gestelde norm.⁸⁴ Nu, inmiddels verder gevorderd in het onderzoek van deze scriptie, lijkt deze gedachte wel passend te zijn op de resultaten uit Atlas.ti. Inderdaad lijkt er een *gedeelde norm* te ontstaan in de TK onder rechtse en linkse politieke partijen, *dat vluchtelingen minimaal minder gewenst zijn in Nederland*. Waarbij vooral links zich lijkt te conformeren aan rechtse retoriek.

5.2 Kennis

Vraag: Waarom gastvrijheid en onderbouwing

Vanuit de *dimensie van Kennis* wordt bij beide casussen, relatief tot andere dimensies, veel gesproken vanuit dit perspectief. Maar hoe zit het met Kennis en religie, domopolitics en beperkte gastvrijheid?

Vanuit Religies: zoals blijkt uit de resultaten vanuit Atlas.ti wordt er verbazend *weinig rechtstreeks* gesproken vanuit het *thema Religie* in het algemeen in de TK bij beide casussen. Men zou kunnen verwachten dat DENK als politieke partij vaker zou refereren aan de Islam als godsdienst gezien haar achterban, echter dit is niet naar voren gekomen in Atlas.ti. De enkele keer dat religie werd benoemd was vanuit de CU die verwante christenen in Oekraïne wilde steunen.⁸⁵ Waar wederkerigheid, fluïde gastvrijheid en absolute gastvrijheid vooral terug te vinden zijn als bronnen van gastvrijheid bij verschillende religies, is dit géén kennisbron gebleken in beide casussen.

Waar wel een verband is gelegd tussen Syrische vluchtelingen en religie, is vanuit rechts politieke hoek, maar dan vanuit de dimensies Zichtbaarheid en Identiteit. Zo worden geen kennisbronnen aangehaald wanneer men in de TK spreekt over 'haatimams'. Waar men in de TK wel veel refereert aan kenniskanalen is om te onderbouwen waarom men Oekraïne wil steunen en wil wederopbouwen, en eveneens waarom men wil doen wat men zegt, zoals Syrische vluchtelingen status weigeren als oorlogsmisdadigers, of als terugkeerders. Verder gebruikt men in de TK opvallend weinig religieuze kennisbronnen om de argumenten te onderbouwen.

⁸⁴ Zie hiervoor hoofdstuk 2.3.4: "...het begrip gastvrijheid ook op deze manier betekenis kan krijgen. Namelijk, doordat wij elkaar imiteren en op een gegeven moment niet meer weten waarom wij groepen van vluchtelingen ontvangen of juist afwijzen. We gaan ons dan conformeren aan de gestelde norm".

⁸⁵ Zie hiervoor hoofdstuk 4.3 punt 8 noot 44.

Vanuit Domopolitics: Zoals hierboven al is aangehaald, lijkt bij beide casussen vooral vanuit de betekenis van gastvrijheid als domopolitics te worden gesproken in de TK. Rechtstreekse verwijzingen naar de eigen veiligheid, die van Europa, het continent, de wereld en de Nederlandse burger, zijn gecodeerd binnen het thema Veiligheid. Specifieke kennisbronnen worden aangehaald in de zin van dat Nederland beschikt over vele experts voor de wederopbouw van Oekraïne, en ook dat Nederland beschikt over vele experts over de Syrische casus in de vorm van de eigen burgers, lokale partijen, juristen, onderzoekers en rechtspraak. De opsomming van expertise lijkt vooral ingezet te worden als instrument om de eigen of Europese veiligheid te beschermen. Veel minder lijkt het te gaan over kennis en experts die de veiligheid van de vluchtelingen kunnen beschermen. Kennis en gastvrijheid lijkt te zijn gebaseerd op een smalle basis in de zin van betekenissen.

Vanuit beperkte gastvrijheid: wanneer er vooral wordt gedacht vanuit het idee van domopolitics over gastvrijheid, is er al sprake van een beperkte vorm van gastvrijheid, immers men stelt vooral voorwaarden aan die ander. Zo worden Syrische vluchtelingen maar in beperkte mate getolereerd en Oekraïners gastvrijer onthaald. Echter, ook aan hun aanwezigheid in Nederland hangen criteria en worden zij getolereerd omdat zij 'familie en burens' zijn. Het lijkt dat de tolerantie voor vluchtelingen niet verder gaat dan de grenzen die men in de TK stelt.

Vraag: Hoe wordt gastvrijheid gepositioneerd als feitelijke waarheid

Zoals in de resultaten naar voren komt, is het *algemene sentiment* over vluchtelingen relatief negatiever dan positief, bij beide groepen van vluchtelingen. Sentiment is niet 'hard bewijs', maar bestaat meer uit omfloerste woorden. Harde en directe woorden komen we in de resultaten tegen vooral vanuit rechts politieke hoek, van de PVV, VVD en FVD. Echter, deze bewoordingen zijn vooral directe of indirecte *labels* die men hangt aan Syrische vluchtelingen, zoals nepvluchteling, gelukszoeker en asielprofiteur. Men lijkt het niet nodig te vinden om argumenten te gebruiken uit bepaalde kennisbronnen om het standpunt te verstevigen. De 'oneliners' worden zonder bronnen begeleid en worden waarheid. Dit lijkt te passen bij de manier waarop populistische partijen spreken en beleid doen in de TK.

5.3 Technieken

Wat is concreet de uitvoering van gastvrijheid

Opvallend vanuit de resultaten is de grote mate van *actiebereid* van heel Nederland voor de Oekraïense vluchtelingen. In eerste instantie kleurde Nederland geel en blauw, en in de TK wordt veel en uitgebreid gesproken om te herhalen dat Rusland de agressor is en Oekraïne vecht voor onze vrijheid en democratische waarden. Zowel op het linkse als op het rechtse politieke spectrum

schieten superlatieven te kort over hoe men de Oekraïners wil steunen. In schril contrast, is er geen codering voor het thema actie bij de Syrische casus in 2015. Wanneer we dit vertalen in gastvrijheid, dan lijkt men in de TK zeer gastvrij richting de Oekraïense vluchtelingen, en niet gastvrij richting de Syriërs. En inderdaad is vanuit de TK richting de Oekraïners gezorgd voor snelle opvang, onderwijs, en de mogelijkheid tot werken, zoals ook blijkt uit de Handelingen van de TK. Het omgekeerde is dan ook waar, dat men in de TK *indirect actiebereid* is geweest, richting de Syrische vluchtelingen, door herhaaldelijk te pleiten voor terugkeren naar de eigen regio, te wijzen op het F1 beleid, en het daarmee ontzeggen van de vluchtelingenstatus. De uitvoering van een en ander duurt langer dan men dacht, en wordt met het huidige kabinet misschien wel uitgevoerd.

In de TK wordt voor beide casussen onderbouwing gezocht voor de wijze van uitvoering van gastvrijheid, door veelvuldig te benadrukken dat *veiligheid* voorop staat, samen met controle en effectiviteit, zo blijkt uit de coderingen in Atlas.ti.

Hoe wordt gastvrijheid beperkt: met welke middelen wil men dit doen

In de TK wordt vanuit het perspectief van Techniek gewezen op meerdere instrumenten die de veiligheid van Nederland, Europa en de wereld kunnen waarborgen. Gastvrijheid lijkt ondergeschikt te zijn aan onze eigen veiligheid. Zo blijkt uit de thema's in Atlas.ti dat men veelvuldig wil *controleren*. Dit bespreekt men in de TK onder andere via het rapport over de Vreemdelingenketen, waar in Jip en Janneke stijl de vreemdeling groen is en mag blijven, of rood is en vertrekt. Over hoe dit exact zal worden uitgevoerd, wordt niets duidelijk gemaakt. Opvallend is dat er niet wordt gesproken over het reisdocument als controlemiddel. Wel kunnen *biometrische middelen* worden ingezet (bij Syriërs) en is men vooral *effectief en efficiënt* (bij beide casussen).

5.4 Identiteit

Hoe wordt een gastvrije burger gemaakt. Hoe wordt de vluchteling tot gast gemaakt

De vluchteling wordt gast wanneer men lijkt te passen bij het label of labels die in de TK worden uitgesproken. Het labelen van anderen is een techniek die wordt gebruikt als een vorm van besturen. Een label is betekenis geven door middel van categoriseren. Immers, de indirecte labels die worden bevestigd in de TK aan beide groepen van vluchtelingen, zijn van inhoud direct en lijken bepalend. Zo gaven we al aan in de resultaten bij het model van Dean, dat voor de Syriër meerdere labels worden gebruikt die voornamelijk een negatieve connotatie hebben; vreemdeling, terrorist, gelukszoeker, lafaard, oorlogsmisdadiger, asielprofiteur, 1 F' er, haatimam, en jihadist. Oekraïners zijn ontheemden, familie, burens, en vechters voor onze vrijheid en democratie, waarbij de connotatie positief kan worden genoemd. Door het gebruik van de bestuur techniek van labelen, lijkt de TK 'en masse' te

bepalen wie welke vorm van gast is: *we zien allemaal onze eigen vluchteling*. Opvallend is te noemen, dat het labelen wordt gedaan wanneer men in de TK direct spreekt over samenleving. Binnen het algemene thema samenleven zijn in Atlas.ti de vele labels voor de Syrische vluchtelingen zichtbaar. Frappant is dan wel dat over de vraag hoe we willen samenleven met vluchtelingen, weer geen uitspraken worden gedaan in de TK.

Wat is de verwachting van de relatie tussen de gastvrije burger en de vluchteling die gast is

Een relatie gaat vooral over *samenleven*, en zoals hierboven al gezegd, men spreekt in de TK niet rechtstreeks over hoe men gaat samenleven met de vluchteling. Wat betreft de Syrische vluchteling en de overheersende retoriek in de TK, wil men liever geheel niet samenleven met hen, en lijkt de wens vooral te zijn dat men niet komt naar Nederland of snel weer vertrekt. De TK lijkt overtuigend te spreken voor de burger hoe gastvrij hij of zij zou mogen zijn. Enige vorm van *beperkte gastvrijheid* lijkt vooral te komen uit linkse hoek, van DENK, en in veel mindere mate van GL of D66. De PvdA laat nauwelijks tot niet van zich horen. Een beperkte vorm van gastvrijheid, zoals Foucault en Derrida aangeven, lijkt de relatie tussen de gastvrije burger en de vluchteling te bepalen richting de Oekraïense vluchteling. Geprezen worden de Nederlandse burgers en vele vrijwilligers die hun huizen openstellen en willen meehelpen. Echter, er is steeds een demping op de gastvrijheid, vooral uit rechtse hoek, die herhaalt dat de Oekraïner beter af is in eigen land of regio en het verblijf in Nederland een einde in zich houdt.

Welke rechten en plichten hebben gastgevers en gasten ten opzichte van elkaar en hoe wordt dit gecontroleerd

Allereerst is opvallend te noemen dat in de TK geheel *niet over acceptatie* wordt gesproken. Bij beide groepen van vluchtelingen zijn er nul coderingen in Atlas.ti. Terwijl juist acceptatie een belangrijk ingrediënt lijkt te zijn voor zaken zoals erkenning, sociale cohesie, verbinding en absolute gastvrijheid. Acceptatie zou een *recht zijn voor vluchtelingen volgens het VN Mensenrechtenverdrag*, en een plicht voor de ontvangende staten. Van enige controle op Nederland en haar plicht is niets naar voren gekomen in het onderzoek. Wel wordt meerdere malen gesproken in de TK over controle van Syrische vluchtelingen en dan vooral over *wie* controleert zoals de IND, Zeehavenpolitie, en anderen. Ook hebben Syrische vluchtelingen niet het recht om beloond te worden met een verblijfsstatus, omdat zij terugkeerbeleid traineren of oorlogsmisdadigers kunnen zijn. Over Oekraïense vluchtelingen wordt meer gesproken in het kader van rechten die hen worden toegekend. Zo wordt gesproken over het recht op onderwijs voor kinderen uit Oekraïne, huisvesting, zorg en verzekeringen. Overigens, ook hier wordt consequent vanuit rechts politieke hoek benadrukt dat er ook Nederlanders zijn die een

huis nodig hebben of hun energierekening niet kunnen betalen, en de Nederlander zou lijden onder de kosten van opvang van Oekraïners.

In het volgende hoofdstuk 6 kijken we naar governmentality en geestelijke verzorging.

Hoofdstuk 6: Governmentality en Geestelijke Verzorging

6.1 Inleiding

In dit hoofdstuk zal, vanuit de vragen uit het basisschema, worden gezocht naar antwoorden op **deelvraag 3: Hoe kijken en/of kunnen geestelijk verzorgers kijken naar gastvrijheid en vluchtelingen vanuit de dimensies van zichtbaarheid, kennis, technieken en identiteit?** En wat gaan we in dit hoofdstuk zien?

Met het beantwoorden van deze vraag willen we de *kennisleemte* aanvullen, namelijk of er sprake is van uitholling van het beroepsdomein van de geestelijk verzorger of juist een kans op aansluiting bij wat leeft in de samenleving? Ter herinnering uit de inleiding van deze scriptie, prof. Hans Schilderman bepleit om kritischer te kijken naar het beroepsdomein van een geestelijk verzorger, dus hoe men vrijer en zelfstandiger kan functioneren. En dat niet alleen vanuit een ambt, maar vooral ook vanuit een beroep. In deze scriptie focussen we ons op de rol van geestelijk verzorgers specifiek bij het vluchtelingendebat. Maar de vraag kan natuurlijk breder worden getrokken en gaat over welke rol een geestelijk verzorger kan innemen bij maatschappelijke discussies. Zo is een discussie over de rol van geestelijk verzorgers gaande en worstelen meerdere auteurs met deze vragen. Ook het VGVZ heeft een symposium georganiseerd over de maatschappelijke rol van geestelijk verzorgers op 8 april 2024 te Utrecht. Zo spreken prof. Hanneke Muthert en prof. Erik Olsman over hoe maatschappelijke thema's binnen het werk van geestelijk verzorgers een rol kunnen spelen, zoals over problemen rondom bestaanszekerheid, en vooral dan, wat doen zij ermee.⁸⁶ Een ander voorbeeld is een recent gehouden Masterclass aan de universiteit van Groningen over de sociaal maatschappelijke positie van de geestelijke verzorging en waar vragen werden gesteld zoals: hoe het zit met de rol van geestelijk verzorgers binnen de samenleving als geheel en hoe geef je die rol dan vorm. Een praktische bijdrage werd geleverd door geestelijk verzorger Leon Bal over werken bij de brandweer aan kwetsbaarheid.⁸⁷ Ook schrijven Hanneke Muthert en Nienke Fortuin in het tijdschrift van de VGVZ over geestelijke verzorging en hoe men de maatschappelijke positie van de beroepsgroep kan versterken door meer kennis en informatie met elkaar te gaan delen.⁸⁸ Wat we hieruit kunnen opmaken is dat er brede

⁸⁶ Zie hiervoor het VGVZ Symposium 'Hoor ik er ook bij', gehouden op 8 april 2024. Gevonden 23 december 2024, <https://vgvz.nl/evenement/hoor-ik-er-ook-bij-horen-wij-er-wel-bij/>.

⁸⁷ Zie bijvoorbeeld de bijdrage van Leon Bal bij een Masterclass op 26 november 2024 over de maatschappelijke bijdrage die geestelijk verzorgers kunnen leveren. Bal, L. (10 december 2024). Gevonden 23 december 2024, <https://www.agora.nl/nieuws/impressieverslag-masterclass-de-sociaal-maatschappelijke-positie-van-geestelijke-verzorging-en-zingeving/>. Zie ook het artikel over Leon Bal, Veiligheidsregio Utrecht. Gevonden 23 december 2024, <https://vru.nl/wij-zijn-de-vru/portretten/geestelijk-verzorger-bij-de-vru-leon-bal-onze-organisatie-heeft-aandacht-voor-de-mens-achter/>.

⁸⁸ Zie hiervoor Muthert en Fortuin, in het artikel in het Tijdschrift Geestelijke Verzorging | jaargang 27 | nr 115. Gevonden 23 december 2024, <https://www.agora.nl/wp-content/uploads/2024/11/Artikel-Micro-meso-en-macro-Reflectie-op-de-maatschappelijke-rol-GV.pdf>.

aanknopingspunten zijn voor geestelijk verzorgers en maatschappelijke discussies, meer dan alleen over vluchtelingenopvang in Nederland. Denk bijvoorbeeld aan onderwerpen als klimaatonzekerheid, gewenst levenseinde, gender, sociale ongelijkheid en technologie & ethiek.⁸⁹

Zoals in de inleiding van deze scriptie is verteld, zijn er vier rollen welke geestelijk verzorgers kunnen aannemen in hun werk, zoals door de auteurs Ganzevoort en Visser is beschreven (2007). Namelijk die van *getuige, helper, metgezel en gids*. In diverse studies worden deze rollen toegeschreven vooral aan de specifieke werkvelden waar de geestelijk verzorger werkzaam is. Namelijk in de zorg, bij justitie en de krijgsmacht, politie en thuiszorg. Zo onderzoekt Niels den Toom de verschillen tussen de rollen van de geestelijk verzorger in de zorg en bij justitie, en dan met name op het vlak van ethische vragen (Wit, Vries en Toom, 2016). Ook van Eijk en van Bijsterveld wijzen op verschillende spanningen in de rolgebonden activiteiten van de geestelijke verzorger door secularisering, individualisering en diversificatie. Dit leidt volgens de laatste twee auteurs tot een verwaarlozing van tradities en gedeelde waarden, tot meer algemenere zorg, en minder aanwezige ‘smoel’ van levensbeschouwingen in het beroepsdomein van de geestelijk verzorger (2021). Deze spanningen over welke rollen een geestelijk verzorger kan aannemen beheersen vaker debatten binnen de beroepsgroep. In deze scriptie proberen we buiten de ingekleurde lijnen te denken en vooruit te kijken naar nieuwe kansen voor de geestelijke verzorging als professie. We tasten af of de ‘oude’ rollen van een geestelijk verzorger misschien wel horen bij het tijdperk van government met vooral de vragen over *wie* bestuurt, en onderzoeken de rol van een geestelijk verzorger opnieuw maar dan vanuit governmentality en het model van Dean, namelijk wat wordt bestuurd. Wat gaat dat opleveren?

We zullen in dit hoofdstuk zien dat een geestelijk verzorger bij uitstek geschikt is om een rol te spelen in het zichtbaar maken van wat onzichtbaar is, ethische kennis toe te voegen, reflectieve technieken te gebruiken om inzichten te vergroten, en een bredere identiteit te geven. En dit alles aan de samenleving maar óók aan zichzelf. De centrale rol, dat wil zeggen het eigenlijke vertrekpunt van waaruit ook de andere vier rollen kunnen worden opgenomen afhankelijk van de betreffende context, die hier het beste bij lijkt te passen is die van *vertaler*. De basisgedachte hierbij is dat: *Taal is een Tool*. Als vertaler van woorden, in elk mogelijke vorm uitgedrukt, kan een geestelijk verzorger aansluiten bij dialogen, betekenissen verhelderen en taal toegankelijk maken voor en over iedereen.

⁸⁹ Een voorbeeld van een auteur die geestelijke verzorging verbindt aan klimaatonzekerheid is Christine Johannes in ‘Love and Reparation: An Approach to Climate Pastoral Care’ (2024). Hierin geeft de auteur inzichten in de stress die men kan hebben over ecologische klimaatproblemen en hoe geestelijk verzorgers ook hier een rol kunnen spelen door in te spelen op een meer inclusieve aanpak en bewustwording kunnen creëren over de aanwezigheid van ongelijkheid in milieucrisis.

We herinneren de lezer er aan dat Deelvraag 3 een uitkomst is van de vorige vragen uit hoofdstuk 4 & 5 en de gebruikte literatuur. Immers, geestelijk verzorgers zijn formeel geen onderdeel van het politieke proces rondom vluchtelingen in Nederland en als zodanig ook niet bij vergaderingen in de TK betrokken. In geen enkel document in Atlas.ti wordt rechtstreeks verwezen naar geestelijk verzorgers. Hoe kan 'de professional in betekenisgeven' bij uitstek, een geestelijk verzorger (GV-er), een plek opeisen in het vluchtelingendebat. Wat zijn dan die mogelijkheden, *de kansen*, voor geestelijk verzorgers om in die dynamiek van besturen en bestuurd worden een rol te vervullen. We zullen dit nu per dimensie vanuit het model van Dean gaan bekijken.

6.2 Zichtbaarheid

Wat kan een GV-er hier belichten

Bij de dimensie Zichtbaarheid kan een GV-er juist hetgeen wat niet wordt belicht of onderbelicht, laten zien. Zo komt in de resultaten via Atlas.ti naar voren dat niet of nauwelijks wordt gesproken over de thema's: acceptatie, dominantie, legitimiteit, cultuur, religie, insluiten & uitsluiten, inclusief & exclusief en over hoe men kan samenleven. We hebben gezien dat vooral bij het begrip gastvrijheid het gaat over minimaal een vorm van een relatie tussen gastgever en gast en is de verwachting dat juist deze thema's wel zouden moeten worden besproken. Een GV-er lijkt bij uitstek geschikt om dat wat in de TK wordt verzwegen, bespreekbaar te maken.

Durf dan ook als GV-er het tegenovergestelde te benoemen. Zo spreekt men veel over *veiligheid* in de TK. Vraag wat er dan *onveilig* kan zijn en voor wie. Benadruk dat veiligheid voor de één vaak een vorm van onveiligheid inhoudt voor de ander. En vraag of dit legitiem is en waarom. Dus: waar zichtbaarheid is, is ook onzichtbaarheid, waar acceptatie niet is, wordt geweigerd. Zwijgen is ook een vorm van dominantie. De andere cultuur niet benoemen, is de eigen cultuur centraal stellen. En geen religies benoemen is totaal gesecculariseerd zijn. Waar insluiten & uitsluiten niet bestaan daar is überhaupt geen toegang. Dit soort vragen durven stellen gaat verder dan alleen de rol aan te nemen als '*klankbord*', zoals ik mij afvraag in de inleiding, want dat lijkt veel te lijdzaam, en vraagt dus om een meer zichtbare, transparante, en doortastende GV-er.

Een andere vorm van zichtbaar maken is om daar waar in de TK andere betekenissen zijn voor dezelfde thema's, een GV-er inhoudelijk de begrippen gaat bespreken. Zo blijkt uit de resultaten dat in de TK aan thema's als mensenrechten, respect, en rechtvaardigheid bij beide groepen van vluchtelingen, een geheel andere betekenis wordt gegeven. Het is juist een GV-er die vanuit de professionele rol bezig is met betekenisgeving en hier kan bijdragen aan minimaal het besef *dát* men verschillend spreekt. Een GV-er kan wijzen op de belangrijke mensenrechtenverdragen die ook in de praktijk uitgevoerd moeten worden.

Een GV-er kan zorgen voor meer kennis over waarom over bepaalde thema's geheel niet wordt gesproken. Datgene, wat niet op de agenda staat van de TK, kan door de geestelijke verzorging worden verteld op plekken in de samenleving, zoals op scholen en bij buurthuizen. Zodat ook andere betekenissen van gastvrijheid worden gehoord, en gepolariseerde debatten in een gemeente, over bijvoorbeeld het openen van een COA voor vluchtelingenopvang, zich minder op de extremere flanken afspeelt en meer in het midden waar argumenten de hoofdrol spelen en niet alleen labels. Door specifieke informatie aan te reiken aan politici in de TK en aan burgers, door het benadrukken van de emotionele en spirituele gevolgen van het vluchtelingenbeleid zoals onzekerheid, trauma en ontworteling, kan een vorm van *actiebereidheid* ontstaan, om te gaan lobbyen voor onderwerpen die nodig zijn om op de politieke agenda te staan.⁹⁰ Hier zou een GV-er zeker op zijn of haar plek zijn om op een genuanceerde manier bij te dragen aan opheldering van dit soort van verschillen, én om te acteren voor vluchtelingen.

Een GV-er kan de zichtbaarheid van groepen van vluchtelingen ook voorzien van een realistischer beeld. Immers, de wijze van aanbrengen van labels bij Syrische vluchtelingen kan een te sterk 'geframed' beeld opleveren van wie deze vluchteling zou kunnen zijn en volgens sommige politici, is.⁹¹ Door labels te voorzien van menselijke verhalen en ervaringen, kunnen labels worden gezien en herzien. Dit geldt voor zowel degene die besturen, zoals TK leden, en bestuurd worden, zoals burgers maar óók voor vluchtelingen zelf.

Welke aspecten van gastvrijheid gebruikt een GV-er

In de toolkist van een GV-er zit meestal alles wat te maken heeft met zingeving, spiritualiteit, en rituelen. Of men nu opgeleid is op een niet-gebonden opleiding als de Radboud Universiteit of een opleiding met een religieuze grondslag. Traditioneel zal een GV-er gebruik willen maken van die aspecten van gastvrijheid die hij of zij kent. Van zeer religieus beladen, spiritueel ingericht of ongebonden, zal men vanuit de geestelijke verzorging vooral willen inzoomen op erkenning, wederkerigheid, sociale cohesie, verbinding, en fluide gastvrijheid. De meeste literatuur die opleidingen gebruiken zijn gericht op deze thema's in relatie met bijvoorbeeld gezondheid, lijden, schuld en oorlog & vrede. Meer afstand lijkt een GV-er te hebben tot een vorm van instrumentele en op controle gerichte gastvrijheid. Goed zou het zijn als vanuit de geestelijke verzorging de professional opgeleid wordt met die betekenissen, ook aanwezig in de samenleving en in de politiek, om zodoende *dezelfde taal* te spreken en dialogen op elkaar aan te kunnen laten sluiten.

⁹⁰ Zo weten we dat een grote actiebereidheid aanwezig was in 2022 voor de opvang van Oekraïners én zagen we dit ook terug in de TK. Dit in tegenstelling dat er geen enkele verwijzing naar actiebereidheid in de TK was in 2015 bij de opvang van Syrische vluchtelingen (uit Atlas.ti).

⁹¹ Zo zagen we in hoofdstuk 4 dat vooral rechtse partijen labels hanteerden voor vooral Syrische vluchtelingen.

Welke betekenis geeft een GV-er aan gastvrijheid

Wat gastvrijheid inhoudt voor een GV-er is meestal afhankelijk van zijn of haar eigen vertrekpunt, de eigen context. Taal geeft betekenis, maar geeft ook een context die men moet kennen om betekenis te kunnen geven. Net als bij politici hebben ook geestelijk verzorgers een 'blinde vlek' en moeten zich bewust blijven van het 'eigen potje' waar zij uit komen. De cultuur waarin men is opgegroeid en leeft, moet consequent worden bevestigd. Immers, taal is dialectisch en ook GV-ers refereren aan de eigen context; ik zie mijn eigen olifant', in deze scriptie dan; 'ik zie mijn eigen vluchteling'. Dit gedrag hebben we ook gezien in de TK en lijkt overeen te komen. Door nieuwe vormen van *educatie*, buiten de gebruikelijke werkvelden en levensbeschouwingen, *en zelfleer* kunnen GV-ers zich constant bevragen en kan een GV-er meer betekenis geven aan het begrip gastvrijheid.

Gastvrijheid heeft haar wortels in onder andere de Abrahamistische religies en gaat vaker uit van erkenning, wederkerigheid en sociale cohesie. Ook een 'ongebonden' GV-er zoekt vanuit zijn of haar functie naar verbinding met zichzelf, de ander, de natuur of een spiritualiteit en plaatst gastvrijheid binnen deze zoektocht. Zichtbaarheid wordt aan een GV-er zelf vooral verleent via religieuze instellingen, zoals met titels als predikant of justitiepastor en gebruiksvoorwerpen als kruisjes en keppeltjes. Juist deze vormen van zichtbaarheid kunnen helpen om verbinding te maken met de cliënten, organisaties en collega's, maar kan óók afstand scheppen in de geseclariseerde samenleving wat Nederland is. Door meer gebruik te gaan maken van wetenschappelijke modellen zoals die van Dean, kan een GV-er niet alleen met gepaste afstand lastige concepten als gastvrijheid beter ontleden en meerdere betekenissen herkennen, ook staan allerlei symbolen mogelijke verbinding niet in de weg. Daarnaast geeft het model van Dean meer gelaagdheid weer binnen lastige begrippen en dit is voor de GV-er een extra tool. Als laatste is het goed om te beseffen dat óók geestelijk verzorgers besturen en bestuurd worden, zoals in elke machtsrelatie het geval is.⁹²

6.3 Kennis

Op welke kennis kan de GV-er zich baseren

Vanuit spirituele tradities

Wat spiritualiteit is wordt mijns inziens het beste verwoord naar internationale consensus, namelijk dat het gaat naar het zoeken van betekenisgeving.^{93 94} Wat belangrijk lijkt is dat een GV-er wel degelijk een eigen gedragen spiritualiteit bezit, maar daarbij men toch ook gebonden lijkt te zijn aan

⁹² Een mogelijke toepassing in de TK: het organiseren van een moreel beraad of reflectieve sessies met TK leden waarin wordt gekeken naar de ethische gevolgen van de meer technische presentatie van vluchtelingenpolitiek.

⁹³ Dit is vastgelegd op een Consensus Conference op 17–18 februari in 2009, in Pasadena, California.

⁹⁴ "Spirituality is the aspect of humanity that refers to the way individuals seek and express meaning and purpose and the way they experience their connectedness to the moment, to self, to others, to nature, and to the significant or sacred." (Puchalski, C. (et al) (2009).

de tradities in het werkveld waar men opereert en de betreffende organisatie. Waar in de TK weinig tot niet werd gesproken vanuit de *thema's Claimen en Legitimiteit*, wordt een GV-er vanuit een religieus genootschap wél geclaimd. Zo wordt de rol van een GV-er vanuit kerygmatische dimensie geduid als *Getuige* en uitvoerder van regels en rituelen.⁹⁵ Met de claim op het biechtgeheim en daarmee de legitimiteit van zwijgen, wordt de rol van een GV-er flink aan banden gelegd en belemmert hem of haar vaak om open en transparant te zijn binnen een team. Door vast te houden aan bronnen van kennis, beschermt een GV-er enerzijds de cliënt, maar oefent tegelijkertijd vaak ongekeerde macht uit in de relatie. Door ook vaker een verkeerde invulling te geven aan de Vrijplaats, want immers deze behoort de cliënt toe en niet een GV-er, legitimeert men eigen handelen.

Vanuit de VGVZ

Zoals we hebben gelezen in de inleiding van deze scriptie, is de VGVZ een beroepsorganisatie die definieert wat het beroepsdomein is van een GV-er en haar takenpakket. Onderdeel van de VGVZ is het opbouwen van een kennisarchief door het houden van congressen, onderzoekpublicaties en een tijdschrift. Eerder onderzoek beweegt zich voornamelijk binnen traditionele werkvelden en zou zich meer mogen richten op werkvelden in de samenleving zelf. Hier ligt zeker een kans voor VGVZ als promotor voor het leveren van nieuwe kennis voor de beroepsgroep van GV-ers. Wat vooral speelt binnen de VGVZ, is de richting van de professionalisering van geestelijke verzorging. Zoals we in de inleiding aangaven, is er een spanningsboog aanwezig tussen geestelijke verzorging als ambt en als vrij beroep. Voortborduren op deze spanningen is juist goed en hierbij kan deze scriptie bijdragen.⁹⁶

Wat wil een GV-er bereiken

In het kader van dit onderzoek gaat het bij een GV-er over bij willen dragen aan een ethisch bewustzijn, over de grenzen heen van wat praktisch haalbaar is⁹⁷ versus wat moreel rechtvaardig is in beleidskeuzes.⁹⁸ Waar in de TK vooral wordt gesproken over praktische haalbaarheid in de zin van efficiency en van economische haalbaarheid door sancties, zou een GV-er zich vooral moeten bezighouden met wat moreel rechtvaardig is, zonder deze hyperfocus op praktische haalbaarheid.

Welke vormen van waarheid streeft een GV-er na

Overeenkomstig, met hoe kennis als bron wordt gebruikt in de TK, namelijk om vooral de eigen waarheid te benadrukken, zo ook kan een GV-er last hebben van de hem of haar opgelegde bagage

⁹⁵ Zie hiervoor de pastorale modellen van Ganzevoort & Visser (2017), maar ook de schematische weergave van deze modellen en de vier bijbehorende rollen opgenomen als Bijlage 6 in de Bijlagen aan het einde van deze scriptie.

⁹⁶ Zie p.51 over het Symposium georganiseerd door de VGVZ op 8 april 2024. Een stap in de goede richting van vernieuwingen en mogelijk nieuwe werkvelden voor de geestelijke verzorging.

⁹⁷ Zie hiervoor het gebruik van technieken als efficiency, financiën, en effectiviteit in de TK.

⁹⁸ Dit is zeer beperkt aanwezig via de politieke partij DENK die Syrische moslims verdedigt en via de politieke partij de CU ter bescherming van christenen in Oekraïne. Zie hiervoor hoofdstuk 4 punt 8 en noot 43.

vanuit de wet, tradities, of systemen en de eigen waarheid. Zoals we al in de inleiding aangaven, is er sprake van een vaste handelingsdimensie binnen de traditionele werkvelden van een GV-er. Een algemene richtlijn binnen het beroepsdomein van de geestelijke verzorging lijkt te zijn: dat waarden belangrijk zijn, zoals het ‘helpen, begeleiden en adviseren’ van kwetsbaren. Waarden die verankerd zijn in de verschillende religieuze tradities en in spirituele en humanistische overtuigingen komen terug in wat gastvrijheid voor betekenis kan hebben: wederkerig, absoluut, en gericht op erkenning. Zoals we zagen in het theoretische hoofdstuk 2, hebben we het dan vooral over een vorm van *immateriële gastvrijheid*. Ook de thema’s bij de dimensie Zichtbaarheid van Dean, zoals respect, gelijkwaardigheid en rechtvaardigheid, zijn als waarden herkenbaar voor een GV-er. Belangrijk is wel om als GV-er af te stemmen met de ander wat de betekenis is van deze waarden en hierin misschien inhoudelijke verschillen zijn, zoals bij de twee casussen uit dit onderzoek, wel degelijk het geval is. Waaruit weer blijkt: *Taal doet er toe*.⁹⁹

6.4 Technieken

In hoeverre is de institutionele verantwoordelijkheid voor een GV-er een techniek om in te zetten in zijn/haar rol

Zoals blijkt uit dit onderzoek spreekt men in de TK vaker instrumenteel over vluchtelingen. Natuurlijk zal een GV-er betuigen dat er ruimte moet zijn voor normen en waarden die aan de menselijkheid van de vluchteling recht doet. Echter, in de praktijk van een GV-er is ook de tijdsgeest van de samenleving aanwezig. Secularisatie, individualisme, een ‘op maat aanpak’ voor iedereen, en altijd haast, kan leiden tot een meer functionele en op controle gerichte zorg, ook bij een GV-er. Vacatures voor GV-ers staan bol van eisen zoals, het respecteren van de institutionele normen en regels, bijdragen aan moreel beleid, het ondersteunen van personeel en organisatie, signaleren van problemen of trends en bijdragen aan inclusiviteit en dialoog. Met welke middelen kan een GV-er dan ook nog haar of zijn eigen onafhankelijkheid bewaken én die van de cliënt? Waar kan een GV-er de *ruimte* vinden om de ander daadwerkelijk te ontmoeten?

De *Vrijplaats* van cliënten, gewaarborgd door de wet, kan in deze een techniek zijn om al deze eisen meer op afstand te houden. Waar wij eerder aangaven dat de vrijplaats een vrijbrief kan zijn voor eigen macht, is deze tegelijkertijd een van de belangrijkste technieken om binnen organisaties ruimte en tijd te kopen om wel te werken aan morele afwegingen. Het is vooral het bewustzijn van de kracht

⁹⁹ Een mogelijke toepassing in de TK: doordat men als burger niet rechtstreeks mag inspreken in de TK, kan vanuit de VGVZ een burgerinitiatief worden gestart onder hun leden om zodoende op de politieke agenda te komen in het kader van vluchtelingenpolitiek. Men kan dan proberen een dialoog te starten die verder gaat dan de partijpolitieke standpunten en aandacht vragen voor de emotionele en spirituele dimensies van vluchtelingenpolitiek.

en zwakte van dit wettelijk instrument, die bepaalt of een GV-er bezig is met het zichtbaar maken van problemen of deze juist wil versluieren.

De techniek van navigeren van staat/samenleving/spiritualiteit

Een GV-er is bij uitstek geschikt om te navigeren vanuit haar rol als *Gids*. Door tegelijkertijd te kunnen luisteren en te vertellen, zal een GV-er narratieven gebruiken als middel om cliënten door een vaak hobbelig landschap heen te loodsen. Waar het navigeren in de TK vaker lijkt te bestaan uit het herhalen van 'one liners' en labels, zo zou de GV-er bij uitstek geschikt zijn om via dialogen te navigeren in het mijnenveld van de recht- links politieke retoriek. Als kenner van taal en dialectiek, beweegt de GV-er soepel tussen TK politici, burgers en collega's. En wederom: taal doet er toe.

En hoe laat een GV-er zich beperken of gebruikt hij/zij de technieken om te sturen

Een GV-er is vaker beperkt door broodheren vanuit werkvelden en religies; dat wil zeggen door wetten en tradities. Tegelijkertijd zijn dit instrumenten om juist wel mee te kunnen sturen. Hierbij moet een GV-er zich zeker meer bewust worden van wat governmentality is en wat het betekent voor een GV-er zelf, zijn of haar cliënten en de samenleving als geheel. Immers, ook een GV-er heeft relaties waar vormen van hiërarchie, dominantie en afhankelijkheid zich voordoen. Zo wordt een GV-er bestuurd door haar werkgevers, maar bestuurt zelf ook haar cliënten. Opleidingen besteden aandacht aan ethiek en geestelijke verzorging, maar hoe kan iemand weten wat het goede is om te doen wanneer het onzichtbare juist belangrijk blijkt te zijn, kennis leidt tot halve waarheden, instrumentele technieken het dagelijkse werk bepalen, en een GV-er zichzelf labelt, laat labelen of anderen labelt zonder recht te doen aan morele waarheden? ¹⁰⁰

6.5 Identiteit

Wat voor verhouding met de wereld (en wie is dat) streeft een GV-er na in zijn/haar praktijken

GV-ers hebben traditioneel *het label* dat zij vertrekken vanuit religieuze opvattingen. Ondanks dat Nederland een geseclariseerde samenleving is, zijn er altijd sporen van een religieus verleden zichtbaar. Binnen de huidige werkvelden zorg, politie, en thuiszorg zijn de sporen grotendeels 'weggepoetst' en religieus anoniem geworden. Een GV-er functioneert steeds vaker binnen multidisciplinaire zorgteams. Het gebruik van bijvoorbeeld het biechtgeheim komt in deze werelden steeds meer onder druk te staan doordat wordt gevraagd om cliëntgegevens te delen. Een GV-er is

¹⁰⁰ Een mogelijke toepassing in de TK: Het organiseren van moreel beraad of reflectieve sessies met Kamerleden, waarin wordt stilgestaan bij de ethische implicaties van technische beleidsopties.

binnen deze werkvelden vaker minder zichtbaar en dus onherkenbaar, zonder de religieuze rituelen en symbolen.

Zoals we al zagen, is binnen de werkvelden van justitie en de krijgsmacht kerk en staat nog gescheiden in de zin van dat een GV-er beschikt over twee broodheren, namelijk het religieuze genootschap die bepaalt, en de overheid die betaalt. Een GV-er die hier praktiseert zal meer gestuurd worden vanuit een bepaalde levensbeschouwing en enerzijds daardoor zichtbaarder zijn, maar door het vaak, letterlijk, opgesloten zijn in de werkomgeving zoals gevangenis of kazerne, veel minder 'aanraakbaar' en dus onzichtbaar zijn voor de samenleving. Het lijkt een contradictie te zijn dat een GV-er enerzijds heel zichtbaar is voorzien van levensbeschouwelijke symbolen en tegelijkertijd ook niet benaderbaar, en daardoor vaker onzichtbaar voor en in een samenleving.

Welke kwaliteiten en competenties spreekt een GV-er aan in zijn /haar rol (len)

Ook hier volgt een GV-er vaak het pad wat is getekend door het werkveld en de organisatie waar men in dienst is. Zoals we al eerder aangaven leggen de traditionele werkvelden een GV-er vaste handelingsdimensies op en zou juist de geestelijke verzorging als professie gebaat zijn bij een meer onafhankelijke en zelfstandige uitvoering van haar taken. Zoals Schilderman aangeeft, horen bij GV als vrij beroep wel een aantal voorwaarden; "kwalificatie, expertise, ervaring en talent" (2015). De discussie over het kiezen tussen 'ambt en vrij beroep' wordt in deze scriptie niet beslecht, wel kan als pleidooi worden gebruikt, dat voor meer zichtbaarheid als GV-er ook meer educatie nodig is. En dan vooral gericht op een handelingsdimensie die vrijer is, ongeacht wat het werkveld is. Het vraagt van iedere GV-er wel dat men in het licht moet gaan staan en uit de schaduw moet durven stappen. Daar is lef voor nodig maar ook de juiste ondersteuning. *De VGVZ zou daar zeker een rol in kunnen spelen.*

En over welke competenties en kwaliteiten moet een GV-er beschikken wanneer hij of zij de vier traditionele rollen van Ganzevoort en Visser wil uitvoeren. Dit vraagt bij een GV-er als *getuige* het kunnen en willen volgen van wetten en regels, als *helper* het kennen van systemen, als metgezel het kunnen benutten van vooral de eigen kracht, en als *gids* om veelzijdig te zijn. Wat uit deze scriptie vooral naar voren komt is *dat een GV-er moet beschikken over een basiskwaliteit, namelijk het daadwerkelijk begrijpen van wat dialectiek inhoudt.* De *rol van Vertaler* wordt in deze scriptie centraal gesteld als de solide basis van waaruit iedere GV-er, gebonden of ongebonden, kan vertrekken naar ieder ander werkveld.

Hoe gebruikt een GV-er zijn rechten en bewaakt hij/zij deze en hoe zit dit dan bij zijn/haar plichten

Zoals we hierboven al zagen komt controle op de rechten en plichten van een GV-er idealiter vanuit zichzelf. Echter, in de praktijk zal dit vaker de organisatie zijn waar men werkt of vanuit de

levensbeschouwing waar hij of zij bij betrokken is. Bronnen van rechten en daarmee vaker macht noemden wij al zoals de vrijplaats, de biecht, zichtbare symbolen, opleiding, titels, en het onzichtbaar zijn bij justitie en krijgsmacht.

Uit rechten ontstaan meestal ook plichten, zoals het daadwerkelijk bieden van de vrijplaats, het bewaren van de biecht als geheim, het uitdragen en verantwoorden voor zichtbare symbolen, het behalen van accreditatiepunten voor te behouden titels, het opleggen van normen en waarden uit zelfdiscipline en het volgen van de regels van een levensbeschouwelijke organisatie. Opvallend hierbij is dat het onzichtbaar zijn vooral een keuze lijkt te zijn van een GV-er zelf. Dit komt overeen met hoe in de TK wordt gekozen om bepaalde thema's niet te bespreken, niet te presenteren, en niet op de politieke agenda te plaatsen. *Zichtbaarheid is een keuze, maar onzichtbaarheid dus ook.*

Waar kan een GV-er zijn of haar identiteit bevragen?

Wanneer we uit gaan van het model van Dean, dan kan een GV-er zijn of haar identiteit het beste bevragen vanuit alle vier dimensies. Immers, we gaan ervan uit dat alle dimensies met elkaar samenhangen en autonoom zijn en ook uit de resultaten blijkt dat dit inderdaad het geval is. Voorbeelden van het zichzelf bevragen zijn eigenlijk alle vragen die hierboven in het kader van geestelijke verzorging al zijn gesteld. Zoals over *hoe zichtbaar* men is of zou willen zijn en waarom, *welke kennisbronnen* dit ondersteunen of zouden moeten ondersteunen, *welke technieken* gebruikt worden en kunnen worden gebruikt om de professie van GV-er uit te kunnen voeren, en of er *labels* zijn die anderen onterecht en ongewenst op je plakken of die jezelf graag opgeplakt krijgt en wil behouden als bescherming.

Belangrijk ook, is dat een GV-er reflecteert op het eigen gedrag in de zin van in hoeverre gehanteerde normen voortkomen uit de eigen gedachten of een *vorm is van imitatie* van gedeelde normen vanuit het werkveld of geloofsgenootschap. Zoals de eerder genoemde auteur Meyer beargumenteert dat normen worden overgenomen en opgenomen in een gemeenschap, doordat ideeën van individuen aansluiten bij onze eigen ideeën, we elkaar gaan imiteren (1997, p. 29). Het lijkt dat dit ook interessant kan zijn hoe GV-ers zich verhouden tot anderen en bijvoorbeeld het begrip gastvrijheid ook op deze manier betekenis geven, doordat ook zij *elkaar imiteren* en op een gegeven moment niet meer weten waarom men een bepaalde houding aanneemt. Het is voorstelbaar dat ook GV-ers, net zoals we zien bij de rechts-links politieke partijen, zich gaan conformeren aan de gestelde norm. En juist dit is hetgeen waar een GV-er zich voor moet behoeden.

Als laatste, bevaag jezelf als GV-er vanuit de *rol als Vertaler*. Leer je eigen taal herkennen, erkennen en aanpassen. Stap in de samenleving en wees de Hofnar. Wees zichtbaar en aanspreekbaar. Val juist

op en spiegel de ander verhalen voor. En luister, begeleid, schep vertrouwen en schuw elke vorm van framing. *'Durf en toon smoel'*.¹⁰¹

We komen tot een soort van pre conclusie op basis van wat we hebben gevonden in dit hoofdstuk 6.

6.6 Pre Conclusie:

Een geestelijk verzorger kan met het model van Dean bijdragen door:

1. Het *zichtbaar* maken van wat onzichtbaar is zoals persoonlijke en menselijke verhalen
2. Het verrijken van het debat met *kennis* over ethiek en zingeving
3. Het inzetten van *reflectieve technieken* om constructieve dialogen te bevorderen
4. Het verbinden van beleid aan de *brede identiteit* en waarden van de samenleving

Hiermee kan de geestelijk verzorger helpen de discussie over vluchtelingenpolitiek menselijker en waardengericht te maken.

¹⁰¹ Een mogelijke toepassing in de TK: Stimuleren van een debat over de vraag 'Wat voor samenleving willen we zijn?' en 'Hoe past onze vluchtelingenpolitiek binnen ons zelfbeeld als gastvrij land?'. Het koppelen van beleid aan grondwettelijke maar ook historische waarden zoals gelijkwaardigheid, respect en rechtvaardigheid en de traditie van het bieden van bescherming aan alle vluchtelingen.

Hoofdstuk 7: Conclusie en discussie

7.1 Conclusie

In dit hoofdstuk gaan we de hoofdvraag uit deze scriptie beantwoorden, namelijk: *Welke rol kan een geestelijk verzorger het beste op zich nemen om een bijdrage te leveren aan gepolariseerde debatten in de samenleving voortkomend uit wat men zegt (en hoe men beleid doet) in de Nederlandse Tweede Kamer over vluchtelingen uitgewerkt aan de hand van het begrip gastvrijheid?*

We kunnen de hoofdvraag kort beantwoorden, namelijk dat een geestelijk verzorger het beste kan vertrekken uit *de centrale rol van Vertaler*. Dat is wel erg kort door de bocht, en het langere antwoord volgt door te kijken welke onderliggende argumenten we in dit onderzoek hebben gevonden. Deze scriptie is gestart met mijn eigen verwondering over gastvrijheid en vluchtelingen in Nederland, waar wordt hierover gesproken en beleid gemaakt, en hoe kan mijn rol daarin zijn? En we gaan hiermee de scriptie ook weer afsluiten door te spreken over governmentality, gastvrijheid en de rol van geestelijk verzorgers specifiek, en de rol van geestelijk verzorgers in het algemeen bij maatschappelijke discussies in de samenleving. Een drietal van begrippen bij elkaar, waar deze onderzoeker ook niet altijd van wist wat het einderesultaat zou worden. Zoals ingrediënten in een gerecht die ogenschijnlijk niet bij elkaar horen en een verrassend smakelijke maaltijd opleveren. Wat verdient het om geserveerd te worden in deze eindconclusie?

7.1.2 Gastvrijheid en geestelijke verzorging

Allereerst, voortbordurend op de resultaten van hoofdstuk 4 en 5 toegepast op gastvrijheid, zijn er duidelijke aanwijzingen dat in de TK over sommige thema's veel wordt gesproken, over andere thema's niet of nauwelijks, en dat de betekenis die men geeft aan bepaalde thema's wisselt per vluchtelingengroep. Wanneer we per dimensie kijken dan valt vooral op dat in de TK een voornamelijk technocratisch debat wordt gevoerd over vluchtelingen. Gastvrijheid wordt vooral instrumenteel ingevuld als gastvrijheid onder de eigen voorwaarden, als het zorgen voor de staat als een veilig huis en controle ziet als het ultieme middel voor beheersing van het vluchtelingenprobleem. Uitgangspunt hierbij is: *dat iedereen zijn eigen vluchteling ziet*. De bewering dat Nederland een gastvrij land is, is hiermee dan ook waar. Echter, wanneer men ook de mogelijke andere betekenissen van gastvrijheid toevoegt, namelijk de Abrahamistische religieuze betekenis van erkenning en wederkerigheid, dan is de conclusie dat in de TK hierover niet tot nauwelijks wordt gesproken en gastvrijheid voor vluchtelingen op een heel smalle definitie is gebouwd. En juist dan kan de GV-er wijzen op sporen van religie door wel te spreken over gastvrijheid als erkenning en wederkerigheid. Maar gastvrijheid lijkt vast te zitten in *een Frame* van voornamelijk rechtse retoriek. Normvervaging door imitatiegedrag in taal lijkt een aannemelijke oorzaak hiervan. In beide casussen uit dit onderzoek is gebleken dat men in de TK niet zit te wachten op vluchtelingen in het algemeen. Wanneer men toch moet kiezen onder druk van internationale mensenrechtenverdragen, wet- en

regelgeving en publieke opinie, kiest men en masse voor de Oekraïense vluchtelingen, en zijn Syriërs vooral oorlogsmisdadigers en asielprofiteurs. En wat kan de geestelijke verzorging als beroepsgroep hierin betekenen?

De kansen voor een geestelijk verzorger in het vluchtelingendebat in Nederland zijn aanwezig als men zich niet wil conformeren aan de heersende norm, dat we vluchtelingen liever zien gaan dan komen. Het is vooral de geestelijke verzorging die de aangewezen beroepsgroep is om te helpen de discussie over vluchtelingenpolitiek menselijker en waardengericht te maken. En dit kan een geestelijk verzorger met *Taal als Tool*. Als geen ander is een geestelijk verzorger een taalkunstenaar in luisteren en in vertellen, een verbinder in woorden zodat dialogen aansluiten, en vooral anderen te laten ontdekken dat de Babylonische spraakverwarring volop aanwezig is. Een geestelijk verzorger kan met *storytelling* vertaalslagen maken die anderen niet kunnen of willen zien. *Maak dat verstopte taal gevonden kan worden*. Rollen als *helper en gids* zijn hierbij belangrijk. En dit kunnen we breder trekken dan alleen het vluchtelingendebat. Zoals we al aangaven in hoofdstuk 6 is er beweging binnen de beroepsgroep van geestelijk verzorgers en wordt gediscussieerd over hoe de sociaal maatschappelijke positie van een geestelijk verzorger kan worden verbreed. Goede tips komen van de zogenoemde Masterclass die november jl. werd gehouden en waar men pleit voor onder andere duidelijker taalgebruik door geestelijk verzorgers en doorbreken van de (religieuze) setting.¹⁰² Ook geeft directeur van het Centrum van Levensvragen in Arnhem, Ad Boogaard mooie adviezen waar deze scriptie mede voor pleit, zoals voor geestelijke verzorging als een beroep, dat iedereen gebruik kan maken van geestelijk verzorgers, dat GV als vak wordt opgenomen bij opleidingen en ook omgekeerd dat geestelijk verzorgers leren om maatschappelijk te ondernemen.¹⁰³

Uit de resultaten van dit onderzoek is met een mate van zekerheid naar voren gekomen juist de grote mate van ónzeekerheid over wat thema's als rechtvaardigheid, gelijkwaardigheid en respect betekenen. En deze mismatch in dialogen over vluchtelingen en gastvrijheid, lijkt te worden gebruikt als frames in de TK, maar ook daarbuiten. Labeling als beleidstechniek worden het normaal en ook een geestelijk verzorger moet zichzelf bevragen in hoeverre hij of zij de onzichtbaarheid van de ander

¹⁰² Zie hiervoor Agora, Schürmann, G. (10 december 2024). *Impressieverslag masterclass De sociaal-maatschappelijke positie van geestelijke verzorging en zingeving. Zo wordt geestelijke verzorging duidelijk zichtbaar in de maatschappij*. Universiteit Groningen. Gevonden 23 december 2024, <https://www.agora.nl/nieuws/impressieverslag-masterclass-de-sociaal-maatschappelijke-positie-van-geestelijke-verzorging-en-zingeving/>.

¹⁰³ Zie hiervoor, <https://www.agora.nl/wp-content/uploads/2024/12/Powerpoint-Ad-Boogaard-MC-261124.pdf> impressie van de Masterclass 26 november 2024, door Guido Schürmann (10 december 2024). Gevonden 23 december 2024, <https://www.agora.nl/nieuws/impressieverslag-masterclass-de-sociaal-maatschappelijke-positie-van-geestelijke-verzorging-en-zingeving/>.

nog kan zien, maar ook van zichzelf. Deze worsteling geeft niet alleen de complexiteit weer van de realiteit van vluchtelingen, maar zorgt ook voor polarisatie, dehumanisatie en verlies aan empathie.

7.1.3 Governmentality en een geestelijk verzorger

Wat kan governmentality, uitgedrukt in het model van Dean, bijdragen aan de mogelijke kansen die een geestelijk verzorger heeft? Allereerst, lof voor het model van Dean. Het werken met dit model was verhelderend, verrassend en bevredigend tegelijk. De vier dimensies hebben meer specifieke informatie opgeleverd dan in eerste instantie verwacht. Zo is duidelijker geworden waar men in de TK vooral veel over spreekt aangaande vluchtelingen, waar men vooral liever over zwijgt en welke dubbele betekenissen thema's krijgen al naar gelang over welke groep van vluchtelingen men spreekt. Het model van Dean maakt inzichtelijk vanuit welke dimensies men spreekt en hoe hiermee de machtsrelaties zichtbaar worden gemaakt.

En wat biedt het model van Dean dan aan kansen voor de geestelijke verzorging? Waar de dimensie van *Techniek* vaak wordt gebruikt in de TK, heeft een geestelijk verzorger hier traditioneel minder ervaring mee. Kans is dan om via educatie meer instrumenteel bedreven te worden met taal. Waar in de TK *Kennis* vooral wordt ingezet voor eigen doelen, kan een geestelijk verzorger bijdragen aan minder doelgerichtheid door belangen te ontrafelen en te vervangen voor universele waarden zoals respect, rechtvaardigheid en mensenrechten. Waar *Zichtbaarheid* in de TK vaker blijkt te bestaan uit het onzichtbaar maken van thema's zoals insluiten, uitsluiten, dominantie, acceptatie, cultuur, religie en onveiligheid, kan een geestelijk verzorger zorgen voor zichtbaarheid. Taal kan in allerlei vormen input leveren voor nieuwe dialogen. En waar *Identiteit* in de TK vooral wordt gevormd door labels, kan een geestelijk verzorger een verhaal vertellen wat mensen weer 'aanraakbaar' maakt.

Ook een kans voor de geestelijke verzorging is dat men als beroepsgroep zich gaat moderniseren door, in plaats van te blijven hangen in de jaren 80 met het idee van 'government', zich volop te manifesteren in de 21ste eeuw met 'governmentality'. Zo lijken de traditionele werkvelden nog uit te gaan van het belang van de poppetjes in de organisatie en hun legitimatie, wat zorgt voor het blijven hangen in een en hetzelfde frame. Nieuwe werkvelden kunnen zorgen voor meer transparantie en bewustzijn over machtsrelaties maar ook over de eigen machtspositie van geestelijk verzorgers. Een kans op vernieuwing dus door: meer zelfinzicht, educatie, reflectie, doorzettingsvermogen, durf en vooral een eigen identiteit.

7.2 Discussie

Natuurlijk zijn er nog vragen te bespreken nadat het onderzoek van deze scriptie is voltooid en waarbij het goed lijkt dat deze vragen leiden tot voedzame discussies. Allereerst, betreft dit *het model van Dean*. Door rationalisering met het model zorgt Dean voor een vorm van presentisme waarbij de auteur vooral ingaat op de vraag hoe de praktijk van besturen werkt, onder bepaalde voorwaarden vandaag de dag. De focus hierbij ligt op westerse neoliberale samenlevingen. Discussiepunt hierbij kan zijn of het model van Dean ook toepassing kan hebben in andere niet-westerse landen en ook gebruikt kan worden als voorspeller van toekomstige trends? Daarnaast, is uit de resultaten van dit onderzoek naar voren gekomen dat er meer overlap lijkt te zijn tussen de verschillende thema's en daarmee tussen de vier dimensies dan dat Dean zelf aangeeft. De vraag is of dit leidt tot een verbreding van het model of juist tot afbreuk? Tenslotte, de vraag of een van de vier dimensies leidend is binnen het model. Zijn de dimensie wel echt autonoom te noemen?

Vervolgens zijn er vragen *over gastvrijheid* en haar verschillende betekenissen. Is het niet een open deur om te concluderen dat gastvrijheid in Nederland vooral instrumenteel wordt ingevuld en niet religieus? Immers, Nederland is een gesecculariseerde samenleving. Of bestaat religie nog als een zichtbaar spoor in vormen van wederkerigheid wat bijdraagt aan sociale cohesie en waardevolle relaties?

Tenslotte is de vraag of een *geestelijk verzorger* in staat is om zich te onttrekken aan trends, labels en framing? In hoeverre heeft een geestelijk verzorger de daadwerkelijke vrijheid om niet mee te gaan in het dehumaniseren van vluchtelingen? Waar kan hij of zij de kracht vandaan halen om een tegenhanger te zijn van instrumenteel vluchtelingenbeleid en buiten de kaders te treden van bestaand overheidsbeleid?

7.3 Beperkingen en aanbevelingen

Naast successen zijn er ook altijd *beperkingen* te vinden, zo ook bij dit onderzoek. Allereerst, zijn de conclusies in dit onderzoek niet te generaliseren doordat het aantal brondocumenten te klein is, maar vooral ook doordat de verhouding in aantallen tussen beide casussen scheef is. Ten tweede, is het softwareprogramma Atlas.ti handig gebleken maar heeft ook tekortkomingen. Zo codeert Atlas.ti paragrafen zonder te interpreteren. Juist in dit onderzoek blijken indirecte verbanden aanwezig te zijn tussen de verschillende thema's die alleen door handmatig controleren kunnen worden bevestigd. Het softwareprogramma is een aanwinst in het versneld coderen van grote aantallen teksten, maar vraagt tegelijkertijd van de onderzoeker om controle te blijven behouden. De kans op eigen invulling van codes door de onderzoeker kan door Atlas.ti niet worden weggenomen. Ten derde, is met het model van Dean gezocht naar antwoorden over governmentality en vluchtelingenpolitiek, echter de

vraag waarom men op deze manier spreekt in de TK kan hiermee niet zondermeer worden beantwoord. Ook richt het onderzoek zich op de praktijken van het moment, immers het model van Dean gaat ervan uit dat men zich continue opnieuw bevraagt hoe dat nu werkt besturen en bestuurd worden.

Een aantal *aanbevelingen* voor verder onderzoek willen wij de lezer niet onthouden. Een interessante aanwijzing die uit dit onderzoek naar voren is gekomen, zonder dat hier direct op is gecodeerd, is de verschillen van spreken in de TK vanuit zowel rechts als links politieke hoek. Het zou goed zijn dat specifiek onderzoek naar vormen van retoriek in de TK bij vluchtelingendebatten zal worden uitgevoerd. Beter zou het dan zijn dat een langere periode van onderzoek wordt gebruikt dan in dit onderzoek, zodat met meer zekerheid uitspraken kunnen worden gedaan. Ook zou een verdere uitbreiding van multidisciplinair onderzoek bijdragen aan verdieping van inzichten. En belangrijk is het om naast het gebruik van softwareprogramma's, steeds te bevragen hoe we als geestelijk verzorger sporen van religie kunnen vinden wanneer problemen zich voordoen in discussies. Hier is vooral eigen onderzoekkracht van iedere geestelijk verzorger nodig door woorden te zoeken en te interpreteren en vervolgens zelf te coderen. Als laatste, wat voor adviezen kunnen we meegeven aan de VGVZ? Naast het lezen van deze scriptie en een discussie te starten binnen de beroepsgroep met de vraag vanuit welke dimensies men kijkt naar de professionalisering van geestelijk verzorgers in Nederland, de volgende aanbevelingen:

Kansen voor de eigen professie

1. *Zichtbaarder* te durven zijn op nieuwe manieren en in nieuwe werkvelden door herkenbaar te zijn voor partners bij maatschappelijke discussies
2. *Kennis* delen en nieuwe kennis te leren die meer is toegepast op de huidige samenleving nodig voor open dialogen zoals door op kennisplatforms ervaringen te delen
3. 'Taal is Tool' is de belangrijkste *Techniek* die een GV-er kan inzetten: verdieping van zijn of haar rollen door te vertrekken vanuit de rol als vertaler en daarmee in te haken op de brede wens vanuit de samenleving naar meer zingeving ¹⁰⁴
4. Door bovenstaande punten kan een bredere *Identiteit* ontstaan van een geestelijk verzorger

¹⁰⁴ Zie hiervoor bijvoorbeeld het artikel van Beek en Steenhuis in *Trouw* van datum 16 november 2024. Gevonden 23 december 2014, <https://www.trouw.nl/religie-filosofie/de-meeste-nederlanders-zijn-op-zoek-naar-zingeving-maar-hun-ideeen-daarover-verschillen~ba031e8b/?referrer=https://www.google.com/>. Hieruit blijkt dat 7 van de 10 Nederlanders zoeken naar zin.

Literatuurlijst

Abdelaaty, L. E. (2021). *Discrimination and Delegation: Explaining State Responses to Refugees*. Oxford: Oxford University.

Bal, L. (10 december 2024). *De sociaal maatschappelijke positie van geestelijke verzorging en zingeving*. Gevonden 23 december 2024, <https://www.agora.nl/nieuws/impresieverslag-masterclass-de-sociaal-maatschappelijke-positie-van-geestelijke-verzorging-en-zingeving/>.

Bendixsen, S. and Wyller, T. (2019). *Contested hospitalities in a time of migration. Religious and Secular Counterspaces in the Nordic Region*. London; New York: Routledge.

Beek, van M. en Steenhuis, P.H. (16 november 2024). In: *Trouw*. De meeste Nederlanders zijn op zoek naar zingeving maar hun ideeën daarover verschillen. Gevonden, 23 december 2024, <https://www.trouw.nl/religie-filosofie/de-meeste-nederlanders-zijn-op-zoek-naar-zingeving-maar-hun-ideeen-daarover-verschillen~ba031e8b/?referrer=https://www.google.com/>.

Bijbel + (2020). *Bijbel in gewone taal*. Haarlem: Nederlands Bijbelgenootschap.

Boeije, H. (2016). *Analyseren in kwalitatief onderzoek. Denken en doen*. Amsterdam: Boom.

Boeck, de A. (9 september 2024). In: *De Morgen*. Orban dreigt om bussen met migranten naar Brussel te sturen. Blufpoker of niet? Gevonden 16 maart 2024, <https://www.demorgen.be/nieuws/orban-dreigt-om-bussen-met-migranten-naar-brussel-te-sturen-blufpoker-of-niet~ba684ef5/?referrer=https://www.google.com/>.

Boutellier, H. (jaarbericht 2016). Kennisplatform Inclusief Samenleven. Gevonden 5 september 2024, <https://www.kis.nl/blog/we-moeten-onze-wederkerigheid-weer-zichtbaar-maken>.

Boutellier, H. (2019). *Experiment over westerse waarden in radicale tijden*. Meppel: Boom.

Bronkhorst, D. (1990). *Een tijd van komen: de geschiedenis van vluchtelingen in Nederland*. Amsterdam: Mets.

Brabants Dagblad (7 maart 2022). *Franky en Coen gaan met frietkar naar de grens van Oekraïne met Polen*. Gevonden 2 maart 2024, <https://www.omroepbrabant.nl/nieuws/4051725/franky-en-coen-gaan-met-een-frietkar-naar-de-grens-van-oekraïne-met-polen>.

Brown, D. (2017). *A New Introduction to Islam*. Oxford: Wiley.

CBS (15 april 2022). Gevonden 13 maart 2024, <https://www.cbs.nl/nl-nl/nieuws/2022/15/meeste-eritrese-en-syrische-asielzoekers-uit-2015-wonen-nu-in-nederland>.

CBS (2023). Gevonden 14 maart 2024, <https://longreads.cbs.nl/asielenintegratie-2023/oekrainers-in-nederland/#:~:text=De%20meeste%20vluchtelingen%20hebben%20zich,te%20zien%20in%20de%20cijfers>.

CBS (februari 2024). *Hoeveel asielzoekers komen naar Nederland?* Gevonden 13 maart 2024, , <https://www.cbs.nl/nl-nl/dossier/dossier-asiel-migratie-en-integratie/hoeveel-asielzoekers-komen-naar-nederland>.

Cobb, M., Puchalski, C., Rumbold, B. (Eds.) (2012). *Oxford Textbook of Spirituality in Healthcare*. Oxford: Oxford University Press.

Dean, M. (2010). *Governmentality: power and rule in modern society*. London: Sage.

Derrida, G. (1998). *Over gastvrijheid*. Amsterdam: Boom.

Doodkorte, P.P.J. (3 april 2015). *Verruim de Horizon. Wat jij wilt dat u geschiedt doe dat ook een ander maar*. Gevonden 25 maart 2024, <https://verruimdehorizon.com/2015/04/03/wat-gij-wilt-dat-u-geschiedt-doe-dat-ook-een-ander-maar/>.

Eijk, R. van, Bijsterveld, S. van (2021). De geestelijk verzorger in het perspectief van de verhouding tussen kerk en staat. Noodzaak van heldere verantwoordelijkheden. In: *Tijdschrift voor Religie, Recht en Beleid* 2021 (12) 2.

Foucault, M. (1982). The Subject and Power. In: *H.L. Dreyfus & P. Rabinow* (eds.), Michel Foucault: Beyond Structuralism and Hermeneutics. Chicago: University of Chicago Press.

Foucault, M. (2018). *Geschiedenis van de seksualiteit*. Amsterdam: Boom.

Frank, M., Reinisch, J. (2014). Refugees and the Nation-State in Europe. In: *Journal of Contemporary History*, 49:3, 477-490.

Ganzevoort, R., Visser, J. (2007). *Zorg voor het Verhaal. Achtergrond, Methode en Inhoud van pastorale begeleiding*. Zoetermeer: Meinema.

Guthrie, G. (2010). *Basic Research Methods. An Entry to Social Research*. Los Angeles: Sage.

Haens, 'D, H. (11 februari 2024). In NOS nieuwsuur. Gevonden 16 maart 2024, <https://nos.nl/nieuwsuur/artikel/2508468-meloni-sprak-harde-woorden-over-migratie-maar-haar-beleid-is-pragmatisch>

Halpering, S., Heath, O. (2017). *Political Research. Methods and Practical Skills*. Oxford: University Press.

Johannes, C.T. (2024). Love and Reparation: An Approach to Climate Pastoral Care. In: *Pastoral Psychology*: 1-27.

Klaasen, N., Keultjes, H. (3 maart 2022). Rutte: 'Russische agressie totaal ongekend, oorlogsmisdaden moeten gedocumenteerd worden'. In AD video. Gevonden 6 maart 2024, <https://www.ad.nl/politiek/rutte-russische-agressie-totaal-ongekend-oorlogsmisdaden-moeten-gedocumenteerd-worden~ab44181f/>.

Kockelmans, F. (14 december 2013). Is Nederland te vol? In: *Historiek*. Gevonden 13 maart 2024, <https://historiek.net/is-nederland-vol/161053/>.

Komter, A. (27 maart 2003). DUB. *Mensen zijn heel ontvlambaar tegenwoordig*. Uitgave 28/Jaargang 34. Gevonden 3 september 2024, <https://dub.uu.nl/nl/content/mensen-zijn-heel-ontvlambaar-tegenwoordig>.

Koning, de, M.J.M., Vliek, M. (2021). *Beleidsinstrumenten en extremistische wereldbeelden: Een verkennend rapport*. Den Haag: WODC.

Korstanje, M. (2018). The rise of the nation-state and hospitality: A Critical Analysis. *The Mobilities Paradox*. Edward Elgar Publishing, 59-77.

Lammers, E. (14 februari 2024). Wilders blijkt helemaal niet milder over islam. In: *Trouw*. Gevonden 17 maart 2024, <https://www.trouw.nl/politiek/wilders-blijkt-helemaal-niet-milder-over-islam~b819ed18/>.

Lemke, H. (2011). *Foucault, Governmentality and Critique*. London: Paradigm Publishers.

Lucassen, L. (2 december 2023). Angst voor omvolking. In: *Historisch Nieuwblad*. Gevonden 16 maart 2024, <https://www.historischnieuwsblad.nl/angst-voor-omvolking/>.

Lucassen, J., Penninx, R. (1994). *Nieuwkomers, nakomelingen, Nederlanders: immigranten in Nederland 1550-1993*. Amsterdam: Het Spinhuis.

Lucassen, L., Lucassen, J. (2018). *Vijf eeuwen migratie. Een verhaal van winnaars en verliezers*. Amsterdam/Antwerpen: Atlas Contact.

Mavelli, L., Wilson, E., eds. (2016). *The refugee crisis and religion: Secularism, security and hospitality in question*. Rowman & Littlefield.

Meyer, J., Boll, J., et al (1997). World society and the nation-state. In: *American Journal of Sociology* 103, 144-181.

Muthert, H. en Fortuin, N. (jaargang 27 | nr. 115). *Micro, meso en maso? Reflectie op de maatschappelijke rol van geestelijk verzorgers*. Gevonden 23 december 2024, <https://www.agora.nl/wp-content/uploads/2024/11/Artikel-Micro-meso-en-macro-Reflectie-op-de-maatschappelijke-rol-GV.pdf>.

NOS Nieuws (19 juni 2024). Oekraïense vluchtelingen dagen in de cel bij aankomst per vliegtuig. Gevonden 14 september 2024, <https://nos.nl/artikel/2525169-oekraïense-vluchtelingen-dagen-in-de-cel-bij-aankomst-per-vliegtuig>.

NOS (12 april 2023). Komende jaren grote aantallen asielzoekers verwacht. Gevonden 23 december 2024, <https://nos.nl/artikel/2471187-komende-jaren-grote-toename-aantal-asielzoekers-verwacht>.

Nouwen, H. (2017). *De gewonde heler*. Tiel: Lannoo.

NRC (23 november 2023). *De monsterzege van de PVV is slecht nieuws voor Nederland*. Gevonden 5 maart 2024, <https://www.nrc.nl/nieuws/2023/11/23/de-monsterzege-van-de-pvv-is-slecht-nieuws-voor-nederland-a4182036>.

Overheid .nl. Gevonden 12 februari 2024, <https://zoek.officielebekendmakingen.nl/uitgebreidzoeken/parlementair>.

Puchalski, C. (et al) (2009). Improving the Quality of Spiritual Care as a Dimension of Palliative Care: The Report of the Consensus Conference. In: *Journal of Palliative Medicine*. Volume 12, Number 10, 2009.

Robinson, G. (2016). *Essential Judaism. A Complete Guide to Beliefs, Customs, and Rituals*. New York: Astria.

Rutte, M. (16 mei 2014). Er is geen draagvlak voor zoveel asielzoekers. In: *BNNVARA*. Gevonden 24 april 2024, <https://www.bnnvara.nl/joop/artikelen/rutte-er-is-geen-draagvlak-voor-zoveel-asielzoekers>.

Schilderman, J. (2015). Van ambt naar vrij beroep. De geestelijke verzorging als voorziening in het publieke domein. In: *Tijdschrift voor Religie, Recht en Beleid* 2015, 6 (2), 5-23.

Schürmann, G. (10 december 2024). Agora: *Impressieverslag masterclass De sociaal-maatschappelijke positie van geestelijke verzorging en zingeving. Zo wordt geestelijke verzorging duidelijk zichtbaar in de maatschappij*. Universiteit Groningen. Gevonden 23 december 2024, <https://www.agora.nl/nieuws/impressieverslag-masterclass-de-sociaal-maatschappelijke-positie-van-geestelijke-verzorging-en-zingeving/>.

Skran, C.M. (1995). *Refugees in Inter-War Europe: The Emergence of a Regime*. New York.

Soest, van H. (22 november 2023). In: *AD*. PVV slaat alle concurrenten knock-out. Gevonden 15 maart 2024, https://www.ad.nl/politiek/pvv-slaat-alle-concurrenten-knock-out-wilders-belooft-zich-redelijk-op-te-stellen~a7ef7029/?cb=f4906d64-a379-45f5-9ef8-8d46f8697071&auth_rd=1.

Taylor, A. (18 april 2020). *Domopolitics, Citizenship and Dissent: an analysis of 'Crimes of Solidarity' and Hospitality in Contemporary France*. Gevonden 18 april 2024, <file:///C:/Users/gamer/Downloads/s10767-020-09355-7.pdf>.

Thomas, godsdienstonderwijs. *Gastvrijheid (Bijbelse achtergrond)*. KU Leuven. Gevonden 22 juni 2024, <https://www.kuleuven.be/thomas/page/abel-gastvrijheid/#:~:text=%2D%20De%20brief%20aan%20de%20Hebree%C3%ABn,als%20ze%20gastvrij%20worden%20ontvangen>.

Toet, Z. (25 februari 2022). Nederland toont massaal steun: Oekraïense vlag tijdelijk uitverkocht. In: *AD*. Gevonden 13 maart 2024, <https://www.ad.nl/den-haag/nederland-toont-massaal-steun-oekraïense-vlag-tijdelijk-uitverkocht~aefac35d/>.

UNHCR. Vluchtelingenverdrag 1951. Gevonden 14 april 2022, <https://www.unhcr.org/nl/wie-weg-zijn/vluchtelingenverdrag-1951/>.

Veiligheidsregio Utrecht. *Onze organisatie heeft aandacht voor de mens achter de taak*. Gevonden 23 december 2024, <https://vru.nl/wij-zijn-de-vru/portretten/geestelijk-verzorger-bij-de-vru-leon-bal-onze-organisatie-heeft-aandacht-voor-de-mens-achter/>.

VGZ (2015). *Beroepsstandaard voor de geestelijk verzorger in zorginstellingen*. VGZ. Gevonden 15 maart 2024, <https://vgz.nl/over-de-vgz/beroepsstandaard-gv-2015/>.

VGZ (8 april 2024). *VGZ Symposium 'Hoor ik er ook bij'*. Gevonden 23 december 2024, <https://vgz.nl/evenement/hoor-ik-er-ook-bij-horen-wij-er-wel-bij/>.

Voerman, G., Vossen, K. (2019). *Wilders gewogen: 15 jaar reuring in de Nederlandse politiek*. Amsterdam: Boom.

Voorsmit, L. (27 maart 2024). *Over gastvrijheid*. Gevonden 2 april 2024, <https://nexus-instituut.nl/review/over-gastvrijheid>.

Wendt, A. (1992). Anarchy is what States Make of it: The Social Construction of Power Politics. In: *International Organization*, 46(2), 391–425.

Wendt, A. (1999). *Social Theory of International Politics*. Cambridge: University Press.

White, S. (1997). Liberal Equality, Exploitation, and the Case for an Unconditional Basic Income. In: *Political Studies*, 45(2), 312-326.

Wit, de, W.A., Vries, de, J.A., Toom, den, N. (Eds.) (2016). Professional of profeet? De geestelijke verzorger bij justitie als ethicus. In: *Koordansen. Ethische vragen in justitiële inrichtingen*.

Bijlagen

Bijlage 1: Basisschema Model Dean

Schema 1. Dean's model, gastvrijheid & de rollen van de geestelijke verzorging

Dean's model	De vragen die Dean hierbij geeft	Toegepast op 'gastvrijheid'	De rollen van de GV
Zichtbaarheid Wat is het oogmerk?	what the field of visibility is that characterizes this regime of government	Als gastvrijheid een oplossing is, wat is dan het probleem?	Wat kan een GV-er hier belichten?
	what illuminates and what shadows	Welke aspecten van gastvrijheid worden benadrukt en welke weggelaten?	Welke aspecten van gastvrijheid gebruikt een GV-er
	how relations of authority and obedience are constituted in space	Wat betekent het dat de vluchteling een gast is?	
	how different locales and agents are to be connected with one another, what problems are to be solved and what objectives are to be sought[1]	Hoe spelen controle, erkenning en wederkerigheid hier een rol?	Welke betekenis geeft een GV-er aan gastvrijheid
Kennis Welke Kennis Kanalen?	what forms of thought, knowledge, expertise, strategies, means of calculations or rationality are employed in practices of government	Waarom gastvrijheid?	Op welke kennis kan een GV-er zich baseren?
		* Vanuit Religieuze betekenissen	* Vanuit spirituele tradities
		* Vanuit het idee van domopolitics	* Vanuit de VGVZ
	what they seek to achieve	* Vanuit het idee van beperkte gastvrijheid	
	How do these practices of governing give rise to specific forms of truth [2]	Wat is de onderbouwing?	Wat wil een GV-er bereiken
		Hoe wordt gastvrijheid gepositioneerd als feitelijke waarheid	Welke vormen van waarheid streeft een GV-er na
Techniek. Welk actierepertoire?	by what means, mechanisms, procedures, instruments, tactics, techniques and vocabulaires is authority constituted and rule accomplished	Wat is concreet de uitvoering van gastvrijheid	In hoeverre is de Institutionele verantwoordelijkheid voor een GV-er een techniek om in te zetten in zijn/haar rol
			En de Vrijplaats?
	Those technical means are a condition of governing and often impose limits over what is possible to do[3]	Hoe wordt gastvrijheid beperkt: met welke middelen wil men dit doen	En hoe laat een GV-er zich beperken of gebruikt hij de technieken om te sturen
Identiteit Welke Identiteit streeft men na?	what forms of person, self and identity are presupposed by different practices of government	Hoe wordt een gastvrije burger gemaakt? Hoe wordt de vluchteling tot gast gemaakt? Hoe wordt dit benoemd?	Wat voor verhouding met de wereld (en wie is dat?) streeft een GV-er na in zijn/haar praktijken?
	What statuses, capacities, attributes and orientations are assumed		
	What duties and rights do they have and how are these duties enforced and rights ensured[4]	Wat is de verwachting van de relatie tussen de gastvrije burger en de vluchteling die gast is	Welke kwaliteiten en competenties spreekt een GV-er aan in zijn/haar rol
	Welke rechten en plichten hebben gastgevers en gasten ten opzichte van elkaar en hoe wordt dit gecontroleerd	Hoe gebruikt een GV-er zijn rechten en bewaakt hij/zij deze en hoe zit dit dan bij zijn/haar plichten	

Bijlage 2: Codeboek Model Dean

Deans model	Hoofd-Code	Thema 's als Sub-Code
Zichtbaarheid	Oogmerk	<ol style="list-style-type: none">1. Gelijkwaardigheid2. Respect3. Rechtvaardigheid4. Mensrechten5. Dominantie6. Straffen7. belonen
Kennis	Kenniskanalen	<ol style="list-style-type: none">1. informatie2. legitiem3. kennisoverdracht4. claimen
Techniek	Actierepertoire	<ol style="list-style-type: none">1. effectiviteit2. efficiency3. financiën4. veiligheid5. controle6. insluiten7. uitsluiten
Identiteit	Label	<ol style="list-style-type: none">1. religie2. cultuur3. acceptatie4. samenleven5. capaciteiten6. inclusief7. exclusief

Vertaalslagen bij Codeboek: toelichting van onderzoek

In deze scriptie is sprake van een *iteratief proces*, dat wil zeggen dat in de scriptie steeds heen- en weer is bewogen tussen de tekst van de scriptie, literatuurbronnen en natuurlijk de onderzoeker. De vertaling van de hoofdvragen van Dean bij zijn model zijn weer vertaald naar vragen over gastvrijheid en vragen over geestelijke verzorging. Hoe heeft dit in de praktijk vorm gekregen?

Voor de vertaalslag van de vier dimensies van Dean (2010) met zijn vragen verwijs ik naar het basisschema in de scriptie met de daarbij behorende noten. Hierin wordt per dimensie aangegeven hoe de betreffende vragen van Dean zijn geïnterpreteerd, en vertaald door Koning & Vlieg (2020). De stappen zijn gezet als volgt (zie hiervoor ook Hoofdstuk 3.2 Codeboek): vanuit de vier dimensies (de perspectieven) zijn vier hoofd-codes opgesteld (variabelen) die een kenmerk weergeven die kan variëren), en vervolgens geoperationaliseerd zijn in verschillende sub-codes (thema's of indicatoren).

We zullen nu per dimensie en thema's aangeven wat de bron is van de vertaalslag, oftewel waarom zijn deze thema's gekozen?

1. **Zichtbaarheid:** Dean (2010), Koning en Vlieg (2020) en Foucault (1982: Lemke; 2011). Volgens Foucault is dit het ontologisch niveau= hoe sociale realiteiten zichtbaar maken
 - Hoofdcode= Oogmerk: Dean, Koning & Vlieg, media, onderzoeker
 - Gelijkwaardigheid, respect, rechtvaardigheid, mensenrechten: het VN-Vluchtelingenverdrag van de Verenigde Naties (VN) uit 1951, maar ook het Protocol 1967, het Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens, het Europees Handvest van de Grondrechten en het asielrecht van de Europese Unie.
 - Dominantie, straffen, belonen: Dean, Wendt (1992;1998), de Grieken
2. **Kennis:** Dean, Koning & Vlieg, Foucault. Volgens Foucault is dit het epistemologische niveau= grondslag van legitieme kennis
 - Hoof-code= Kenniskanalen: Dean, Koning & Vlieg
 - Informatie: Dean
 - Legitiem, Claim: Dean, Foucault
 - Kennis (overdracht): Dean, Foucault, onderzoeker
3. **Techniek:** Dean, Koning & Vlieg, Foucault. Volgens Foucault= hoe macht gerealiseerd wordt
 - Hoofd-code= Actie (repertoire): Koning & Vlieg
 - Effectiviteit, Efficiency: Domopolitics (Taylor, 2020)
 - Financiën: Dean, Wendt (als kosten-baten), media, onderzoeker
 - Veiligheid, controle: Derrida (1998), Domopolitics (Taylor), Wendt (1998), media
 - Insluiten en uitsluiten: Dean, Koning & Vlieg, VN Verdrag en onderzoeker
4. **Identiteit:** Dean, Koning & Vlieg, Foucault. Volgens Foucault is dit het ethisch niveau= morele rationaliteiten van de macht van bestuurders en bestuurden legitimeren
 - Hoofd-code= Label: Dean, Koning & Vlieg. Media en onderzoeker
 - Religie: Koning & Vlieg, VN Verdrag
 - Cultuur: Alexander Wendt (1998), VN Verdrag
 - Acceptatie: Dean, VN Verdrag
 - Samenleven: Wendt, VN Verdrag, Media en onderzoeker
 - Capaciteiten: Dean
 - Inclusief en Exclusief: Dean, Koning & Vlieg, VN Verdrag, Media en onderzoeker

Vertaalslagen van de vragen van Dean naar gastvrijheid is gebeurd op basis van de grotere hoeveelheid literatuur zoals is beschreven in het theoretische hoofdstuk 2 van deze scriptie. Vertaalslagen van de vragen van Dean en die van gastvrijheid, naar de vragen voor geestelijke verzorging is gebeurd op basis van de twee voorgaande niveaus en literatuur zoals is aangegeven in deze scriptie en op basis van persoonlijk ervaringen als geestelijk verzorger i.o.

Zwakten bij de vertaalslagen: zoals al eerder aangegeven in deze scriptie zijn er momenten geweest in het schrijven van deze scriptie waarin ik mijzelf als onderzoeker wat 'wiebelig' voelde. Dat zijn precies de momenten waar ik vertaalslagen maakte en/of gebruikte. Ik ben mijzelf bewust geweest van mijn eigen achtergrond en het 'potje' waar ik uit kom. Ik heb steeds geprobeerd door heen en weer te bewegen tussen de verschillende literaire bronnen, het Atlas.ti programma, mijn eigen inzichten gereflecteerd op wat mijn scriptiebegeleider aan mij spiegelde, en persoonlijke ervaringen als GV-er i.o., om zodoende tot een zo strak en gedocumenteerd mogelijk codeboek te komen én te gebruiken. Persoonlijk vond ik dit geen gemakkelijk proces maar heeft mij geleerd om kwalitatief onderzoek uit te voeren.

Bijlage 3: Bron Atlas.ti Hoofdcodes en Subcodes gecodeerd (Gr) voor Syriërs en Oekraïners en Totalen

Hoofdcode	Subcode	Oekraïners Gs=129	Syriërs Gs=17	Totalen Gr		
Zichtbaarheid	Belonen	0	2	2		
	Dominantie	0	0	0		
	Gelijkwaardigheid	2	6	8		
	Mensenrechten	4	7	11		
	Oogmerk	1	0	1		
	Rechtvaardigheid	5	5	10		
	Respect	7	3	10		
	Straffen	0	3	3		
	Zichtbaarheid	0	4	4		
Kennis	Claimen	0	1	1		
	Informatie	1	3	4		
	Kennis	12	14	26		
	Kennisoverdracht	0	1	1		
	Legitiem	2	0	2		
	Legitimatie	0	2	2		
	Legitimeren	0	0	0		
Techniek	Actie	69	0	69		
	Controle	7	7	14		
	Effectiviteit	7	3	10		
	Efficiency	0	1	1		
	Financiën	0	2	2		
	Insluiten	1	0	1		
	Uitsluiten	4	1	5		
	Veiligheid	24	14	38		
Identiteit	Acceptatie	0	0	0		
	Capaciteit	0	0	0		
	Capaciteiten	0	1	1		
	Culturen	2	2	4		
	Exclusief	0	0	0		
	Identiteit	3	2	5		
	Inclusief	1	1	2		
	Label	4	1	5		
	Religie	3	1	4		
	Samenleven	0	0	0		
	Samenleving	4	12	16		
		163	99	262		

*Toelichting: Ook de hoofdcodes: oogmerk, kennis, actie en label zijn gecodeerd in de totalen.
Gr= grounded Gs= aantal documenten*

Bijlage 4: Hoofdcodes totalen beide groepen van vluchtelingen

Hoofdcode	Oekrainers Gs=129	Syriërs Gs=17	Totalen Gr
Zichtbaarheid	18	30	48
Kennis	15	21	36
Techniek	111	28	139
Identiteit	14	19	33
	158	98	256

Bijlage 5: Sentiment positief en negatief totalen voor beide groepen

	 Oekrainers 129 144	 Syriers 17 2925	Totals
 Sentime... 17297	14399	2898	17297
Totals	14399	2898	17297

Bijlage 6: De vier rolmodellen voor geestelijke verzorging (Ganzevoort en Visser, 2007).

Wet <i>Getuige</i>	Traditie <i>Gids</i>
Systeem <i>Helper</i>	Charisma <i>Metgezel</i>

Bijlage 7: Printscreen van Tabel uit Atlas.ti van totalen van de vier dimensies van Dean

		Oekrainers 129 99 150	Syriërs 17 99 2925	Totals
◊ D1Ide...	11 99 33	14	19	33
◊ D1Ken...	7 99 36	15	21	36
◊ D1Tech...	8 99 139	111	28	139
◊ D1Zich...	9 99 48	18	30	48
Totals		158	98	256

Bijlage 8: Printscreen uit Atlas.ti van alle coderingen

		Oekrainers 129 150	Syriers 17 2925	Totals
acceptatie	0			0
actie	69	69		69
belonen	2		2	2
capaciteit	0			0
capaciteiten	1		1	1
claimen	1		1	1
controle	14	7	7	14
culturen	4	2	2	4
dominantie	0			0
effectiviteit	10	7	3	10
efficiency	1		1	1
exclusief	0			0
financiën	2		2	2
gelijkwaar...	8	2	6	8
identiteit	5	3	2	5
inclusief	2	1	1	2

◇ informatie	Ⓢ 4	1	3	4
◇ insluiten	Ⓢ 1	1		1
◇ kennis	Ⓢ 26	12	14	26
◇ kennisover...	Ⓢ 1		1	1
◇ label	Ⓢ 5	4	1	5
◇ legitiem	Ⓢ 2	2		2
◇ legitimatie	Ⓢ 2		2	2
◇ legitimeren	Ⓢ 0			0
◇ mensenrec...	Ⓢ 11	4	7	11
◇ oogmerk	Ⓢ 1	1		1
◇ rechtvaardig...	Ⓢ 10	5	5	10
◇ religie	Ⓢ 4	3	1	4
◇ respect	Ⓢ 10	7	3	10
◇ samenleven	Ⓢ 0			0
◇ samenleving	Ⓢ 16	4	12	16
◇ straffen	Ⓢ 3		3	3
◇ uitsluiten	Ⓢ 5	4	1	5
◇ veiligheid	Ⓢ 38	24	14	38
◇ zichtbaarh...	Ⓢ 4		4	4
Totals		163	99	262

Bijlage 9: Printscreen uit Atlas.ti van gemeten sentiment positief en negatief voor beide casussen

	 Oekrainers 129 144	 Syriërs 17 2925	Totals
 Sentime... 17297	14399	2898	17297
 Sentimen... 9593	7746	1847	9593
 Sentimen... 7704	6653	1051	7704
Totals	28798	5796	34594